magazin istoric

ANUL XX NR. 5 (230) MAI 1986

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XX
Nr. 5 (230)
mai 1986

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

GLORIOASA ANIVERSARE A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

● Consecvenţă istorică:
Cristian Popişteanu 2

● Partidul independenţei, demnităţii şi libertăţii patriei:
Ilie Ceauşescu 4

● Trepte spre Marele Congres 8

● Mai-iunie 1936. Procesul politic de la Braşov. Un memorabil moment al luptei antifasciste:
Ion Ardeleanu 12

● Războiul antihitlerist — războiul întregului popor român:
Mircea Muşat 16

● Tanchişti români în luptele pentru eliberarea Austriei:
Liviu Zaharia 20

● 1921-1986 — glorioasă aniversare. Concursul Magazin istoric, ediţia 1986 25

Cnezi şi voievozi ai Transilvaniei — o impresionantă lume a obştii româneşti:
Ştefan Pascu 27

Bibilioteci de manuscrise medievale româneşti:
Gabriel Strempel 30

● Buziaş — o „oază" mediteraneană în cîmpia Banatului: *Vasile Smărăndescu* ...33 ● Rapoarte diplomatice din Viena (IV): *Constantin I. Turcu* ...35 ● Primele luni de război: *A.I. Mikoian* ...40 ● Evadatul din Königstein (II): *Colonel Rémy* ...46 ● Cursa spre Roma (IV): *Dan Kurzman*...51 ● 1605 — Canada. „Locul unde apele se strîmtorează": *Anne Merriman Peck* ...57

● Cărţi sosite la redacţie ...24 ● Poşta Magazin istoric ...62

COPERTELE NOASTRE

Istoria patriei şi a partidului — istoria unică şi unitară a poporului român — a fost şi este izvor nesecat de inspiraţie pentru multe lucrări reprezentative ale artelor plastice naţionale:

① **File de istorie**, pictură de Toma Viorel;

② **România revoluţionară**, portret alegoric de pictorul paşoptist C. D. Rosenthal;

③ **Atacul de la Smîrdan**, detaliu din celebrul tablou al lui Nicolae Grigorescu;

④ **Sărbătoarea eliberării**, pictură de Corneliu Ionescu

Acum, cînd se împlinesc 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român şi aproape 100 de ani de existenţă a primului partid muncitoresc în România, putem afirma cu îndreptăţită mîndrie că avem un partid puternic, unit, urmat cu încredere de întregul popor, că partidul nostru nu are şi nu va avea niciodată ţel mai înalt, suprem decît interesele poporului, ale bunăstării şi fericirii sale, ale independenţei şi suveranităţii României, decît cauza socialismului şi comunismului!

NICOLAE CEAUŞESCU

CONSECVENŢĂ ISTORICĂ

Exact acum un secol, în mai 1886, mişcarea muncitorească şi socialistă din România dădea publicităţii documentul intitulat *Ce vor socialiştii români?*, primul program temeinic elaborat pe baza unei analize aprofundate a realităţilor societăţii româneşti şi a principalelor ei direcţii de evoluţie. Programul din 1886 — ale cărui idei au fost reluate şi dezvoltate în programul adoptat la congresul din 1893 de creare a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — reprezintă cea dintîi abordare complexă şi de mari dimensiuni a dezvoltării ţării pe temeiurile socialismului ştiinţific. El dădea un răspuns afirmativ întrebării privind rosturile mişcării politice socialiste în ţara noastră şi sublinia caracterul obiectiv al acesteia, de rezultantă istorică firească a evoluţiei societăţii româneşti. Pornind de la ideile fundamentale ale teoriei revoluţionare a socialismului ştiinţific, programul se constituia într-o originală aplicare creatoare a acestor concepţii la necesităţile specifice social-politice şi economice româneşti. În acest fel, socialiştii români aduceau contribuţia proprie la opera de îmbogăţire a teoriei revoluţionare a socialismului ştiinţific cu o devoţiune şi o consecvenţă ce vor constitui una din trăsăturile definitorii ale gîndirii social-politice a partidului clasei muncitoare din patria noastră.

Privind din perspectiva celor 100 ani ce s-au scurs de la elaborarea primului program al mişcării muncitoreşti şi socialiste din România şi pînă azi, în epoca impresionantei opere de creaţie istorică, de înfăptuire a magistralului program al Partidului Comunist Român de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, parcurgem un veac de istorie tumultuoasă, punctată de nenumărate momente de incandescenţă revoluţionară, avînd în prim plan clasa muncitoare şi partidul său politic. Un veac de istorie revoluţionară, marcat în 1921 de făurirea Partidului Comunist Român — moment de însemnătate crucială în istoria României — care, aşa cum arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, *„a încununat îndelungatul proces de maturizare politică parcurs de mişcarea noastră muncitorească după înfiinţarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în legătură indisolubilă cu răspîndirea ideilor socialismului ştiinţific. Zămislit într-o perioadă de avînt revoluţionar, Partidul Comunist Român — creat prin hotărîrea Congresului de la 8 Mai 1921 de transformare a partidului socialist în partid comunist — a ridicat pe o treaptă superioară lupta proletariatului şi a celorlalte mase muncitoare, a dat un puternic impuls dezvoltării conştiinţei lor de clasă, exercitînd o puternică influenţă asupra evoluţiei ulterioare a României contemporane"*.

În acest spirit de continuitate istorică, partidul comunist a preluat şi ridicat pe o treaptă superioară cele mai înaintate tradiţii ale luptei revoluţionare ale clasei muncitoare, ale poporului român, asigurînd condiţiile pentru ca idealurile afirmate în programul socialiştilor români din urmă cu un secol să devină realitate, pentru ca aspiraţiile dintotdeauna ale naţiunii să-şi afle adevărata împlinire. În consens cu cerinţele istoriei, vechile tradiţii ale socialismului românesc, aspiraţiile de progres şi democraţie, de libertate socială şi naţională ale poporului au constituit, în perioadele ce au urmat, în epoca marilor bătălii revoluţionare şi antifasciste, în zilele pregătirii şi înfăptuirii revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, platforma de acţiune şi solidarizare a forţelor celor mai înaintate ale naţiunii, cu masele largi populare. Răspunzînd imperativelor istoriei, partidul a condus cu nesecată energie revoluţionară, cu tenacitate profundele transformări revoluţionare petrecute în viaţa societăţii româneşti în peri-

oada deschisă la 23 August 1944, dovedindu-şi în mod strălucit capacitatea de a fundamenta noile destine ale ţării pe coordonatele socialismului. Prin întregul său trecut de luptă, prin întreaga sa activitate de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român a demonstrat şi demonstrează că nu a avut şi nu are un ţel mai înalt decît slujirea intereselor fundamentale ale poporului român.

În glorioasa istorie a construcţiei socialiste în patria noastră, un loc de importanţă hotărîtoare îl ocupă etapa deschisă de Congresul IX al partidului — congres al unei adevărate renaşteri naţionale, al înnoirii revoluţionare a partidului, a ţării şi a oamenilor ei, al deplinei noastre manifestări de sine stătătoare pe toate planurile. Descătuşînd energiile creatoare ale poporului, înlăturînd dogmele şi şabloanele ce începuseră să-şi facă loc în activitatea social-politică, Congresul IX a marcat un important şi necesar salt calitativ revoluţionar în opera de construire a socialismului în România. Abordarea profund ştiinţifică a realităţii, spiritul revoluţionar, suflul înnoitor în înţelegerea şi cuprinderea procesului de transformare revoluţionară a societăţii şi a omului, sînt ezultatele firesti ale noii viziuni pe care tovarăşul Nicolae Ceauşescu, investit din 1965 cu înalta demnitate de secretar general al partidului, a imprimat-o practicii şi gîndirii social-politice româneşti. Perioada acestor 21 ani de nouă istorie, de cînd în fruntea partidului şi a statului nostru se află tovarăşul Nicolae Ceauşescu, reprezintă o strălucită ilustrare a capacităţii istorice constructive a naţiunii noastre, a forţei şi consecvenţei cu care partidul îşi îndeplineşte misiunea sa istorică de a conduce poporul pe calea realizării celor mai înalte aspiraţii ale sale.

Bogata experienţă practică, prodigioasa activitate teoretică desfăşurată de partid, de secretarul său general, şi-au găsit în această perioadă o strălucită reliefare în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, carta fundamentală ideologică, teoretică şi practică a partidului. Programul — în a cărui iniţiere şi elaborare rolul hotărîtor l-a avut tovarăşul Nicolae Ceauşescu — a trasat linia strategică generală şi orientările tactice ale politicii interne şi externe a partidului şi statului nostru pentru întreaga perioadă de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Este pentru prima dată cînd partidul clasei muncitoare dispune de un program atît de complex, care priveşte toate laturile vieţii sociale, de o largă perspectivă, bazat pe o concepţie unitară, pornind de la teoria socialismului ştiinţific, a materialismului dialectic şi istoric, de la generalizarea experienţei României şi a altor ţări, aplicînd creator adevărurile generale, universal valabile la condiţiile istorice, sociale şi naţionale ale ţării noastre.

Adoptat de Congresul XI, Programul a fost concretizat şi dezvoltat într-o continuitate proeminentă a istoriei, în hotărîrile şi documentele congreselor şi conferinţelor naţionale ale partidului care au avut loc în această etapă. Misiunea istorică pe care o îndeplineşte partidul în perioada actuală este gîndită, conţinută şi dimensionată în obiectivele celui de-al 8-lea cincinal de dezvoltare social-economică a ţării, prin care se va realiza trecerea la cea de-a treia etapă de realizare a Programului partidului, ce va permite, pînă în 1990, ca România — ţară socialistă în curs de dezvoltare — să devină o ţară socialistă mediu dezvoltată, ca o premisă necesară pentru ridicarea ei, pînă în anul 2 000, la o nouă condiţie istorică de ţară socialistă multilateral dezvoltată.

Cristian POPIŞTEANU

PARTIDUL INDEPENDENȚEI, DEMNITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII PATRIEI

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU

Cursul imprimat desfășurărilor politice internaționale în anii marii crize economice mondiale, consecință a ascensiunii fascismului și creșterii agresivității statelor revizioniste, a evidențiat cu putere faptul că pacea, libertatea și independența popoarelor care reușiseră să-și asigure dezvoltarea lor statală, etnico-teritorială firească, formau din nou obiectul unor contestări directe și vehemente. „Așa cum se știe — **arată secretarul general al Partidului Comunist Român** —, după primul război mondial, fascismul a acaparat puterea politică în Ungaria, Italia, Portugalia, Bulgaria, apoi, în deceniul al patrulea, în Germaniași Spania, iar în Asia s-a instaurat regimul militarist japonez. Prin politica sâ agresivă, războinică, fascismul punea tot mai evident în primejdie libertatea și independența popoarelor, pacea și securitatea mondială. Și în România și-au făcut apariția o serie de organizații fasciste, printre care Garda de fier, ce îndeplinea rolul de agentură a Germaniei naziste în țara noastră. În aceste condiții, a revenit Partidului Comunist Român sarcina istorică de a acționa pentru unirea tuturor forțelor revoluționare, democratice, patriotice în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea democrației, a libertății și integrității teritoriale a patriei".

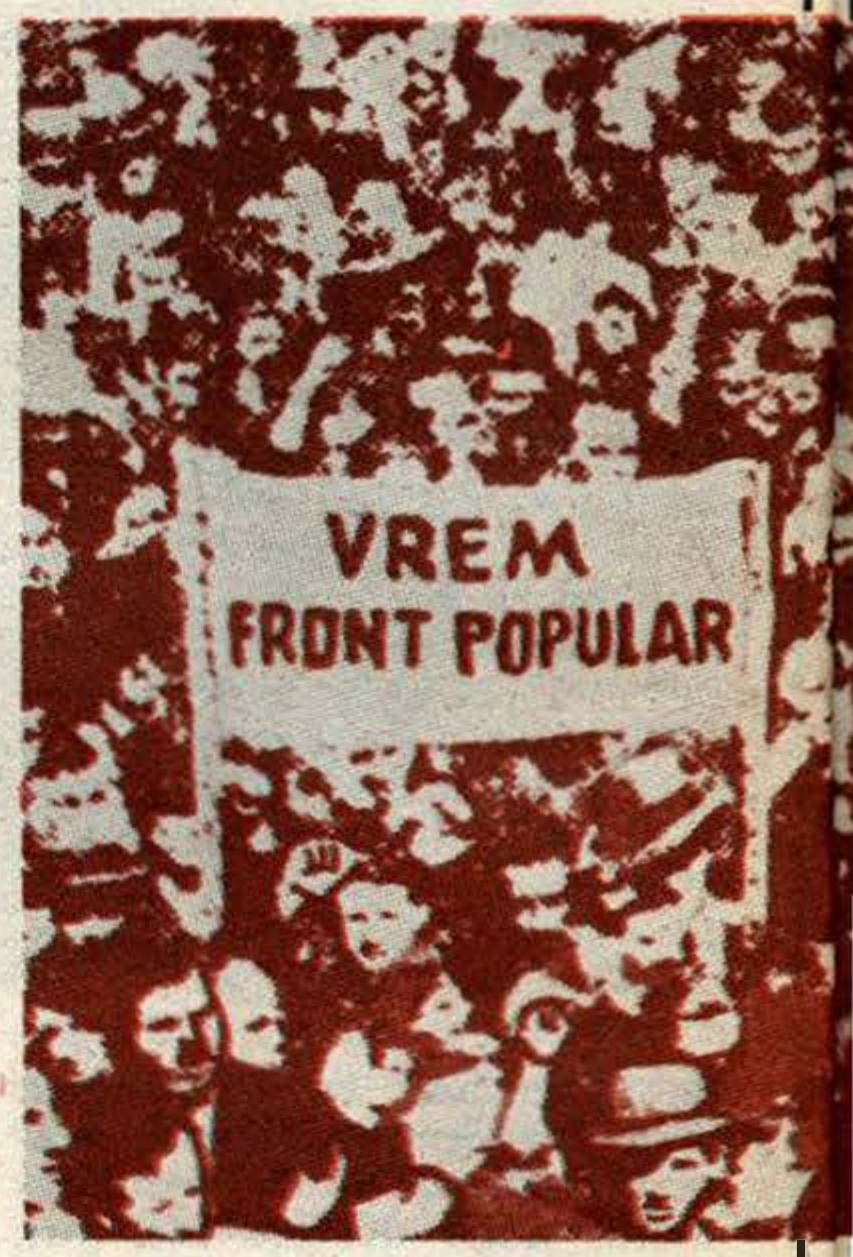

Un singur răspuns: rezistența contra hitleriștilor

Conducător politic al proletariatului român, reprezentant autentic al opțiunilor majore ale maselor largi populare, al voinței și aspirațiilor poporului din rîndurile căruia s-a născut și pe care îl reprezenta, Partidul Comunist Român a înțeles în acea perioadă de mari frămîntări politice, cu manifestări deosebit de complexe și contradictorii, că principalul pericol ce amenința perspectiva dezvoltării democratice a țării, a transformărilor revoluționare pe care le preconiza era fascismul atît în ipostaza sa internă, cît, mai ales, în cea externă, reprezentată de politica agresivă a statelor fasciste și revizioniste.

Conștienți de relația de condiționare directă dintre ascensiunea imperialismului de tip fascist și a revizionismului în Europa și creșterea pericolului fascist intern, comuniștii au acționat în direcția lărgirii și consolidării democrației, formării unei opinii publice active care să impună guvernelor aflate la putere măsuri ferme pentru combaterea legionarilor, întărirea mijloacelor de sprijin extern pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale amenințate de Germania hitleristă și acoliții ei revizioniști. Astfel, începînd din anul 1933, odată cu crearea Comitetului Național Antifascist, toate acțiunile pregătite și conduse de partidul comunist au inclus, alături de revendicările cu caracter economic și social, programe și măsuri ce vizau întărirea capacității de apărare a țării. Încă înainte de Congresul VII al Internaționalei Comuniste, desfășurat între 25 iulie și 20 august 1935, și care a avut în centrul atenției sale analiza fenomenului fascist interna-

țional și găsirea unor căi și metode pentru bararea acestui pericol, Partidul Comunist Român a arătat că apărarea intereselor fundamentale ale poporului, ale patriei, era posibilă numai prin făurirea Frontului Unic Muncitoresc, coloană vertebrală a Frontului Popular Antifascist, care să unească toate forțele patriotice progresiste. Declarațiile și apelurile la unitate au fost întărite prin desfășurarea, zi de zi, a unei vaste activități de îndrumare și influențare a numeroaselor organizații de masă, asociații,

O mare demonstrație antifascistă pe străzile Bucureștilor, în mai 1936

ligi, comitete, contacte cu reprezentanți ai partidelor social-democrat și socialist, cu cei ai partidelor politice burgheze nefasciste.

Pe baza unui program de politică externă bine conturat și a unei platforme antifasciste, în septembrie 1935 a fost încheiat acordul de la Băcia între Frontul Plugarilor și MADOSZ, iar la 5 decembrie 1935, la Țebea, s-a adoptat un acord de luptă antifascistă între reprezentanți ai Frontului Plugarilor, MADOSZ-ului, Blocului Democratic și Partidului Socialist (Popovici). Subliniindu-se importanța momentului și comandamentele ce stăteau în fața întregului popor român, în *Scînteia* din 27-28 decembrie 1935 se menționa: „Astăzi, un pericol direct amenință însuși poporul român. În Europa Centrală se formează cu repeziciune un bloc de state imperialiste războinice care și-au pus drept scop cucerirea întregii Europe Centrale și chiar o bună parte din cea apuseană. Acest bloc cuprinde Germania hitleristă, Ungaria horthyistă... și caută o înțelegere cu Italia lui Mussolini, cu Austria și cu Bulgaria ... Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc. Poporul român trebuie să se decidă dacă înțelege să-și apere existența și independența. Iar poporul român nu poate da decît un singur răspuns. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra banditilor hitlerişti care vor să ne răpească independența națională".

Ocuparea zonei demilitarizate a Renaniei, la 7 martie 1936, transformarea Abisiniei în colonie italiană după o agresiune produsă fără ca Societatea Națiunilor să confirme speranțele pe care popoarele și le puseseră în ea, declanșarea rebeliunii franchiste în Spania au fost evenimente ce au marcat eșecul politicii de securitate colectivă. Ascensiunea neîngrădită a puterilor fasciste și revizioniste angajate în lupta pentru reîmpărțirea sferelor de influență și dominație începea să se materializeze prin tendința de subordonare și înrobire economică și politică a țărilor din centrul și răsăritul Europei.

Front comun al tuturor forțelor patriotice

În această atmosferă politică internațională, cînd politica conciliatoristă a cercurilor guvernante din Anglia și Franța își evidenția consecințele nefaste, în februarie 1935, s-au desfășurat lucrările Plenarei V a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, moment de importanță deosebită în evoluția mișcării revoluționare din patria noastră. Pornind de la concluzia, pe deplin probată de desfășurările politice interne românești, că *„fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare"*, rezoluția adoptată la plenară includea o apreciere deosebit de semnificativă pentru înțelegerea modului în care la acea dată partidul comunist aprecia distribuția raportului de forțe pe plan intern: *„Masele largi populare, muncitorimea, țărănimea, meseriașii, negustorimea, mica burghezie, intelectualii, funcționarii, majoritatea studențimii și o bună parte din cadrele armatei nu sînt fasciste, ci sînt pentru un regim constituțional, parlamentar democratic, sînt adînc pacifiste"*. Subliniind aceste realități fundamentale, rezoluția includea hotărîrea partidului comunist de a acționa pentru o politică externă și internă *„care să asigure o adevărată apărare a țării împotriva atacului militar din partea fascismului german"*.

În condițiile puternicelor frămîntări prilejuite de alegerile parlamentare din luna decembrie 1937, comuniștii români s-au situat în fruntea acțiunilor întreprinse pentru regruparea tuturor forțelor democratice și antifasciste pe platforma apărării independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale. Astfel, într-o scrisoare adresată de conducerea Partidului Comunist Român președintelui Partidului Național-Țărănesc, insistîndu-se asupra imperativelor momentului care impunea constituirea unei largi coaliții a tuturor partidelor și forțelor democratice, se aprecia că platforma care va permite coaliției să obțină sufragiile unanime ale muncitorimii române era: „apărarea integrității țării, în cadrul Ligii Națiunilor și alături de marile puteri pacifiste, împotriva planurilor războinice ale revizionismului fascisto-hitlerist"[1]. În același sens, pentru realizarea unui front comun de acțiune al tuturor forțelor politice patriotice, indiferent de natura și pozițiile de clasă ale acestora, la 24 ianuarie 1938, *Lumea românească* publica o scrisoare-apel din partea conducerii partidului comunist, adresată, de această dată, lui C.I.C. Brătianu, președintele Partidului Național-Liberal: „Păstrîndu-și integral pozițiile ideologice și sociale pe care atît mișcarea muncitorească, cît și partidul liberal le ocupă — se menționa în document —, socotim totuși nu numai posibilă, dar absolut necesară, o largă concentrare de forțe, care să meargă de la partidul pe care-l conduceți pînă la organizațiile politice și sindicale muncitorești, cu naturala încolonare atît a Partidului Național-Țărănesc, cît și a celorlalte partide și organizații de afirmare democratică. Păstrîndu-și mai departe întreaga libertate de acțiune și de afirmare, muncitorimea și exponenții ei politici, tocmai pentru că reprezintă o consecventă atitudine potrivnică fascismului, au luat inițiativa concentrării democrației și se adresează tuturor partidelor în acest scop".

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1974.

Pășind hotărît pe această cale, partidul comunist a făcut conducerilor partidelor social-democrat, țărănesc-radical, național-țărănesc și național-liberal propuneri pentru încheierea grabnică a frontului preconizat.

Înțelegînd importanța evenimentelor și a confruntărilor din acei ani, comuniștii au adoptat poziția cea mai realistă, demonstrînd practic că interesele de partid erau privite în strînsă legătură cu cele naționale. Dar forțele politice burgheze nefasciste nu s-au angajat hotărît în lupta pentru platforma frontului național democratic cu tot ce ar fi decurs dintr-o asemenea politică. Dimpotrivă, conducătorii acestor forțe politice, prin atitudinea lor șovăielnică, au sfîrșit prin a se împăca cu varianta unui regim monarhic autoritar, dar care se manifesta ca antilegionar și adept al politicii de alianță și colaborare activă alături de țările antifasciste și antirevizioniste.

În memoria timpului

Ne-am oprit și am insistat mai mult asupra acțiunilor promovate și desfășurate de comuniști pentru un front unit al tuturor forțelor politice democratice antifasciste și burgheze nefasciste pentru a sublinia importanța momentului și mai ales pentru a reliefa semnificațiile unei politici ce-și va demonstra peste ani, în alte condiții, deplina valabilitate. Dar pînă la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a fost parcurs un drum lung, complex și sinuos. Prin angajarea sa plenară ca forță și catalizator al celorlalte componente ale rezistenței naționale, pentru apărarea și apoi recucerirea și consolidarea libertăților democratice, a independenței și suveranității poporului nostru, partidul comunist se va afirma în prim planul vieții politice interne românești, întrunind sufragiile maselor largi populare, care îl vor impune drept forță politică conducătoare în stat.

Deși în anii ce au urmat partidul comunist s-a pronunțat împotriva regimului de dictatură personală instaurat de Carol II, trebuie subliniat faptul că toate măsurile și acțiunile inițiate de guvernele acestui regim în direcția apărării independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a patriei au fost însușite, reclamate, susținute și promovate de comuniști de o manieră ce s-a impus memoriei timpului. Demascarea pericolului pe care îl reprezentau pentru independența și integritatea României ofensiva imperialistă a Germaniei naziste și a Italiei fasciste, pregătirile de război și provocările statelor revizioniste, reliefarea necesității sprijinirii victimelor acestora, promovarea unei politici active pe plan internațional în cadrul Societății Națiunilor împreună cu partenerii din Mica Antantă, Înțelegerea Balcanică, cu Franța, Anglia și Uniunea Sovietică au fost formulările programatice cu cea mai frecventă cuprindere și largă răspîndire.

După ocuparea Austriei, în martie 1938, cel de-al treilea Reich, sprijinit de Ungaria, Polonia și Italia, a deschis așa-numita „criză sudetă" menită să pregătească anihilarea și apoi distrugerea statului cehoslovac cu tot ceea ce implica acest act pentru raportul de forțe pe plan european și în dinamica confruntărilor ulterioare. „Stăvilirea blocului provocatorilor la război" condus de Germania hitleristă era în acele momente posibilă, iar comuniștii români apreciau că era necesară susținerea politicii de securitate colectivă, „alături de U.R.S.S., Franța frontului popular, Cehoslovacia și toate țările democratice. Pentru sprijinirea Cehoslovaciei și refacerea reală a Micii Înțelegeri și salvarea României și a țărilor din bazinul dunărean și Balcani de cotropirea hitleristă. Pentru apărarea și ajutorarea poporului spaniol și chinez în lupta lor de apărare contra agresorilor fasciști. Pregătirea temeinică și efectivă a apărării țării de către un guvern democratic prin înarmarea tehnică și sufletească contra primejdiei agre-

siunii fasciste" (*Lumea românească*, 24 ianuarie 1938).

Semnarea pactului de la München în condiţiile şi cu mijloacele cunoscute nu a însemnat numai ciuntirea şi neutralizarea statului cehoslovac, destrămarea Micii Înţelegeri, ci şi dislocarea întregului sistem de alianţe menit să blocheze ofensiva celui de-al treilea Reich spre răsăritul Europei. „România după München — menţiona *Scînteia* în cunoscutul articol *Nori grei deasupra României*, publicat în 25 noiembrie 1938 —e, mai mult ca oricînd, — după fericita expresie a lui Iorga —, «o ţară pîndită».

Şi pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului maghiar, ci şi de sălbatica fiară îmbătată de sîngele jertfelor sfîşiate, care este fascismul german". În faţa perspectivei înrobirii şi „ciopîrţirii ţării", arăta *Scînteia*, partidul comunist nu va cruţa nici o jertfă pentru a „strînge laolaltă muncitorimea" şi a porni în fruntea ei la unirea „tuturor forţelor dornice să apere pacea şi independenţa României".

Invadarea şi dezmembrarea statului cehoslovac în martie 1939, ameninţările şi presiunile exercitate de Germania nazistă pentru subordonarea economică a României, atacurile revizioniste exercitate în special de Ungaria horthyistă au determinat guvernul român să hotărască executarea mobilizării parţiale a forţelor armate ale ţării. În acele momente de grea cumpănă pentru soarta ţării, la 17 martie 1939, în plină desfăşurare a mobilizării trupelor, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a adresat un apel tuturor forţelor politice patriotice, în care se arăta: *„P.C.R. declară: comuniştii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniţi-vă cu toţii într-un singur front puternic contra lui Hitler şi a aliaţilor săi revizionişti"*.

Tuturor celor iubitori de ţară

Primind misiunea de a participa activ la concentrările militare ordonate de guvern, comuniştii erau însărcinaţi — cum citim în *Lupta de clasă* din 7 iunie 1939 — „să lupte pentru întărirea forţei politice şi morale a armatei, contra Germaniei hitleriste şi a statelor revizioniste".

Întreaga evoluţie a vieţii politice româneşti a fost dominată de această caracteristică fundamentală, rezultantă a unui extraordinar efort de voinţă exprimat în cele mai diverse domenii, pe toate planurile şi la toate nivelurile — apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, a integrităţii teritoriale.

La 1 Mai 1939, miile de oameni ai muncii, care au demonstrat pe străzile Bucureştilor[1], purtau pancarte şi scandau lozinci preluate din programele de acţiune propuse de comunişti. *Să apărăm graniţele ţării împotriva agresorului hitlerist! Trăiască independenţa naţională! Încadrarea României în sistemul de alianţe între Franţa, Anglia şi Uniunea Sovietică!* Îndemnurile scandate de mulţimea demonstranţilor le regăsim sub aceeaşi formulare în apelul lansat la 15 mai de P.C.R. şi propus pentru concentrarea tuturor forţelor democratice.

Mobilizarea şi coordonarea tuturor disponibilităţilor materiale pentru întărirea capacităţii de apărare a ţării, pregătirea morală a rezistenţei prin participarea directă la concentrările de trupe ordonate şi insuflarea hotărîrii de a lupta cu arma în mînă, promovarea şi susţinerea politicii de încadrare în preconizatul sistem de alianţe negociat între Franţa, Anglia şi Uniunea Sovietică, au fost liniile majore de exprimare şi manifestare ale comuniştilor români în ajunul celui de-al doilea război mondial. Ele animau simţămintele şi voinţa poporului român.

Aşa cum se ştie, tratativele anglo-franco-sovietice de la Moscova au eşuat, situaţia internaţională a României înrăutăţindu-se considerabil. Practic, fără un sprijin politic, militar şi economic extern nemijlocit şi consistent, ţintă a unor interese vizînd dezmembrarea ei teritorială şi subordonarea sa economică şi politică, ţara noastră îşi începea destinul tragic ce i-a marcat evoluţia pe parcursul celui de-al doilea război mondial pînă la începutul revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944.

Declanşarea celui de-al doilea război mondial prin invadarea şi ocuparea statului polonez de către Germania nazistă, exacerbarea atacurilor revizioniste şi, implicit, a presiunilor politice şi militare exercitate concentric asupra României au determinat guvernul de la Bucureşti să adopte soluţia neutralităţii faţă de conflagraţia angajată, continuînd să promoveze şi să practice relaţii cît mai strînse posibil cu ţările din Înţelegerea Balcanică, cu Anglia şi Franţa. Exprimînd starea de spirit generală existentă în ţară în zilele imediat următoare izbucnirii războiului, *Scînteia* din 8 septembrie 1939, într-un articol sugestiv prin chiar titlul său — *Pentru apărarea independenţei ţării* — se adresa tuturor păturilor sociale, întregului popor român „pentru unirea contra primejdiei imediate a unei agresiuni fasciste dezlănţuite contra ţării... Partidul comunist se adresează din nou tuturor partidelor democratice, tuturor celor iubitori de ţară, pentru unirea într-un singur front de luptă".

Tot în septembrie 1939, referindu-se la implicaţiile agresiunii declanşate de cel de-al treilea Reich prin invadarea statului polonez prieten, Comitetul regional din Moldova al partidului comunist proclama într-un manifest: *„Comuniştii români vor fi în primele rînduri pentru apărarea României!*

Trăiască independenţa şi integritatea României!

Trăiască rezistenţa hotărîtă împotriva agresorului fascist!"

În acele condiţii, în pofida realităţilor, a faptelor concludente, Cominternul a insistat pentru însuşirea aprecierii că

(Continuare în p. 11)

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1979, 4/1984.

Congresul General al Partidului Socialist din România

Dezbaterile de Duminică 8 Mai și Luni 9 Mai

TREPTE SPRE MARELE CONGRES

A devenit o tradiție să sărbătorim data de 8 Mai 1921 ca zi de făurire a Partidului Comunist Român. Apreciată de tovarășul Nicolae Ceaușescu ca un „eveniment de însemnătate epocală în mișcarea revoluționară muncitorească din România, în luptele revoluționare de clasă pentru dreptate socială și eliberare națională", făurirea partidului comunist a fost rezultatul unei îndelungi activități de organizare și maturizare a partidului politic al clasei muncitoare, de participare activă la viața social-politică a țării. La Congresul din mai 1921, partidul muncitorilor din România acumulase o bogată experiență de-a lungul celor aproape trei decenii de existență; el își fixase rădăcinile în viața politică a țării încă din 1893[1]. De la această dată și pînă la Congresul din mai 1921 se ridicase o generație crescută și educată în spiritul și aspirațiile partidului revoluționar al clasei muncitoare, spirit și aspirații ce se identificau cu obiectivele și interesele fundamentale ale poporului român: făurirea unității depline, democratizarea țării pe toate planurile, în primul rînd desființarea rămășițelor feudale din agricultură, opțiunea pentru obiectivele socialiste de înlocuire a societății capitaliste.

Muncitorimea — factor de unitate a poporului

Partidul clasei muncitoare creat în 1893 a desfășurat o activitate intensă în spiritul acestor obiective, a participat la toate frămîntările vieții social-politice ale poporului, afirmîndu-și crezurile cu consecvență și luciditate. Ultimul congres al partidului din perioada premergătoare primului război mondial a avut loc în octombrie 1915, la București. La el au participat delegați din partea tuturor secțiunilor din țară, precum și reprezentanți ai organizațiilor sindicale. Se crease o tradiție care instaurase desfășurarea concomitentă a congreselor partidului cu acelea ale mișcării sindicale — expresie a strînsei legături dintre organizațiile politice și cele profesionale muncitorești. Principala problemă pe ordinea de zi a acestui congres a fost aceea a atitudinii față de războiul declanșat de marile puteri imperialiste și care, de aproape doi ani, era în plină desfășurare, România păstrîndu-și neutralitatea. În cadrul congresului a fost prezentat un raport analitic cu privire la poziția partidelor muncitorești față de prima conflagrație mondială, arătîndu-se marea diversitate a atitudinilor adoptate și reliefîndu-se modul în care unele partide socialiste, între care și cel din România, au dezvăluit caracterul imperialist al războiului.

După intrarea țării în războiul pentru desăvîrșirea unității naționale, organul de presă al partidului, *Lupta zilnică*, și-a suspendat apariția, iar mulți dintre conducători au fost încorporați și trimiși pe front. Trebuie subliniat că partidul politic al clasei muncitoare din România a plătit un greu tribut de jertfe în timpul războiului pentru desăvîrșirea unității naționale: doi membri ai conducerii partidului — Dumitru Marinescu și Ottoi Călin — și-au pierdut viața, primul pe frontul din Transilvania, al doilea — pe frontul din Moldova, ca medic militar, în luptă cu epidemiile din rîndul armatei. În teritoriul cotropit de trupele Puterilor Centrale, socialiștii au fost o forță activă și fermă care s-a ridicat la luptă împotriva ocupanților, organizînd sabotaje și acțiuni de partizanat. În primăvara lui 1917 a fost ucis un alt fruntaș al mișcării muncitorești — Max Vexler —, iar la 1 mai 1918, mai mulți fruntași ai partidului rămași în teritoriul ocupat au fost arestați și întemnițați de autoritățile de ocupație din Capitală, în urma demonstrației pe care aceștia o

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1986.

1 Mai 1920

În p. 8: *pagină din ziarul* Socialismul *despre desfășurarea lucrărilor marelui congres, deschise la 8 Mai 1921*

organizaseră. Alți militanți de frunte ai partidului (M. Gh. Bujor, Al. Nicolau, Cristian Racovski ș.a.) s-au refugiat în vara anului 1917 în Rusia, la Odessa, unde au organizat un puternic centru revoluționar românesc, de la 5 septembrie editînd și un organ propriu de presă — *Lupta*. Vestea izbucnirii și victoriei revoluției din octombrie 1917, în Rusia, a fost salutată cu mare entuziasm de socialiștii români. „Popoarele mici, cum sîntem noi — scria *Lupta*, într-o ediție specială — nu au de ce să fie îngrijorate de această schimbare [din Rusia]. Dimpotrivă, ea vine în numele principiilor celor mai largi de libertate și democrație proclamate de socialiști".

Se știe că în mai toate țările din Europa și în alte state din lume, în anii 1918-1920 au avut loc puternice mișcări revoluționare, stimulate de victoriile proletariatului rus. În multe țări au avut loc chiar revoluții care au dus la prăbușirea temporară a guvernelor burgheze, iar în alte state, între care și România, masele de oameni ai muncii s-au ridicat la luptă pentru drepturi și libertăți democratice, pentru îmbunătățirea situației lor economice și sociale. Datorită prestigiului pe care și-l cîștigase în societatea românească prin poziția sa față de problemele cardinale ale poporului — unitatea națională și independența, democratizarea vieții politice, reforme social-economice profunde etc., datorită poziției sale patriotice din timpul războiului — partidul clasei muncitoare dobîndise un mare prestigiu în viața social-politică a țării. Acest loc a fost pus în evidență cu și mai mare pregnanță în cursul procesului de unificare organizatorică a mișcării muncitorești, după făurirea statului unitar român, proces care va culmina cu Congresul din mai 1921. Căci, într-adevăr, *acțiunea de unificare a Partidului Socialist din România cu partidele socialiste din Transilvania și Bucovina și crearea unui singur partid politic muncitoresc pe întreaga țară a fost fenomenul cel mai important și mai plin de consecințe al vieții politice românești din anii imediat următori Marii Uniri.*

Gîndind la „România socialistă de mîine"

La temelia acestei acțiuni unificatoare au stat doi factori esențiali: primul l-a constituit poziția principială a partidului clasei muncitoare, afirmată încă de la crearea sa, în 1893, în sprijinul luptei pentru desăvîrșirea unității statale a poporului român, a eliberării provinciilor românești de sub stăpîniri străine. Această poziție a fost reafirmată cu tărie în timpul participării României la război, în anii 1916-1918. „*Poporul român, ca orice popor de pe lume* — scria gazeta socialistă *Lupta*, în octombrie 1917 — *are dreptul și trebuie să-și cîștige unitatea națională și desăvîrșita neatîrnare*". Al doilea factor care a impus și a favorizat acțiunea de unificare politică a clasei muncitoare consta în tradiția legăturilor anterioare dintre Partidul Social-Democrat din România și acelea din Transilvania și Bucovina. Alături de celelalte trăsături de unitate ale poporu-

lui nostru, care s-au manifestat de-a lungul întregii sale istorii și care s-au dezvoltat în chip firesc în sec. XIX, sfidînd apartenența celor două provincii la alt stat, legăturile muncitorești au constituit un element de bază care a contribuit la realizarea Unirii din 1918. Iar muncitorimea și țărănimea, cum se știe, au fost forțele fundamentale ale luptei de eliberare națională, care a dus la prăbușirea monarhiei Austro-Ungare, slăbită de înfrîngerile militare suferite în timpul primului război mondial. Adunarea de la Alba Iulia a fost opera poporului; clasa muncitoare a fost prezentă în organele conducătoare ale Adunării, aceasta fiind, de altfel, rezultatul inițiativei socialiștilor. Această Adunare uriașă, fără egal pe continentul european, a fost un referendum sui-generis privind dreptul românilor din Transilvania de a se uni cu patria mamă. Ideea convocării acesteia a aparținut reprezentanților Partidului Social-Democrat din Transilvania și a fost însușită de Consiliul Național Român Central. Situația specială creată în Transilvania după constituirea Consiliului Național Român Central, alcătuit din cîte șase reprezentanți ai Partidului Național Român și ai P.S.D., „m-a determinat pe mine — declara I. Flueraș, unul din fruntașii socialiști — să propun în prima ședință a Consiliului Național, în numele Partidului Social-Democrat Român, convocarea unei mari adunări naționale pentru a consulta întreg poporul român asupra viitorului său. Propunerea mea a fost primită cu unanimitate...".

La numai cîteva zile după săvîrșirea marelui act istoric, gazeta *Socialismul* din București, organul central al Partidului Socialist, scria: „În ziua de 1 Decembrie 1918, Adunarea Națională de la Alba-Iulia a proclamat integrarea poporului român din Transilvania, Banat și teritoriile ungurene într-un stat român și a proclamat unirea cu România... Trimitem salutul nostru muncitorimii organizate... de peste munți, *chemînd-o la întregirea Partidului Socialist din România mare... Ținta noastră e de a forma un singur partid socialist* [subl. ns.]". Așadar, imperativul istoric al proletariatului român după 1 Decembrie 1918 a fost organizarea partidului său pe temelia noilor realități ale României, organizare menită să cimenteze și pe planul existenței partidului politic al clasei muncitoare actul Unirii din 1 Decembrie 1918. Aceeași aspirație se exprima și dincolo de munți. Într-un manifest intitulat *Către poporul muncitor român*, semnat de conducerea Partidului Social-Democrat din Transilvania, tipărit în gazeta *Adevărul* din 2/15 decembrie 1918, se cerea „să ne organizăm cu toții în Partidul Social-Democrat".

În februarie 1919, Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Socialist din România a publicat o *Declarație* prin care saluta faptul că „românii din teritoriile subjugate și-au manifestat, prin hotărîrile adunărilor lor naționale, voința de a se uni cu România". Angajîndu-se într-o luptă și mai energică împotriva regimului „oligarhic", Partidul Socialist și sindicatele chemau „toate forțele proletare și socialiste din Basarabia, Bucovina și Transilvania *pentru unificarea lor*, formînd un singur bloc socialist, un singur partid politic, care să ducă lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă". Sfîrșitul manifestului fixa, într-o formă lapidară, ceea ce avea să se întîmple în România două decenii și jumătate mai tîrziu: *„România nouă de astăzi, trebuie să devie România socialistă de mîine"*.

Prima conferință socialistă a mișcării muncitorești din România reîntregită a avut loc în capitala țării între 23 și 26 mai 1919. Prin hotărîrile adoptate, ea a îndeplinit un rol important în procesul de unificare organizatorică, ideologică și politică. Conferința a adoptat un program comun pe baza experienței mișcării muncitorești de pînă atunci în care se prevedea ca țel central al activității revoluționare *„cucerirea puterii politice și introducerea dictaturii proletariatului pentru ca prin socializarea mijloacelor de producție să ajungem la transformarea societății capitaliste în societate socialistă"*.

Conferința Partidului Social-Democrat din Transilvania din 6-7 septembrie 1919 și, mai ales, Congresul extraordinar al Partidului Socialist din 13-14 octombrie 1919 au adîncit procesul de unificare și centralizare. Deși congresul din 13-14 octombrie a hotărît aderarea Partidului Socialist de la alegerile parlamentare, primul scrutin din România organizat pe baza votului universal, datorită prestigiului pe care și-l cuceriseră în viața politică a țării, socialiștii au obținut 273 000 voturi și au trimis șapte deputați în Parlament.

În parlamentul rezultat din aceste alegeri, primul parlament al României unite, Gheorghe Cristescu a citit declarația Partidului Socialist în problema Unirii. Evidențiind acest mare act istoric, el a subliniat necesitatea organizării unui *„singur partid al întregii clase muncitoare de toate neamurile din România nouă, primul partid politic al întregii Românii"*.

Moment crucial în istoria României

O nouă conferință a Partidului Socialist, desfășurată la Iași în 7-8 decembrie 1919, a hotărît crearea Consiliului General al Partidului Socialist, organ reprezentativ, format din delegați ai tuturor organizațiilor socialiste din țară, inclusiv ai celor din provinciile reunite.

Paralel, s-au întreprins acțiuni de unificare a organizațiilor sindicale și de tineret, conferințele acestor organizații din Banat, Bucovina și Transilvania, desfășurate în anul 1920, afirmînd cu hotărîre dorința *„pentru desăvîrșita lor unificare cu organizațiile din vechea Românie"*.

Apreciind însemnătatea istorică a acestor hotărîri, *Socialismul* scria, la 21 august

1920, referindu-se, de exmplu, la congresul socialist și sindical de la Cluj că „a fost o neîntreruptă și înălțătoare manifestare de solidaritate proletară... *Abia prin contopirea aceasta laolaltă a organizațiilor socialiste din toate ținuturile se înfăptuiește unitatea sufletească a poporului român, pentru că numai masele muncitoare ale unei națiuni reprezintă adevărata națiune și numai acolo unde aceste mase și-au închegat solidaritatea s-a înfăptuit adevărata unitate națională* [subl. ns.]"

Asemenea declarații și aprecieri care atestă vechea unitate a maselor muncitorești de pe teritoriul României, erau susținute în puternice acțiuni și lupte revendicative, în timpul cărora muncitorii români, maghiari, germani etc. se aflau alături, umăr lîngă umăr. Așa a fost, de exemplu, marea grevă generală din octombrie 1920, care a confirmat unitatea de luptă a clasei muncitoare și a demonstrat necesitatea reorganizării partidului, pe măsura forței sale.

La începutul anului 1921, întreaga atenție a mișcării muncitorești din România era captată de pregătirea congresului fixat, după mai multe amînări, pentru începutul lunii mai. Pe ordinea de zi a marelui forum muncitoresc figurau 11 puncte, între care adoptarea programului partidului, în care obiectivul central viza „trecerea puterii politice și economice în mîna muncitorilor de la orașe și sate". Organizat și desfășurat în spiritul asigurării unității partidului clasei muncitoare, congresul a adoptat noua denumire a partidului — Partidul Socialist-Comunist din România, care reflecta unitatea și continuitatea partidului în evoluția sa de aproape trei decenii.

Congresul și-a început lucrările în ziua de 8 mai 1921[1], și prin hotărîrile adoptate a consacrat existența unui singur partid al proletariatului din România, legitimînd prin însăși acțiunea sa unificatoare actul istoric al făuririi statului unitar român în 1918. ■

[1] Despre desfășurarea lucrărilor congresului, vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1971.

PARTIDUL INDEPENDENȚEI, DEMNITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII PATRIEI

(Urmare din p. 7)

nu Germania hitleristă reprezenta principalul pericol pentru independența și suveranitatea popoarelor, ci politica promovată de cercurile imperialiste din Anglia și Franța. În mai 1940, spre exemplu, Cominternul considera că în fața clasei muncitoare din România, a partidului său comunist stătea sarcina de a nu admite „transformarea României într-un cap de pod al Angliei și Franței pentru un război împotriva Germaniei". În pofida unor astfel de directive, în iulie 1940, Partidul Comunist Român stabilea cu claritate: *„Am rămas pe poziția că pericolul principal totuși este Germania hitleristă"*.

Subliniind acest aspect al poziției Partidului Comunist Român, președintele țării noastre preciza la primul Congres al Frontului Unității Socialiste: *„Înțelegînd pericolul pe care-l reprezenta Germania hitleristă pentru interesele poporului român, ca și ale tuturor popoarelor, Partidul Comunist Român a nesocotit recomandarea Cominternului de a nu îndrepta ascuțișul luptei împotriva Germaniei fasciste. Considerînd această recomandare ca greșită, contrară intereselor naționale ale României, cauzei democrației și păcii, Partidul Comunist Român a chemat masele populare la luptă hotărîtă contra hitlerismului"*.

Evoluția determinantă a desfășurărilor politice și militare din vara anului 1940, în favoarea statelor fasciste și revizioniste, s-a răsfrînt direct și dur asupra României. Ciuntirea teritoriului național și instaurarea regimului de dictatură antonesciano-legionară, subordonarea economică și politică, practic ocuparea militară a României de către cel de-al treilea Reich, au fost consecințe nemijlocite ale situației internaționale caracterizată de supremația discreționară a statelor fasciste și revizioniste pe continent. *„În acest moment greu pentru destinele țării sale* — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român —, *poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale Dictatului de la Viena. Prin aceasta ea a fost lăsată la cheremul Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele forțelor hitleriste. Scurt timp după aceea au și avut loc în țara noastră instaurarea regimului dictaturii militaro-fasciste, pătrunderea în țară a trupelor germane, care aveau de fapt misiunea unor trupe de ocupație, România fiind apoi tîrîtă în războiul antisovietic"*.

Recîștigarea atributelor suveranității și independenței statale, eliberarea părții de nord-vest a țării ocupate de Ungaria horthyistă, răsturnarea regimului de dictatură antonesciană și alăturarea țării coaliției Națiunilor Unite au fost obiectivele în jurul cărora comuniștii au reușit să ralieze, în anii ce au urmat, pe platforma mișcării de rezistență, majoritatea forțelor politice interne, inclusiv armata, creînd, astfel, condițiile ce au făcut posibilă victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944. ■

Mai-iunie 1936: procesul politic de la Brașov

UN MEMORABIL MOMENT AL LUPTEI ANTIFASCISTE

Conf. univ. dr. ION ARDELEANU

Istoria poporului român este istoria unor necurmate lupte pentru unitate și independență națională, pentru dreptate socială și progres. De-a lungul veacurilor, poporul nostru a dus o luptă permanentă pentru păstrarea ființei naționale și de stat, imprimînd un curs mereu ascendent devenirii noastre istorice. În fiecare epocă, din rîndurile poporului s-au ridicat nenumărate figuri de conducători militari și politici, de cărturari și diplomați, de luptători revoluționari, al căror nume și-au găsit un loc de cinste în panteonul gloriei și cinstirii românești tocmai pentru că și-au pus întreaga lor capacitate în slujba intereselor poporului, l-au înțeles și l-au slujit cu credință.

Istoria modernă și contemporană a poporului român cuprinde minunate pagini de eroism datorate luptei clasei muncitoare, forțelor democratice și progresiste, care, în condiții deosebit de grele, s-au aflat în primele rînduri ale bătăliilor pentru realizarea statului național-unitar, pentru cucerirea independenței sale depline și înfăptuirea oblectivelor fundamentale ale înaintării patriei pe coordonatele libertății și progresului. Făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921, a marcat o cotitură istorică în viața poporului român, prin afirmarea pe arena vieții social-politice a unei forțe politice profund și consecvent revoluționare, care și-a asumat misiunea istorică de a conduce masele muncitoare în opera de transformare revoluționară a societății românești, de făurire a unei lumi lipsită de exploatare. Istoria partidului comunist este expresia curajului, abnegației, a dăruirii și eroismului celor mai înaintate forțe social-politice ale poporului nostru pentru împlinirea nobilelor idealuri de dreptate socială și națională, pentru o patrie liberă și unită, pentru împlinirea visului de aur al omenirii — socialismul și comunismul.

Încă de la începuturile afirmării sale în viața social-politică, Partidul Comunist Român a fost ținta a numeroase acțiuni represive din partea autorităților burgheze care au culminat cu scoaterea partidului în afara legii, în 1924, și care, în perioada următoare, au cunoscut o intensitate sporită și numeroase forme de manifestare. Ele au mers de la intimidări și arestări, de la schingiuiri și maltratări pînă la procese soldate cu condamnări la ani grei de temniță și nu de puține ori cu trimiteri în fața plutoanelor de execuție.

În România anilor 1929-1933, anii marii crize economice, muncitorimea s-a ridicat cu vigoare la luptă împotriva exploatării, a încercărilor capitalului străin de a-și întări dominația economică în țara noastră. În împrejurările complexe generate de criza economică și de mutațiile profunde survenite în Europa, ca urmare a instaurării într-un șir de state a unor regimuri reacționare dictatoriale, fasciste, începînd cu cel horthyist, în 1920, și culminînd cu hitlerismul instaurat la putere în 1933, lupta maselor populare conduse de partidul comunist a căpătat o amploare deosebită. Timp de aproape un deceniu, clasa muncitoare, condusă de Partidul Comunist Român, organizațiile democratice create și îndrumate de comuniști, în rîndul cărora activau importante forțe social-politice democratice, antifasciste, au purtat bătălii eroice împotriva încercărilor claselor conducătoare de a limita drepturile și libertățile democratice, pentru apărarea independenței și integrității patriei, amenințate de politica expansionistă, revizionistă, a statelor fasciste, în primul rînd de Germania hitleristă. Partidul comunist s-a ridicat cu fermitate împotriva pregătirilor de război ale cercurilor revanșarde, sprijinind politica de colaborare și pace, pronunțîndu-se în repetate rînduri

pentru unirea într-un larg front al democraţiei şi păcii a tuturor forţelor antifasciste, pentru eliminarea din viaţa politică a organizaţiilor de extremă dreaptă, agenturi ale fascismului internaţional în interiorul ţării.

În istoria luptelor de clasă, a confruntărilor antifasciste din epoca interbelică, un eveniment cu deosebite semnificaţii politice a fost procesul de la Braşov, intentat în 1936 unui grup de tineri comunişti şi antifascişti, în fruntea cărora s-a aflat tovarăşul Nicolae Ceauşescu, patriot înflăcărat, revoluţionar dîrz, personalitate prodigioasă căruia, peste decenii, partidul şi poporul aveau să-i încredinţeze supremele funcţii de secretar general al partidului şi preşedinte al Republicii.

Activitatea desfăşurată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în acei ani de mari confruntări de clasă şi bătălii antifasciste — dîrzenia sa revoluţionară, curajul şi neînfricarea cu care a acţionat — s-au înscris ca nepieritoare pagini luminoase în istoria partidului şi a patriei. În iunie 1933 a fost ales în conducerea Comitetului Naţional Antifascist, participînd cu abnegaţie revoluţionară la demonstraţii, întruniri şi alte acţiuni menite să îmbunătăţească situaţia maselor muncitoare exploatate şi să bareze calea fascismului în ţara noastră. Intrarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu în vîltoarea luptei revoluţionare a avut loc, aşadar, într-o perioadă de aprige confruntări social-politice, de puternic avînt revoluţionar, fapt care şi-a pus amprenta asupra formării sale ca militant politic, ca revoluţionar consecvent. Evocînd începuturile activităţii sale în cadrul mişcării comuniste şi muncitoreşti, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arată: *„Ca fiu de ţăran, am cunoscut asuprirea moşierilor, iar apoi — începînd de la 11 ani, exploatarea capitalistă. Încă în 1930, la vîrsta de 12 ani, participam de acum activ la viaţa şi lupta tineretului sindical revoluţionar. Erau anii de criză economică, de intensificare a exploatării burghezo-moşiereşti... Mişcarea revoluţionară cunoştea un puternic avînt. Partidul comunist, Uniunea Tineretului Comunist, alte organizaţii revoluţionare şi democratice se ridicau cu hotărîre la luptă pentru apărarea intereselor maselor de oameni ai muncii, împotriva reacţiunii şi fascismului, pentru democraţie şi pace. Aceste împrejurări în care am intrat în mişcarea revoluţionară sindicală, iar apoi, în 1933, în Uniunea Tineretului Comunist — dată ce marchează şi calitatea de membru al partidului — au pus o puternică amprentă asupra vieţii şi activităţii mele revoluţionare şi politice“.*

Prezenţa tînărului revoluţionar în rîndurile muncitorilor, printre ţărani, legăturile cu intelectualii, dăruirea şi abnegaţia, ataşamentul faţă de idealurile revoluţionare, curajul şi patriotismul l-au impus în rîndul tovarăşilor săi de luptă, a căror stimă şi preţuire şi le-a cîştigat. *„Uniunea Tineretului Comunist, partidul* — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *mi-au încredinţat sarcini de răspundere atît în mişcarea antifascistă a tineretului, cît şi în conducerea organizaţiilor de tineret din Oltenia şi Prahova“.*

Aflat în primele rînduri ale bătăliilor de clasă, avîntîndu-se cu abnegaţie în lupta revoluţionară, tînărul militant comunist a simţit asupra sa atenţia organelor represive care îl urmăreau îndeaproape. La 23 noiembrie 1933 a fost arestat şi deferit Parchetului Tribunalului Ilfov, sub învinuirea de „incitare la grevă“ şi răspîndirea unor manifeste „împotriva ordinii de stat“. Peste numai cîteva luni, în iunie 1934, aflîndu-se la Craiova, împreună cu alţi tineri muncitori, pentru a depune mărturie în apărarea

conducătorilor luptelor muncitorilor din ianuarie-februarie 1933, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost arestat din nou. Deși pus în libertate, organele represive ale județului Dolj au trimis Prefecturii Poliției București următoarea notă: „Vă semnalăm, în vederea luării măsurilor de rigoare, pe comunistul Nicolae Ceaușescu..., care făcîndu-se vinovat de adunare de aderiuni de solidaritate a muncitorilor cu ceferiștii condamnați, a fost deferit Parchetului Tribunalului din Craiova".

O rodnică activitate a desfășurat militantul comunist Nicolae Ceaușescu începînd din toamna anului 1935, în calitate de secretar al Comitetului Regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist, una din cele mai puternice organizații teritoriale ale tineretului comunist din România. Numeroasele întruniri organizate de tînărul revoluționar într-o serie de localități ale județelor Prahova și Dîmbovița, care intrau în raza teritorială a regionalei U.T.C. pe care o conducea, au avut ca obiectiv înființarea unor noi celule ale organizației revoluționare de tineret și intensificarea activității revoluționare în această importantă zonă muncitorească, cît și crearea unor filiale locale ale Blocului Democratic — una din principalele organizații de masă legale din acea perioadă, prin intermediul căreia partidul comunist milita pentru ralierea pe platforma luptei antifasciste a tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste ale țării.

Aflîndu-se în fruntea unor importante activități organizatorice, participînd neobosit la ampla muncă politică și cultural-educativă desfășurată de partidul comunist în rîndul tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a cucerit un înalt prestigiu în rîndul tineretului, imprimînd, prin prezența și exemplul său personal, un suflu nou activității revoluționare din raza comitetului regional pe care îl conducea. Așa se și explică faptul că autoritățile au declanșat o minuțioasă campanie de urmărire și supraveghere. În seara zilei de 15 ianuarie 1936, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost arestat, în comuna Ulmi (județul Dîmbovița), unde se afla în vederea organizării unor acțiuni politice ale organizațiilor revoluționare de tineret. În urma descinderilor efectuate de jandarmi la Moreni, Gura Ocniței și în alte localități din Prahova și Dîmbovița, au fost arestați și alți tineri muncitori comuniști și antifasciști, implicați apoi în procesul de la Brașov. Ordonanța de trimitere în judecată arăta: „Nicolae Ceaușescu, în vîrstă de 18 ani, domiciliat în București, str. Vasile Lascăr, este membru activ, agitator și bun propagandist comunist și antifascist, cunoscut de multă vreme ca atare de autoritățile siguranței și justiției".

Deținut la închisoarea din Brașov pînă la sfîrșitul lunii mai, timp de aproape cinci luni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a suferit rigorile unei anchete severe. Procesul a început la 26 mai, în sala Tribunalului militar al Corpului 5 armată din Brașov și s-a încheiat în ziua de 5 iunie 1936, prin pronunțarea unor sentințe deosebit de aspre. În timpul desfășurării odioasei judecăți au avut loc numeroase demonstrații și mitinguri antifasciste ale maselor populare pentru apărarea drepturilor și libertăților politice, acțiuni care au atins momente de mare amploare prin marile demonstrații din 31 mai, în organizarea cărora partidul comunist a jucat rolul hotărîtor. În acest climat politic general, procesul de la Brașov s-a detașat în conștiința opiniei publice interne și internaționale ca o expresie puternică a stării de spirit antifasciste a poporului român, a hotărîrii sale ferme de a-și apăra libertatea, independența și integritatea teritorială a patriei în fața presiunilor tot mai puternice ale statelor fasciste revizioniste.

Procesul a fost un moment de confruntare acerbă între autoritățile burgheze și grupul de revoluționari conduși de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Printr-o cuprinzătoare campanie în sprijinul celor arestați, în afara celor 21 acuzați, în proces au compărut alte aproape 200 persoane, citate ca martori, și care au determinat ample acțiuni de solidaritate din partea unor importante cercuri politice și sociale.

În centrul atenției completului de judecată s-a aflat persoana tovarășului Nicolae Ceaușescu, autoritățile fiind hotărîte să lovească în mișcarea revoluționară prin eliminarea în primul rînd a conducătorilor săi. Prin întreaga sa comportare, prin curaj, fermitate, prin maturitatea gîndirii sale politice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dominat cu autoritate această confruntare, imprimîndu-i un puternic caracter demascator, transformînd tribunalul într-o tribună de afirmare a crezurilor sale patriotice, revoluționare, antifasciste și antirăzboinice, crezuri pentru care milita cu înflăcărare partidul comunist și care dădeau substanță și răspundeau celor mai arzătoare aspirații ale întregului popor: apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității patriei.

Cele peste 150 „capete de acuzare" ale ordonanței de dare în judecată se referau la organizarea în diverse localități din județele Prahova și Dîmbovița a unor celule U.T.C. și filiale ale Blocului Democratic, inițierea unor întruniri conspirative, arborări de steaguri roșii, discursuri potrivnice regimului și mai ales răspîndirea materialului de propagandă editat de P.C.R. și U.T.C. în cursul anilor 1934 și 1935 (peste 80 titluri de manifeste și broșuri, confiscate cu prilejul descinderilor domiciliare care avuseseră loc).

Majoritatea „delictelor politice" indicate în ordonanța de dare în judecată îl vizau direct pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, deoarece toate acțiunile condamnate de autorități (organizarea activității U.T.C. și Blocului Democratic, difuzarea literaturii de propagandă comunistă) erau rezultatul inițiativei și activității sale nemijlocite, în calitate de secretar al Regionalei U.T.C. Prahova. La punctul 19 al actului de acuzare se enu-

merau următoarele „delicte" privitoare la tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Acuzatul Nicolae Ceaușescu, din București, str. Vasile Lascăr nr. 3, este culpabil de faptul de infracțiune la legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publico, prin aceea că în ziua de 15 ianuarie 1936, cu bună știință și intențiune frauduloasă a păstrat asupra lui broșuri clandestine, incendiare, broșuri găsite cu ocazia percheziției ce i s-a făcut în comuna Ulmi, județul Dîmbovița, și pe care le păstra în vederea răspîndirii în public, avînd bună știință că aceste broșuri, prin conținutul lor, îndemnau cetățenii de a provoca bătălii sociale".

Cu hotărîre și curaj, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a afirmat convingerile sale revoluționare și a demascat brutalitățile și samavolniciile la care fuseseră supuși acuzații în timpul arestului. Iar atunci cînd unul dintre acuzați, arătînd completului de judecată bătăile și vexațiunile pe care le suferise, a fost condamnat pe loc la 15 zile închisoare și evacuat din sală, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a ridicat și a declarat, în numele său și al celorlalți acuzați, că se solidarizează cu tovarășul lor, condamnat pe nedrept. A fost momentul de maximă tensiune în desfășurarea procesului, care a pus în lumină puternica personalitate a tînărului militant comunist, rolul său în imprimarea unui spirit combativ și intransigent întregului grup de acuzați. Pentru atitudinea sa dîrză, de solidaritate revoluționară, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost judecat pe loc și condamnat la 6 luni închisoare.

Dezbaterile procesului s-au încheiat în ziua de 5 iunie. 14 dintre tinerii comuniști și antifasciști au fost condamnați la pedepse ce însumau 14 ani închisoare, 280 000 lei amendă și 45 ani de interdicție politică. Conducătorul grupului a primit cea mai aspră condamnare: doi ani închisoare, 2 000 lei amendă și un an domiciliu obligatoriu (interdicția de a părăsi satul natal după expirarea sentinței). La acestea se adăugau cele șase luni de închisoare la care fusese condamnat încă înainte de terminarea procesului.

Experiența politico-revoluționară, întreaga sa atitudine, intransigența și principialitatea pe care le-a dovedit în timpul dezbaterilor procesului, au atras asupra tovarășului Nicolae Ceaușescu atenția a numeroși publiciști și personalități ale vieții politice și culturale a țării. O expresie a acestui interes este și numărul mare de articole referitoare la dezbaterile procesului, articole în care au fost preluate pasaje întregi din declarațiile făcute de tînărul militant în fața tribunalului. Ziarul *Arena* din 11 iunie 1936 făcea un portret plin de semnificație celui care înfruntase cu atîta curaj completul de judecată și se transformase din acuzat în acuzator: „Fiu de țăran, ieșit din popor, acest tinerel intrat în viață la o vîrstă fragedă, începe să știe că trebuie să vreie. Și își revendică mereu ale lui vreri. Eri la București, la Craiova, apoi la Ploiești, și în Valea Prahovei, în căutare și efectuare de lucru, își spune tovarășilor de muncă, a lui și a lor durere, a lui și a lor dorinți. Și de aceea a simțit efectele hipnozei cu vîna de bou. De aceea a fost dus în fața Consiliului de război din Brașov. De aceea, chiar în cursul dezbaterîlor și pentru motive considerate de consiliu drept ultraj, tînărul Ceaușescu este condamnat la 6 luni, în afară de lunga detenție și sentința de la sfîrșitul procesului celor 21 antifasciști din Valea Prahovei".

Numeroase alte articole, reportaje și comentarii publicate în *Dimineața*, *Universnl*, *Curentul*, *Zorile*, *Cuvîntul liber* etc. stau mărturie despre puternicul ecou pe care l-a avut procesul de la Brașov în opinia publică românească.

Cu același viu interes a fost urmărit procesul și de cercurile progresiste ale opiniei publice internaționale. Mișcarea muncitorească și antifascistă din străinătate și-a exprimat în repetate rînduri solidaritatea cu lupta comuniștilor și antifasciștilor români, elogiind atitudinea lor demnă și curajoasă. Astfel, referindu-se la proces. scriitorul francez Romain Rolland a adresat o scrisoare primului ministru român, în care arăta: „În spiritul celor mai adevărați prieteni din Europa [ai poporului român], vă rugăm stăruitor să puneți capăt acestor scandaloase abuzuri care aduc un prejudiciu incalculabil României".

În cadrul unei ample mișcări de solidaritate organizate de Comitetul pentru apărarea antifasciștilor români, organism care activa la Paris, sub conducerea lui Henri Mineur, Francis Jourdain, Jérôme Ferrucci, în apărarea luptătorilor antifasciști condamnați la Brașov s-au ridicat numeroase alte personalități ale vieții publice din diferite țări europene.

Procesul de la Brașov s-a impus în istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești din România ca un moment cu multiple și adînci semnificații. El a determinat o amplificare a luptei antifasciste a maselor populare conduse de comuniști, evidențiind, în fața întregului popor și a opiniei publice internaționale patriotismul înflăcărat al comuniștilor, atașamentul lor profund față de interesele fundamentale ale patriei. Privind din perspectiva celor cinci decenii care s-au scurs de la memorabilele evenimente pe care le-am evocat în aceste pagini, istoricul zilelor noastre își manifestă sentimentul de mîndrie și stimă profundă față de revoluționarul care în urmă cu cinci decenii se impunea atenției opiniei publice din țară și străinătate printr-o „inteligență de o maturitate surprinzătoare", cum aprecia o publicație de epocă, prin patriotism înflăcărat, omenie, demnitate și curaj, prin încredere nestrămutată în popor și virtuțile sale. Este revoluționarul, conducătorul a cărui viață a fost dăruită în mod exemplar poporului al cărui strălucit fiu este și căruia, ca secretar general al partidului și președinte al Republicii, îi îndrumă și conduce cu măiestrie urcușul spre cele mai înalte culmi ale devenirii noastre istorice, spre marile împliniri din epoca pe care cu mîndrie și recunoștință o numim Epoca Nicolae Ceaușescu. ■

RĂZBOIUL ANTIHITLERIST — RĂZBOIUL ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

Populația Transilvaniei primește cu entuziasm pe soldații români eliberatori

Intrarea României în războiul antihitlerist[1], odată cu actul energic al națiunii de la 23 August 1944, a exprimat idealurile de libertate și independență națională ale poporului român, voința sa de a fi stăpîn pe propria soartă, de a-și clădi viitorul potrivit vrerii sale. Factorul determinant al angajării cu toate forțele umane și materiale în lupta împotriva Germaniei naziste pînă la victoria finală i-a reprezentat conștiința unanimă a poporului despre justețea cauzei sale. Prin nenumărate jertfe umane și materiale, poporul nostru a demonstrat lumii întregi că aspirația sa vitală, țelul său suprem în acele momente îl reprezenta lichidarea fascismului — cel mai mare dușman al libertății și independenței popoarelor, al civilizației umane. „Participarea României, cu întreaga forță la războiul împotriva Germaniei naziste, luptele grele purtate de ostașii români, sacrificiile uriașe făcute de întregul popor pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului — **arată tovarășul Nicolae Ceaușescu** — au demonstrat cu putere hotărîrea poporului român de a lupta pentru zdrobirea fascismului și lichidarea politicii imperialiste de dominație și asuprire, pentru democrație, pentru cauza independenței și libertății popoarelor, a înțelegerii și colaborării în lume".

Numai prin lichidarea fascismului puteau fi asigurate independența patriei, dreptul său la dezvoltare liberă. Iată de ce războiul antihitlerist al armatei române a întrunit unanimitatea de voință a unui popor întreg, unanimitate exprimată și prin faptul că România a intrat în război din proprie inițiativă, fără o prealabilă convenție sau alianță externă.

[1] În cursul anilor, revista noastră a publicat numeroase articole, documente, reportaje și mărturii arhivistice românești și străine cu privire la participarea României la războiul antihitlerist. Vezi în această privință *Magazin istoric*, nr. 11-12/1969, 1, 4-5/1970, 5, 9/1975, 1-5/1980, 12/1984, 1-5/1985.

„Fiecare român — un soldat al României libere"

În acele zile și luni de aprigă încleștare cu trupele cotropitoare fasciste, unitatea clasei muncitoare, eroismul maselor populare, fermitatea oștirii române — care din prima clipă și fără nici o șovăire a acționat pentru eliberarea patriei și redobîndirea demnității și independenței naționale — au fost tot atîția factori pe care Partidul Comunist Român, printr-o neobosită și multilaterală activitate, a știut să-i valorifice în interesul major al națiunii, toate acestea avînd ca rezultat, cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, angajarea poporului român *„cu toate resursele sale materiale și umane, cu întregul său potențial de luptă în războiul drept, eliberator, antihitlerist"*. Secretarul general al partidului, referindu-se la comportarea patriotică a armatei române, sublinia faptul că aceasta *„a înțeles răspunderea ce-i revenea în acele clipe în fața patriei și poporului și, la chemarea partidului, a întors armele în întregimea ei împotriva Germaniei hitleriste"*.

Expresie a legăturii indestructibile dintre armată și popor, a unanimității aspirațiilor tuturor forțelor progresiste ale națiunii, participarea României la războiul antihitlerist a reprezentat o încununare a luptei de rezistență antifascistă a forțelor democratice, patriotice ale națiunii în fruntea cărora se situa Partidul Comunist Român. În noile condiții istorice create prin izbucnirea insurecției din august 1944, care marca începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român, P.C.R. a fost factorul mobilizator al națiunii în sprijinirea efortului militar al oștirii noastre în îndeplinirea nobilei sale misiuni. *„Lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor naziști a început* — se arăta într-un apel lansat de partidul comunist în zilele insurecției. *Din această clipă fiecare român este un soldat al României libere". „Cetățeni patrioți! Sprijiniți guvernul patriotic național și lupta contra nemților!" „Ajutați și colaborați cu armata română. Dați tot concursul iubiților și eroicilor noștri ofițeri și soldați. Constituiți gărzi de luptă patriotice, înrolați-vă în detașamentele patriotice. Dezarmați bandele hitleriste"*.

Mobilizați de aceste îndemnuri, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, armata română — formată în marea ei majoritate din muncitori și țărani — a dat puternice lovituri mașinii de război hitleriste, începînd încă din noaptea de 23 spre 24 august 1944. *„Prin întoarcerea armelor și angajarea României, cu întregul ei potențial, alături de Uniunea Sovietică și Aliați, în războiul antifascist* — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — *s-a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale Germaniei hitleriste. Aceasta a dus la prăbușirea întregului front de sud, a deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice, a accelerat zdrobirea dispozitivului militar al Germaniei în această parte a Europei"*.

Într-o primă fază, armata română a acționat pentru realizarea a trei operații de mare complexitate: nimicirea forțelor germane din spațiul insurecțional, desprinderea trupelor române din zona de operații germano-sovietice din nord-estul țării și afluirea lor în zone favorabile declanșării ofensivei pentru eliberarea părții de nord-vest a României, răpită prin Dictatul de la Viena, și, în sfîrșit, acoperirea frontierelor de sud, sud-vest și a liniei de demarcație din Transilvania în fața eventualelor atacuri hitleristo-horthyiste.

Acționînd cu fermitate și abnegație, forțele insurecționale au lichidat rezistențele hitleriste din Capitală și din restul țării, provocîndu-le grele pierderi. „Cu căminele sfărîmate, cu avutul prăduit, — scria ziarul *Universul* din 30 august 1944, referindu-se la comportarea patriotică exemplară a populației civile, care a sprijinit pe toate căile lupta ostașilor români — trăind zile și nopți fără întrerupere sub trosnetul împrăștietor de moarte al bombelor dușmane, populația bucureșteană de toate vîrstele, nu numai că nu s-a lăsat intimidată de urgia loviturilor, dar, acolo unde s-a ivit ocazia, a dat sprijin real, am putea zice ostășesc, acțiunii de dezarmare a trupelor germane, care atacau din case și din adăposturile unde se baricadaseră. Acești bravi cetățeni, însuflețiți de sentimentul civic și patriotic, și-au dat seama că nu vom putea fi pe deplin stăpîni în casa noastră și pe destinele noastre atîta timp cît vom avea lîngă noi prezența supărătoare a ostașului hitlerist care cu cît va fi mai repede lichidat, cu atîta vom apropia ceasul mîntuirii noastre definitive".

„Națiunea întreagă în război"

Victoria forțelor insurecționale, lichidarea rezistențelor hitleriste din interiorul țării au creat condiții favorabile declanșării acțiunilor ofensive pentru eliberarea teritoriului cotropit de fasciști în urma odiosului Dictat de la Viena din 30 august 1940. „Întregul popor român înconjoară cu dragoste lupta voastră plină de elan și jertfă — se spunea într-un manifest al C.C. al P.C.R. adresat ostașilor și ofițerilor români la 4 septembrie 1944 —, căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună. Dar fiara fascistă nu este încă complet nimicită... De aceea lupta voastră, dragi ofițeri și soldați, trebuie să fie și mai ne-

cruțătoare, alături de puternicii noștri aliați, pînă la totala nimicire a hoardelor germano-fasciste". „Eliberarea fraților noștri din Ardealul cotropit" a fost dorința fierbinte care a însuflețit întregul popor, încă din prima zi a răsturnării regimului antonescian. Acest deziderat național a fost limpede exprimat în declarația noului guvern: „România consideră de azi înainte Națiunile Unite ca națiuni prietene. Recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Diktatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate, să elibereze Transilvania de nord de ocupația străină".

Începînd din 5 septembrie 1944, în podișul Transilvaniei și de la 13 septembrie, în Banat, ostașii români au oprit, în numai cîteva zile de lupte îndîrjite, puternicele ofensive declanșate de trupele hitleriste și horthyiste. Ele au păstrat sub control importante poziții strategice, de pe care, împreună cu trupele sovietice, au declanșat contraofensiva generală pe toată linia frontului din Transilvania. „Trupele române — arăta generalul I.M. Managarov, comandantul Armatei 53 sovietice, la 24 septembrie 1944 — au zăgăzuit presiunea trupelor germano-ungare, au acoperit ieșirea unităților armatei roșii în Cîmpia ungară... Aflate în condiții grele de restructurare, unitățile și subunitățile române au demonstrat în aceste lupte o bărbăție și o fermitate exemplară și au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat".

În cursul crîncenelor confruntări cu inamicul, ostașii români au săvîrșit numeroase fapte de vitejie și eroism. Din rîndul zecilor de mii de luptători s-au distins și elevii Școlii de subofițeri de la Păuliș, care s-au opus cu îndîrjire inamicului mult superior, oprind înaintarea acestuia. Citîndu-i prin ordin de zi, colonelul Alexandru Popescu, comandantul Detașamentului Păuliș, arăta: „La Păuliș, la Miniș, Ghioroc și Cuvin, în zilele de 12-14 septembrie 1944, voi, ofițerii, subofițerii și elevii Școlii de subofițeri de infanterie de rezervă de la Radna, ați înscris cu slove de sînge, cu slove de aur, pagini nepieritoare în istorie... Vă citez prin ordin de zi pentru vitejeștile voastre fapte de arme, pentru spiritul de abnegație și sacrificiu dovedit în luptele pentru apărarea defileului Mureșului".

Întregul popor a urmărit cu încordare evenimentele de pe front. „Războiul este al națiunii întregi — scria *Scînteia* din 21 septembrie 1944 — și națiunea întreagă este în război". Trupele române și sovietice, avînd concursul populației civile, au zdrobit prin lupte grele armatele 6 și 8 germane, 2 și 3 ungare pe rîurile Mureș, Someș și pe Crișuri, în zonele orașelor Cluj, Oradea, Arad, Timișoara etc., în munții Mezeș și Făget și, la 25 octombrie 1944, au nimicit ultimele rezistențe ale inamicului din zona orașelor Satu Mare și Carei.

Peste tot populația a întîmpinat armata română eliberatoare cu nețărmurită dragoste, sprijinind-o multilateral. În acele zile istorice, unitatea dintre popor și armată și-a găsit expresia în mobilizatoarea lozincă lansată de P.C.R.: *Totul pentru front, totul pentru victorie!*, căreia i-au răspuns cu însuflețire toți fiii patriei, participînd la acțiuni de luptă alături de militari, furnizînd informații comandamentelor române și sovietice, ajutînd la transportul muniției și îngrijirea răniților, muncind cu dăruire în fabrici și uzine pentru sporirea producției.

Emoționante primiri au făcut armatelor române locuitorii Transilvaniei. „La apariția trupelor române — se arată în jurnalul de operații al Diviziei 21 infanterie — populația satului [Cojocna — *n.n.*] în strigăte și urări de bucurie a ieșit înaintea lor, iar bătrînii, cu lacrimi în ochi, îmbrățișau și sărutau pe ostașii noștri", iar la marginea satului Desmir „fluturau drapelele românești, scoase azi din cine știe ce fund de ladă, și în razele de soare totul părea în sărbătoare".

Dezrobirea ultimei brazde de pămînt românesc de sub ocupația hitleristo-horthyistă a avut o puternică rezonanță națională. Reflectînd bucuria întregii armate, a întregului popor român, generalul Gh. Avramescu, comandantul Armatei 4, menționa în ordinul său de front: „La chemarea țării pentru dezrobirea Ardealului răpit prin Diktatul de la Viena ați răspuns cu însuflețire și credință în izbînda dreptății neamului românesc. Tineri și bătrîni ați pornit spre hotarele sfinte ale patriei și cu pieptul vostru ați făcut zăgaz de neînfrînt dușmanului care voia să ajungă la Carpați. Apoi, alături de armata sovietică, ați trecut la atac și, după lupte grele de zi și noapte, fără răgaz, ați înfrînt dîrza apărare a Mureșului. Zdrobit de focul năpraznic al artileriei și de necontenitele voastre asalturi, inamicul a fost gonit din Ardealul scump. Încrezători în destinele neamului și luînd pildă de la cei ce au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta".

Omenia și vitejia ostașilor români

Eliberarea deplină a teritoriului național de sub dominația hitleristo-horthyistă nu a însemnat însă și sfîrșitul luptei împotriva fascismului. Solidar cu rezistența și lupta de eliberare a popoarelor de sub dominația fas-

cistă, întregul popor român, care cunoștea bine din propria sa istorie ce înseamnă stăpînirea străină, nutrea convingerea că înfrîngerea celui de-al III-lea Reich reprezenta un factor important al consolidării propriei independențe naționale și a suveranității de stat a României. În acest spirit, ziarul *Scînteia* preciza, la 27 octombrie 1944: „Trebuie să luptăm mai departe, să nimicim în bîrlogul său fiara hitleristă, să nimicim din rădăcini imperialismul german și uneltele sale criminale de felul lui Szalasi". „Lupta nu s-a terminat... Trebuie să înfrîngem hitlerismul în propria lui țară. Războiul trebuie dus pînă la capăt. Înfrîngerea totală a dușmanului hitlerist este condiția existenței noastre ca popor. Pentru victorie nu precupețiți nici o sforțare, nici un sacrificiu. Întregul popor să participe la lupta pentru izbînda finală", acestea sînt cuvinte de ordine lansate în acele zile de către partidul comunist.

Cu satisfacția datoriei împlinite, credincioasă cauzei drepte a luptei antifasciste la care lua parte, armata română a continuat lupta, alături de armata sovietică, pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și a părții de nord-est a Austriei, contribuind la eliberarea popoarelor acestor țări.

Peste tot unde au acționat, militarii români au dovedit curaj și eroism în confruntările cu inamicul și o deosebită grijă față de populația civilă, de monumentele de artă, clădirile și instituțiile publice. Comportarea demnă, civilizată a ostașilor români și-a găsit expresie în ajutorul umanitar acordat populației locale: hrană, îmbrăcăminte, combustibil, medicamente și asistență sanitară gratuită etc. O dare de seamă întocmită de Marele Stat Major român în mai 1945 aprecia că „ajutorul material acordat de trupele române populației civile din Ungaria și Cehoslovacia pe timpul acestei campanii a fost variat și spontan, datorită caracterului ostașului român, care prețuiește în cel mai înalt grad «Omenia»... Nu a fost unitate care să nu fi luat sub protecția sa, pe acolo pe unde a trecut... copii, bătrîni, oameni nevoiași sau sinistrați cărora le servea, în general, masă caldă zilnică.

În afară de acest ajutor organizat de unități, pretutindeni au fost cazuri cînd ostașii, subofițerii și ofițerii noștri rupeau din drepturile lor pentru a veni în ajutorul populației".

Un ajutor substanțial a fost acordat populației civile în domeniul îngrijirii sănătății și al transporturilor, la munca cîmpului, la repararea drumurilor și șoselelor, a podurilor și căilor ferate etc.

Prezenți la marea victorie

Este un lucru binecunoscut astăzi că România a fost unul din factorii importanți ai luptei pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste. Referindu-se la efectivele angajate de România în lupta împotriva Germaniei naziste, postul de radio Londra aprecia, pe bună dreptate, în ianuarie 1945, că „dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei, România se situează azi în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași ce participă la bătălia de distrugere a nazismului".

O recunoaștere a eroismului ostașilor români, a aportului lor la înfrîngerea fascismului o constituie și cele peste 300 000 ordine și medalii sovietice, cehoslovace și ungare cu care au fost distinși soldații și ofițerii români.

Concomitent cu efortul uman, România și-a pus întregul său potențial economic în slujba victoriei. Totalul cheltuielilor militare făcute de statul român pentru întreținerea forțelor sale armate în războiul antihitlerist în perioada 24 august 1944-12 mai 1945 pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyiste echivala cu o sumă de peste 15 ori mai mare decît bugetul statului, reprezentînd un efort enorm pentru poporul român, dacă avem în vedere și obligațiile revenite României prin convenția de armistițiu.

Tocmai prin aceste eforturi, participarea militară și economică a României la războiul antihitlerist, alături de U.R.S.S. — care a reprezentat forța principală a coaliției antihitleriste — și de celelalte Națiuni Unite reprezintă un capitol incrustat cu litere de aur în istoria patriei noastre și în cea universală. Poporul român și-a adus partea de jertfă și contribuție la marea victorie de la 9 mai 1945, făcînd-o posibilă cu aproximativ 200 zile mai devreme, ridicînd pe noi trepte glorioasele tradiții ale luptei poporului nostru pentru libertate și independență. Jertfele materiale și umane ale României și ale celorlalte popoare au demonstrat încă odată — cum preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu — *„forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta".* ■

TANCHIȘTI ROMÂNI ÎN LUPTELE PENTRU ELIBERAREA AUSTRIEI

Căpitan (r) LIVIU ZAHARIA

Începînd de la 6 martie 1945, trupelor române care participau la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei de sub ocupația hitleristă li s-au alăturat și cei aproape 1 000 tanchiști din Regimentul 2 care de luptă (R.2.C.L.). Cu cele 66 tancuri și autotunuri (sau tunuri de asalt, cum li se spunea atunci), 13 autoblindate și altă tehnică de luptă pe care o avea în dotare, R.2.C.L. depășea cu mult tăria unei brigăzi de tancuri din acea vreme, constituind o puternică forță de șoc.

Unitatea fusese organizată pe două batalioane de tancuri și autotunuri, o companie de cercetare, alcătuită din 13 autoblindate și o companie de comandă cu tancuri de tip ușor Skoda și Č.K.D. Regimentul și-a demonstrat cu prisosință eficacitatea în cursul luptelor din zona cursului inferior al Hronului, iar, ulterior, acționînd în cadrul Armatei 7 de gardă sovietică, a participat la Operația „Viena", care avea să ducă la eliberarea capitalei austriece și smulgerea din mîinile hitleriștilor a zonei petrolifere din nord-estul Vienei.

După o puternică pregătire de artilerie, la 16 martie a pornit atacul infanteriei Armatei 7 de gardă sovietice, precedată de tancurile românești. Acționînd cu hotărîre și-ntr-o cooperare exemplară, ostașii sovietici și români au zdrobit rezistența inamicului, înaintînd spre rîul Nitra; după depășirea acestuia, au forțat Váhul și au eliberat Bratislava (4 aprilie), iar a doua zi au ocupat un aliniament larg pe malul de est al Moravei. Susținînd cu foc subunitățile infanteriei sovietice în acțiunea de forțare a Moravei, în ziua de 9 aprilie, tanchiștii români au trecut pe teritoriul Austriei, aducîndu-și o contribuție importantă la luptele pentru înfrîngerea trupelor hitleriste din regiunea petroliferă Tzisterdorf, situată în apropierea Vienei.

În paginile care urmează sînt relatate cîteva momente din timpul acestor aprige confruntări. Autorul acestui jurnal este unul dintre foștii ofițeri combatanți ai regimentului.

M. ȘT.

5 aprilie 1945. Încă nu se stinsese ecoul luptelor care, la 4 aprilie, culminaseră cu eliberarea orașului Bratislava și, printr-o acțiune surpriză asupra localității Devinska Nová Ves, R.2.C.L. ajunge și ocupă, în cursul zilei de 5 aprilie, un aliniament larg pe malul de est al Moravei, în imediata apropiere a confluenței acestui rîu cu Dunărea. De partea cealaltă a Moravei — Austria. În stînga dispozitivului nostru, pe o înălțime ce domină împrejurimile, se află un castel, în care se instalează observatorii noștri.

6-8 aprilie. După o scurtă pregătire de foc a artileriei și aviației sovietice, intrăm și noi în acțiune, sprijinind cu focul concentrat al tancurilor și autotunurilor forțarea Moravei de către infanteriștii sovietici din Divizia 409. Aviația germană supraveghează și atacă poziția în care ne aflăm — zi și noapte — pentru a izola blindatele noastre de capul de pod realizat de infanteria sovietică dincolo de Morava și, în același timp, pentru a da posibilitate forțelor hitleriste să se concentreze. Numai în cursul zilei de 8 aprilie, sîntem bombardați de 16 ori. Aici, la Devinska Nová Ves, în timpul unuia din bombardamentele de noapte, cad mai mulți tanchiști români, printre care și caporalul Valeriu Căciulă, cel mai bun radiotelegrafist al unității. Tot aici, prin trageri antiaeriene, regimentul doboară un avion de luptă inamic.

9 aprilie. Din primele ore ale dimineții, mascat de o pînză densă de ceață artificială, R.2.C.L. începe trecerea rîului Morava. Datorită bombardamentelor intense ale aviației inamice, traversarea se face tanc cu tanc, operațiunea durînd pînă la prînz.

Odată ajunsă pe malul de vest al Moravei, o parte a unității este angajată imediat în luptă pentru lichidarea unor focare de rezistență germane în zona capului de pod. Conducerii regimentului i se aduce la cunoștință că, începînd din acel moment, vom acționa în sprijinul Diviziei 4 infanterie din cadrul Corpului 24 de gardă sovietic, care are misiunea să rupă apărarea inamică și să-și dezvolte ofensiva pe direcția principală Hohenruppersdorf-Mistelbach. În acest fel, Divizia 4 sovietică și R.2.C.L. se integrează în an-

samblul de operații vizînd eliberarea sectorului petrolifer cu centrul în orașul Tzisterdorf — ultima sursă de aprovizionare cu combustibil pentru mașina de război nazistă. În acest sector fusese semnalată prezența unor unități inamice evaluate la nivelul unei divizii de infanterie, cu multe elemente mobile mecanizate.

R.2.C.L., coordonat operativ de Brigada 27 tancuri sovietică, primește misiunea să dea lovitura pe direcția principală Hohenruppersdorf-Schrick-Mistelbach și să pună stăpînire — pînă la sfîrșitul zilei de 11 aprilie — pe aliniamentul Mistelbach-Schrick și pe trecerile din zonă peste Canalul Zaya.

11 aprilie 1945. Atacul este declanșat în zori, fără pregătire de artilerie. Regimentul este dispus pe un singur eșalon, participînd la luptă cu toate forțele, inclusiv subunitățile de cercetare și comandă. Tancurile și autotunurile românești pătrund adînc în dispozitivul apărării inamice, cucerind localitățile Matzen și Hohenruppersdorf. Surpriza este atît de mare pentru inamic, încît la Hohenruppersdorf, trupele hitleriste sînt surprinse în situații greu de crezut: dormind sau consumînd bere, jucînd cărți sau spălînd rufe ș.a.m.d.

Între timp, aviația noastră[1] ne semnalează o coloană inamică compusă din elemente mixte moto, autovehicule și autoblindate, ce se retrage din Viena spre Schrick. Plutonul comandat de locotenentul Virgil Petrescu o interceptează și, după o luptă scurtă, îl silește pe inamic să părăsească mașinile; sînt capturate cîteva autovehicule cu materiale, efecte militare și subzistență.

În jurul orei 14, cînd regimentul se găsește la est de

---

[1] Autorul are în vedere subunitățile aviației sovietice care acționau în această zonă — *n.r.*

Ofițeri, subofițeri și ostași din Regimentul 2 care de luptă (în rîndul de jos, primul din stînga spre dreapta, autorul acestor evocări)

Un grup de tancliști români și sovietici înaintea unei acțiuni de luptă

Clipe de destindere după aprigele încleștări

Hohenruppersdorf, la numai cîțiva kilometri de Schrick, se produce primul contraatac inamic pe direcția Hohenruppersdorf, dar cu sprijinul aviației sovietice, îl respingem încă din faza de desfășurare a forțelor adverse.

Evoluția evenimentelor ia un curs rapid și neprevăzut. Aviația semnalează apariția în zonă a unor formațiuni blindate hitleriste. Comandantul Diviziei 4 dispune replierea R.2.C.L. de pe aliniamentul atins și ocuparea unei poziții de apărare situată la marginea de sud-vest a localității Hohenruppersdorf, în fața dispozitivului diviziei sovietice, pe rampa (versantul) unui deal domol care asigură condiții bune de tragere, de interceptie a grupărilor atacatoare și de stăpînire cu foc a căilor de acces din nord-vest către Hohenruppersdorf și Schrick, căi de acces necesare inamicului pentru deplasarea forțelor sale către Tzisterdorf.

Radioreceptoarele de pe tancurile noastre interceptează un mesaj în limba germană, din care tragem concluzia că în imediata apropiere a regimentului nostru se află tancuri inamice! Prezența blindatelor inamice ne este confirmată ceva mai tîrziu și de către patrulele companiei cercetare, de echipajul unui tanc sovietic T-34 trimis în recunoaștere de comandamentul sovietic și de aviație. Cercetarea aeriană stabilește prezența unor puternice formațiuni blindate inamice, în curs de concentrare, în pădurile din zona Schweinbarth și împrejurimi. În timp ce executa puternice bombardamente, urmărind izolarea Diviziei 4 infanterie de R.2.C.L., inamicul concentrase forțele a trei divizii de tancuri și două de infanterie, avînd în compunere și grenadieri blindați (vînători de tancuri). Situația este grea și cu tendințe de agravare în fiecare minut. Presiunilor crescînde ale inamicului li se adaugă scăderea stocurilor noastre de muniții.

Comandamentul sovietic ne avertizează despre iminența unor contraatacuri inamice cu blindate și infanterie, atacuri orientate pe direcția principală Hohenruppersdorf. La adăpostul întunericului, inamicul strecoară în localitate — situată într-o vale ce nu permite desfășurarea de forțe și pe care românii și sovieticii doresc să o cruțe de efectele unor lupte grele — elemente de infanterie și vînători de tancuri, cărora li se adaugă și trupe horthyiste.

Noaptea de 11-12 aprilie (orele 19-6). Toată unitatea este în stare de alarmă. Pe direcțiile posibile de contraatac ale inamicului, pionierii sovietici instalează cîmpuri de mine. Între timp, condusă de subofițerul Nicolau, sosește și coloana noastră de aprovizionare cu muniții și carburanți. Asigurarea materială a mașinilor se face într-o liniște desăvîrșită. Mai dificilă este transvazarea combustibilului. După ce coloana de aprovizionare pleacă, rămîne pe poziție numai partea operativă, grupa de depanare tehnică, cu ofițerii Gheorghe și Ștefan, maiștrii și nelipsitul din linia 1-a, medicul regimentului. Către ziuă, de o parte și de alta a dispozitivului regimentului nostru apar primele tunuri antitanc sovietice, sosite în sprijin în timpul nopții.

12 aprilie. Se face ziuă. Toate echipajele sînt la posturi. Ora 6.40. Sînt scos din dispozitivul de apărare al regimentului cu autotunul meu și chemat la comandament pentru ordine. Mi se dau sub comandă încă două autotunuri, comandate de sublocotenentul Horia Ivan și sergentul major Grigore. Cele trei piese se constituie într-o grupare de manevră a cărei misiune este să realizeze surpriza și să permită prinderea dispozitivului de atac inamic între două focuri — al grosului regimentului și al grupării de manevră; acroșîndu-l pe inamic și oprindu-i astfel înaintarea, se crea posibilitatea pentru comandamentul sovietic să concentreze forțele necesare pentru consolidarea aliniamentului atins și, apoi, reluarea acțiunilor ofensive.

La ora 7 mi se ordonă scurt: „Zaharia, mergi aici — și mi se arată pe hartă poziția pe care urmează să o ocup; cînd vor ataca nemții, trageți. Rezistați cît puteți. Succes și noroc!"

Aliniamentul pe care urmează să-l ocup se află pe liziera de nord-vest a localității Hohenruppersdorf; de aici trebuie să blochez cu foc căile de acces ce duc de la Gaweinstahl, Schrick și Bodrawarth către Hohenruppersdorf-Tzisterdorf.

În spatele dispozitivului nostru se găsesc două mari cursuri de apă: Dunărea și Morava. În acest clește de ape voiesc să ne arunce blindatele și aviația inamică.

Cele trei autotunuri pătrund în localitate, puțin după ora 7, fiind însoțite de o subunitate de pionieri sovietici. În jurul orei 8.30, după lichidarea unor rezistențe și alungarea unei mici coloane autoblindate inamice, care tocmai încerca să se strecoare în localitate, gruparea de manevră ocupă poziții de tragere pe aliniamentul ordonat. Cu multă greutate, pionierii sovietici reușesc să planteze în fața dispozitivului, la circa 300 metri — pe calea de acces — o linie de mine antitanc. Organizez observarea și verific legăturile radio cu compania căpitanului Gh. Alexandrescu, de care aparține gruparea mea. Observarea se efectuează destul de greu, deoarece sîntem ținuți permanent sub focul armelor automate ale luptătorilor inamici ascunși în diverse clădiri.

La ora 10.30, un torent de foc de artilerie, combinat cu bombardamentul efectuat de cîteva zeci de avioane, se abate asupra întregului dispozitiv de apărare al regimentului. Nici nu se termină pregătirea de artilerie și, la adăpostul aviației, pornește contraatacul blindatelor inamice către Hohenruppersdorf. Tancurile germane înaintează încet, prudent din trei direcții. Ajunse în zona focului eficace al tunurilor noastre, întreg dispozitivul de apărare al regimentului și grupareade sub comanda mea deschid simultan focul asupra lor. Cele trei autotunuri pe care le comand își concentrează tirul asupra formației inamice ce atacă din direcția nord, lovind în flancul stîng al dispozitivului său. În mai puțin de 30 minute, mai multe tancuri inamice sînt scoase din luptă. Dușmanul

este obligat să oprească contraatacul și să organizeze acțiuni de recunoaștere aeriană, îndeosebi în sectorul ocupat de cele trei autotunuri.

După ce din prima lovitură distrusese un tanc inamic, autotunul sublocotenentului Horia Ivan este și el lovit; ofițerul și ochitorul trăgător sînt uciși, iar radiotelegrafistul Ion Barbu grav rănit.

Deși rămasă în numai două echipaje, gruparea de manevră menține aliniamentul, continuînd lupta, căci, după efectuarea acțiunilor de recunoaștere aeriană, inamicul reia cu și mai multă furie bombardamentele de artilerie și aviație, la care participă și avioane cu reacție. Situația devine foarte grea pentru tot dispozitivul de apărare. Legăturile regimentului nostru cu Divizia 4 infanterie și Brigada 27 sovietică sînt întrerupte, ca și acelea dintre gruparea pe care o comand și regiment. Gruparea mea este silită să acționeze independent, în timp ce restul regimentului, de cealaltă parte a localității, rezistă cu eroism asaltului blindatelor inamice.

Presiunile puternice efectuate de inamic asupra laturii de nord-vest a localității, mă determină să schimb poziția de tragere a grupării pe un alt aliniament, de unde pot stăpîni cu foc bifurcația a două străzi, ambele căi obligatorii de trecere pentru inamic. Comandantul regimentului își dă seama că gruparea de manevră se află într-o situație extrem de gravă și ne trimite în sprijin un pluton de tancuri sub comanda sublocotenentului Ion Dumitru. Efectuăm joncțiunea și preluăm de la tancuri muniție pentru tunuri; apoi, împreună, reluăm acțiunea pentru a opri pătrunderea inamicului ce atacă pe direcțiile căii principale de acces din nord-vest.

Cînd trecem de bifurcația amintită, tancul comandat de sergentul major Nicolae Grigore, aflat în siguranța spatelui grupării, comunică întîlnirea cu blindatele inamice, aflate la circa 50 m. Alertez toată gruparea și, cu focul concentrat al autotunurilor și al tancurilor ce ne veniseră în ajutor, ținem sub control bifurcația pînă în jurul orei 16, timp în care două transportoare blindate și cîteva tancuri inamice sînt lovite și avariate.

Acest punct obligatoriu de trecere pe care îl reprezintă bifurcația supravegheată de noi devine un fel de strungă, „strunga de la Hohenruppersdorf", în care inamicul, odată intrat, nu mai are scăpare. Este o luptă cruntă și inegală, dar drumul inamicului prin Hohenruppersdorf către Tzisterdorf este blocat, comandamentul sovietic avînd răgazul să concentreze importante forțe de apărare. În cele din urmă, superioritatea netă a inamicului, lipsa spațiului de manevră, precum și infiltrarea în spatele dispozitivului nostru a unor forțe dușmane ce atacă din direcția nord, ne produc pierderi grele. Aici cad la datorie, luptînd eroic, echipajele subofițerilor Ion Nichifor, Gh. Axinte și Ilie Oprea, din cadrul plutonului de tancuri ce se alăturase grupării de manevră.

Echipajele tancurilor și autotunurilor imobilizate din cauza avariilor continuă lupta pe jos, cu armamentul luat de la bordul mașinilor și în jurul orei 18 reușesc să ajungă în dispozitivul Diviziei 4 infanterie și apoi al regimentului, unde continuă lupta cu blindatele inamice pînă la căderea întunericului.

În această grea și inegală luptă de blindate, tanchiștii noștri se acoperă de glorie. Luptînd cu eroism, ofițerii, subofițerii și ostașii tanchiști comandați cu fermitate și destoinicie de colonelul Stan Zătreanu și maiorul Gheorghe Răuță zdrobesc furioasele atacuri inamice din ziua de 12 aprilie. Pentru vitejia lor merită amintite subunitățile comandate de căpitanii Gh. Alexandrescu și Virgil Ogescu, de locotenenții Ion Săndulescu și Virgil Petrescu, de sublocotenenții Ion Dumitru, Diogene Stoicescu, Radu Constantinescu, Toma Butoiu, Valeriu Florian și Victor Butcă, de plutonierii Gh. Fătu, Nicolae Cimbală și Constantin Chisanovici, ca și subunitățile sergenților Moise Costea și Nicolae Avram. O comportare eroică au avut ostașii companiei de comandă a locotenentului Ștefan Dionoiu, cei din compania de cercetare a sublocotenenților Vasile Enceanu, Candid Cioca și Ion Gavriloiu, ca și cei din gruparea de manevră.

Noaptea de 12-13 aprilie. Reîntors la compania mea, primesc alte mașini. Din primele ore ale serii dispozitivul nostru de apărare este puternic întărit cu tunuri sovietice antitanc.

13 aprilie. Dimineața, după o puternică pregătire de foc efectuată de unități sovietice de artilerie, rachete și aviație, R.2.C.L., în cooperare cu unitățile Diviziei 4 infanterie, reia ofensiva, distrugînd forțele hitleriste pătrunse în partea de nord-vest a localității Hohenruppersdorf și, în cursul zilei, ajunge la Martinsdorf. Avînd pierderi mari în oameni și tehnică de luptă, inamicul se retrage pe noi poziții, către localitățile Niedersultz și Obersultz.

14 aprilie. Cu sprijinul unităților de artilerie și rachete, regimentul, în cooperare cu unitățile Diviziei 4 infanterie, primește misiunea să cucerească localitatea Schrick, important nod de comunicații situat pe una din principalele căi de retragere a forțelor hitleriste din Viena. Către ora prînzului eliberăm localitatea Nexing și continuăm înaintarea către Schrick pînă în jurul orei 16, cînd un puternic contraatac inamic executat de tancuri, grenadieri blindați și aviație, obligă comandamentul Diviziei 4 să oprească dispozitivul de atac în fața localității Schrick.

Noaptea de 14-15 aprilie. Conform ordinului, R.2.C.L. și pionierii sovietici care ne însoțesc se deplasează către dreapta dispozitivului de atac al Diviziei 4 infanterie.

15 aprilie. Dimineața — ceață. Multă ceață. Lupta pentru Schrick este reluată. Regimentul introduce în luptă toate forțele de care dispune: tancuri, autoblindate, inclusiv tancurile ușoare tip Skoda și C.K.D. ale companiei de comandă. Lupta este dură, dar încununată de succes: elibe-

răm localitatea Schrick și interceptăm principala cale de comunicație către Tzisterdorf.

În cursul nopții de 15-16 aprilie, regimentul — inclusiv companiile de cercetare și comandă — primește misiunea ca, în cooperare cu Divizia 4 infanterie, să reia atacul pe direcția Mistelbach, să elibereze această localitate și să pună stăpînire pe trecerile de peste canalul Zaya.

16 aprilie. Dimineața, în jurul orei 9, după ridicarea ceții, începem, prin surprindere, atacul. Direcția principală de înaintare a tancurilor noastre trece printre două păduri, o situație îndeobște evitată de tancuri. Poate tocmai de aceea lovitura îl surprinde pe inamic. În aceste lupte cade eroic soldatul Ion Banu și se distinge prin faptele sale patrula de cercetare a sublocotenentului Candid Cioca și a plutonierului Chisanovici. Pe măsură ce dispozitivul nostru de atac înaintează, în aceeași măsură crește și rezistența inamicului. Lupta continuă pînă către ora 17, cînd comandantul Diviziei 4 ordonă oprirea pe un aliniament situat la 2 km nord de pădurea Obersultz.

După un puternic bombardament de aviație și rachete efectuat de sovietici, atacul este reluat. Puțin mai tîrziu, un proiectil lovește tancul pe care mă aflu și sînt rănit. În cursul nopții, echipajul unui autoblindat mă evacuează din linia de luptă, ducîndu-mă la Malacki, unde este stabilit comandamentul regimentului...

A doua zi — 17 aprilie — prin Ordinul de zi nr. 338 al Comandamentului suprem sovietic, se anunța eliberarea orașului Tzisterdorf, tanchiștii români comandați de colonelul Stan Zătreanu fiind menționați la loc de frunte. În cinstea lor și a celorlalte trupe ce se distinseseră în cursul luptelor, 124 tunuri vor trage la Moscova 12 salve de salut. Bravii tanchiști români mai fuseseră salutați în alte trei rînduri cu salve în capitala sovietică.

De-a lungul luptelor au purtat cu ei dragostea fierbinte pentru patrie, inima și sufletul românesc. ■

CARȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN** *(sub egida Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară; volum întocmit de:* colonel dr. **Al. Gh. Savu** *— coordonator —,* colonel **Antone Marinescu**, colonel **Gică Pintilie**, maior **Alesandru Duțu**, căpitan **Eftimie Ardeleanu**, căpitan **Gheorghe Nicolescu**, **Maria Sinescu**, **Monica Fiscuteanu**, **Maria Mihăilă**).

Editura militară, București, 1985, 360 pp., 37 lei: *286 mărturii de arhivă din perioada 16 ianuarie-12 mai 1945, privind efortul militar al României în războiul antihitlerist.*

● **N. Iorga — LOCUL ROMÂNILOR ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ** *(ediție îngrijită de* **Radu Constantinescu**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 510 pp., 56 lei: *traducerea în limba română a sintezei în trei volume publicate în 1935-1936 în limba franceză, în care istoricul a urmărit „nu de a scrie istoria românilor înșiși, ci de a-i așeza într-un fel mai exact în cadrul vieții de obște a lumii și, mai cu seamă, de a arăta momentul și felul în care au înrîurit și ei acest întreg".*

● **PAGINI DIN GÎNDIREA MILITARĂ UNIVERSALĂ. VOL. II** *(ediție îngrijită de* colonel dr. **Simion Pitea**, colonel dr. **Gheorghe Tudor**).

Editura militară, București, 1985, 386 pp., 26 lei: *antologie din scrieri reprezentative pentru evoluția gîndirii militare, de la începuturile orînduirii feudale și pînă la începuturile epocii moderne.*

● **Liviu Mărghitan — BANATUL ÎN LUMINA ARHEOLOGIEI.**

Editura Facla, Timișoara, 1985, 226 pp., 12,50 lei: *volumul al treilea al cercetării monografice, consacrat secolelor VII-XII e.n.*

● **NAȚIUNEA ROMÂNĂ ÎN ETAPA EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE** *(coordonatori:* **Elena Florea, Ion Rebedeu**).

Editura politică, București, 1986, 263 pp., 15 lei: *culegere de studii semnate de* **Elena Florea, Dionisie Petcu, Constantin Nica, Maria Lupu, Aurora Stupar, Eugenia Ștefan, Ion Rebedeu, Mihai Arsene, Dan Mircea Popescu, Nichiar Șeic, Maria Cobianu-Băcanu, Alexe Andriș, Mircea Nicolaescu, Gheorghe Stoian.**

● **Antonie Plămădeală — LAZĂR-LEON ASACHI ÎN CULTURA ROMÂNĂ.**

Sibiu, 1985, 524 pp.: *viața și opera unui luminat cărturar (1757-1825), tatăl lui Gheorghe Asachi, readuse în atenția cercetătorilor prin descoperirea unor importante scrieri ale sale inedite.*

● **Mioara Turcu — ITINERARE ARHEOLOGICE ÎN MUNTENIA.**

Editura Sport-Turism, București, 1985, 226 pp., 17 lei: *mărturii ale multimilenarei civilizații făurite de locuitorii acestor locuri.*

● **Mircea Buza, Ionel Hozoc — VALEA SEBEȘULUI.** Editura Sport-Turism, București, 1985, 222 pp., 18 lei. ● **Ion Preda, Dan Pasere — VALEA JIULUI.** Editura Sport-Turism, 218 pp., 18,50 lei. ● **Adrian Rădulescu, Stoica Lascu, Puiu Hoșotti — CONSTANȚA.** Editura Sport-Turism, București, 1985, 202 pp., 18,50 lei: *trei ghiduri turistice cu bogate referințe istorice.*

● **COMORI ARHIVISTICE VÎLCENE. VOL. III** *(sub egida Direcției generale a Arhivelor statului; lucrare elaborată de:* **Corneliu Tamaș, Ion Soare, Carmen Manea-Andreescu**; *cuvînt înainte, acad.:* **Ștefan Pascu**).

București, 1985, 450 pp., 24,50 lei: *rezumatele a 1 445 documente dintre 1467-1800, aflate la filiala Arhivelor statului, județul Vîlcea.*

● **RECHERCHES SUR L'HISTOIRE DES INSTITUTIONS ET DU DROIT.**

București, 1985, 188 pp.: *vol. X al culegerii de studii publicate sub egida Asociației de istorie comparativă a instituțiilor și a dreptului.*

1921-1986: PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — GLORIOASĂ ANIVERSARE

A treia serie de intrebări

1) La 1 Mai 1939, în Capitală și în alte centre ale țării au avut loc mari demonstrații antifasciste organizate de P.C.R., în pregătirea și desfășurarea cărora, în primele rînduri, s-a aflat tovarășul Nicolae Ceaușescu, patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, poporului, partidului. În vîltoarea aprigelor bătălii antifasciste din acea perioadă, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți militanți ai partidului, tovarășa Elena Petrescu-Ceaușescu s-a remarcat prin atitudinea fermă, revoluționară, prin bogata activitate politico-organizatorică desfășurată în rîndul muncitorilor din Capitală.

Demonstrația antifascistă de la 1 Mai 1939 a avut un larg ecou internațional relevat și într-un document adoptat de Conferința internațională pentru democrație și pace, care a avut loc la Paris, la 12-14 mai 1939. În documentul respectiv se sublinia faptul că poporul român a demonstrat că „se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului".

Știți cum se intitula acest document? (1979)

2) „Ne plecăm cu veneratie în fața eroilor națiunii, în fața celor care nu și-au precupețit viața pentru a asigura libertatea și progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelia mărețului edificiu pe care îl înălțăm astăzi, pe meleagurile României socialiste", sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevînd prețuirea și recunoștința pe care partidul comunist, poporul român le poartă faptelor de glorie ale înaintașilor.

Ridicate pe marile trasee ale istoriei românești, monumentele istorice cinstesc amintirea trecutului glorios al poporului nostru, a luptei sale pentru libertate și unitate națională.

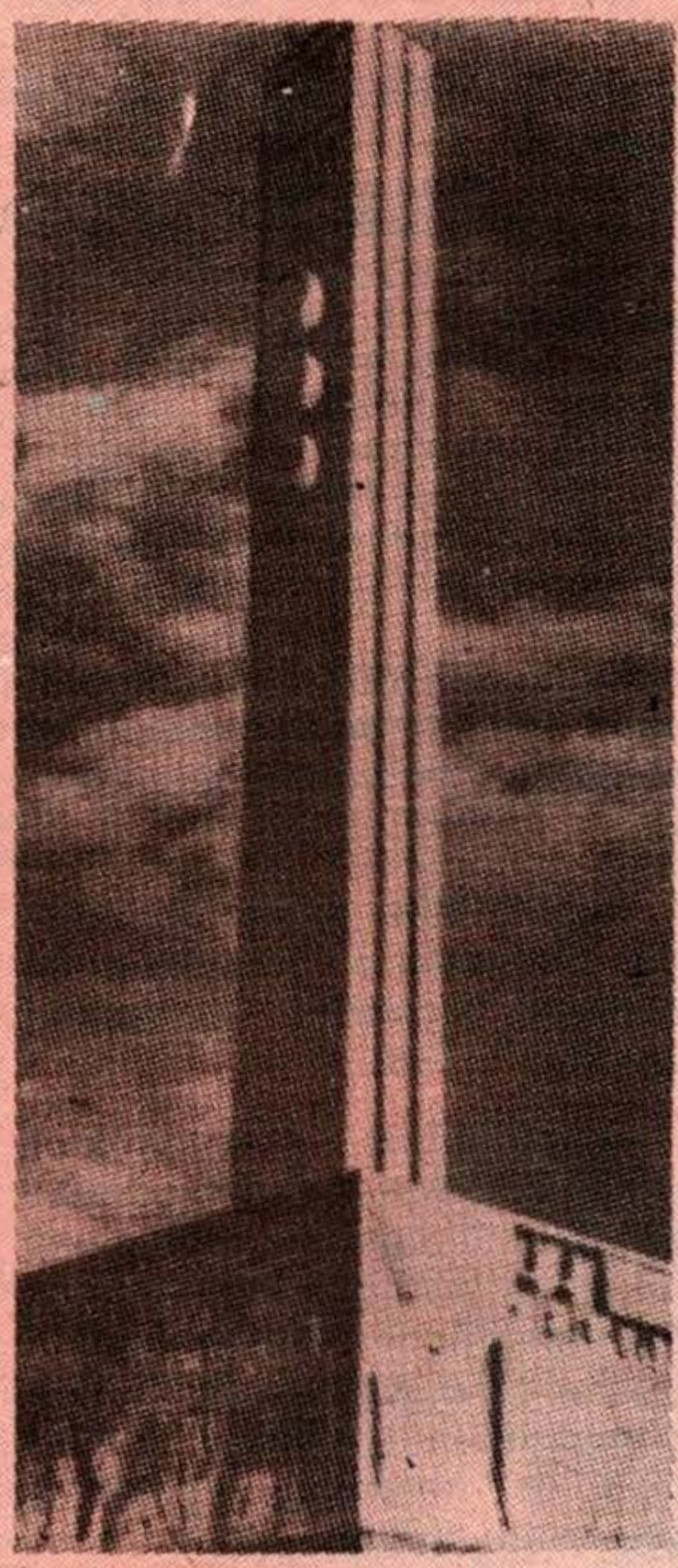

Cărei personalități a trecutului istoric românesc i-a fost dedicat monumentul din imaginea de mai sus? (1985)

3) Încă de la începuturile ei, mișcarea socialistă și muncitorească din țara noastră a avut limpede imaginea că e moștenitoarea unor bogate și îndelungate tradiții de luptă revoluționară. Consecventă acestor idei, gazeta *Mișcarea socială* afirma într-un articol din 1897: „Numai prelulnd pilda generației de la 1848, apropiindu-ne ideile timpului nostru, precum dînșii și-au apropiat ideile timpului lor, cătînd către nevoile de atunci, numai așa ne facem vrednici urmași ai lor, numai așa îi cinstim cu adevărat". La rîndul ei, *Lumea nouă*, organul P.S.D.M.R., consacra un ciclu de portrete politice unor luptători pașoptiști.

Sub ce titlu? (1978)

4. Referindu-se la alegerile care au avut loc în județele Hunedoara și Mehedinți, alegeri care s-au încheiat cu o strălucită victorie a frontului popular pentru care milita partidul comunist, ziarul *Adevărul*, cu data de 22 februarie 1936, scria: „Am înregistrat cea mai frumoasă victorie a democrației române din ultima vreme".

Precizați data la care au avut loc alegerile din cele două județe. (1986)

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1986

1921-1986: P.C.R. — GLORIOASĂ ANIVERSARE

* * *

concursul magazin istoric ediția 1986

5. În imagine, participanți la unul din congresele partidului politic al clasei muncitoare ținut în anul 1894.

Vă rugăm să răspundeți: cîte congrese și conferințe naționale ale partidului politic al clasei muncitoare au avut loc între anii 1893 și 1921? (1983)

6) Încununare a eforturilor depuse de comuniști în vederea concentrării tuturor forțelor patriotice, democratice ale națiunii, interesate, dintr-un motiv sau altul, în lupta pentru „ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale", cum se preciza în *Declarația* dată publicității la 20 iunie 1944, o nouă alianță politică s-a format atunci, cuprinzînd P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. ceea ce a marcat un moment deosebit de important în activitatea de pregătire a marilor evenimente revoluționare din august 1944.

Indicați numele acestei alianțe. (1976)

7) La îndemnurile mobilizatoare ale Partidului Comunist Român, dînd viață chemării „Totul pentru front, totul pentru victorie!", poporul român s-a angajat cu toate resursele sale, umane și materiale în războiul antihitlerist, luptînd pentru eliberarea Transilvaniei de sub ocupația hitleristo-horthyistă și apoi pentru dezrobirea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei.

Zilnic 630 militari români au căzut jertfă (morți, răniți și dispăruți) pe frontul antihitlerist.

Care a fost zilnic contribuția materială a României în războiul împotriva Germaniei naziste? (1985)

8) Al 55-lea 1 Mai sărbătorit în România de cînd această zi a fost înscrisă în calendarul muncitorimii române a avut noi și profunde valențe: pentru prima dată, marea sărbătoare a muncii s-a desfășurat în condiții de libertate deplină a poporului român.

În ce an? (1985)

9. Sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. a fost publicată, sub îngrijirea unui colectiv coordonat de Ion Popescu-Puțuri și Ștefan Voitec, opera completă a militantului și teoreticianului marxist pe care Iorga îl numea „adăugitorul culturii românești". Ediția, în opt volume — unele scrieri fiind tipărite pentru întîia dată — a apărut între anii 1976-1983 și oferă o imagine cuprinzătoare a dialogului științific purtat de un gînditor revoluționar din țara noastră la nivel european.

Cine era acest fruntaș al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră? (1983)

10. Una din dimensiunile istorice ale politicii economico-sociale a partidului și statului nostru o constituie repartizarea și amplasarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării, în anii construcției socialiste fiind create locuri de muncă pentru mai bine de jumătate din populația activă a patriei.

Știți cîte locuri de muncă au fost create în țara noastră în perioada 1965-1984? (1986)

POȘTA CONCURSULUI

Numeroase scrisori sosite la redacție continuă să ne aducă ecouri despre interesul cu care cititorii au participat la concursul Victoria, recent încheiat și a cărui listă de cîștigători a apărut în nr. 4/1986 al revistei:

SOR N SILVIU CĂLDĂRARU, electrician, Întreprinderea de rulmenți din Bîrlad: Sînt foarte bucuros să particip la concursurile revistei Magazin istoric, a cărei colecție o am din anul 1971 și pe care sper să mi-o completez și cu numerele din 1967-1970.

DAN PETRU, din Timișoara: Am participat și la concursurile Treptele Unirii, File de epopee, Horea 200, însă acest concurs, Victoria, mi-a stîrnit un interes deosebit, deoarece sînt veteran din războiul antifascist. Am luptat în perioada 23 August 1944-9 Mai 1945 în cadrul Escadrilei 74, făcînd parte din Corpul aerian român, comandat de generalul de escadră av. Traian Burduloiu.

OFELIA BÎRLAN, elevă, clasa a X-a, Liceul „Traian" din Drobeta-Turnu-Severin: Particip pentru prima dată la un asemenea concurs. Îmi place foarte mult istoria. În 1985 am obținut premiul II la faza națională a concursului de istoria României.

IMPORTANT! ÎN CURÎND CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC, EDIȚIA A II-A, 1986. AMĂNUNTE ÎN NUMERELE VIITOARE.

talon de participare

Cnezi şi voievozi ai Transilvaniei

O IMPRESIONANTĂ LUME A OBŞTII ROMÂNEŞTI

Acad. ŞTEFAN PASCU

● Şase veacuri de pasionantă istorie ● Demnii reprezentanţi ai „oamenilor buni şi bătrini" ● Incursiune in lumea obştilor săteşti ● Crainici = „verigile de legătură" ● „E plină ţara de ţări" ● Din cronica lui Miron Costin

Evoluţia istorică a popoarelor şi naţiunilor lumii a avut şi are în centrul ei o sumă de coordonate majore, ce se constituie ca autentice coloane de susţinere a edificiului lor naţional. Pentru poporul român, aceste coordonate se profilează cu limpezime din întreaga noastră desfăşurare istorică: înainte de toate, este contopirea oamenilor cu glia străbună, legătura indestructibilă dintre om şi pămîntul locuit din moşi-strămoşi. Dîrzenia dovedită în apărarea fiinţei de neam, setea de libertate şi aspiraţia necontenită la împlinirea unităţii sînt alte importante dimensiuni ale istoriei noastre.

Ancorat de milenii în vatra străbună, poporul nostru şi-a făurit în decursul istoriei sale, forme specifice de organizare, a căror permanenţă şi evoluţie se înscrie ca o mărturie semnificativă a vechimii şi unităţii sale în vatra străbună. Micile comunităţi rurale ce s-au constituit în decursul timpului s-au organizat în obşti săteşti, în care cuvîntul hotărîtor îl aveau înţelepţii obştii, cunoscuţi mai tîrziu din documente sub numele de „oameni buni şi bătrîni". Din aceştia au fost aleşi juzi, numiţi ulterior cu un termen preluat de la slavi, cnezi. În perioada migratorilor, obştile săteşti s-au dovedit prea slabe pentru a

Fortificaţii feudale transilvănene din primele veacuri ale evului mediu: cetatea de de la Cîlnic (judeţul Alba)...

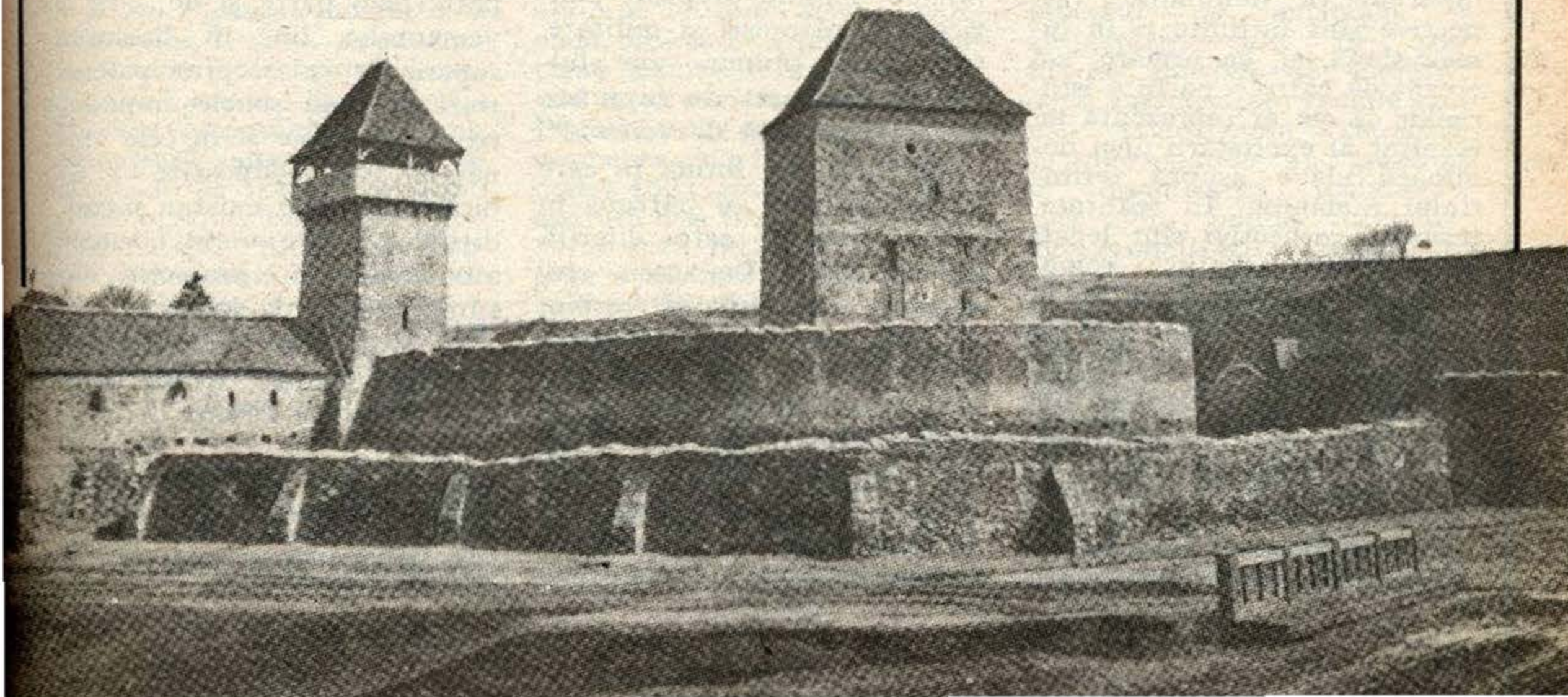

se putea opune singure acestora. De aceea, s-au unit alcătuind uniuni de obști, în fruntea cărora s-au aflat voievozi, aleși dintre cnezii obștilor sătești. Cu timpul, obștile subordonate cnezilor au căpătat denumirea de cnezate, iar uniunile de obști au început a fi cunoscute ca voievodate. Vechimea acestor alcătuiri specifice întregii societăți românești, întîlnite în această formă pe întregul teritoriu locuit de români, se pierde în negura veacurilor. Le-au întîlnit primii migratori, le-au cunoscut mai tîrziu slavii (de la care românii au împrumutat doar o serie de termeni) și le-au găsit ungurii, odată cu primele incursiuni în teritoriile de la răsărit de cîmpia panonică.

Pe măsură ce societatea feudală a căpătat o structură tot mai pronunțată, cnezatele și voievodatele au cunoscut și ele o necontenită evoluție. Unele dintre ele au crescut în importanță, reunind largi uniuni ce cuprindeau o întreagă zonă geografică pe care documentele le denumesc „țări", asociindu-le numele dat respectivei regiuni: „țara" Oltului, „țara" Făgărașului, „țara" Loviștei, „țara" Vrancei ș.a.m.d. Din asemenea „țări" în veacul XIV, au luat naștere puternicele state feudale Transilvania, Țara Românească și Moldova, conduse de voievozi de sine stătători, avînd prerogativele oricărula dintre suveranii vremii.

Alte cnezate și voievodate, mai cu seamă din zonele intrate în impact cu feudalitatea cuceritoare a unor țări vecine au rămas la stadiul de uniuni sau obști sătești, conservînd, îndeosebi în zonele de munte întinse regiuni de autonomie românească. Mai cu seamă în Transilvania — intrată de timpuriu în raza de expansiune a regalității ungare — a existat, așa cum atestă documentele medievale, o impresionantă lume de cnezi și cnezate, voievozi și voievodate, crainici și crăinicii în felurite ipostaze politice, sociale și economice, dăinuind vreme de secole, expresie a permanenței și capacității de rezistență a românilor în fața necontenitelor tendințe de integrare în tiparele feudalității oficiale întreprinse de cuceritori. Investigații științifice efectuate ani în șir împreună cu un colectiv de cercetători, investigații care au cuprins consultarea exhaustivă a unei largi categorii de izvoare: documentare, cronistice, toponimice, onomastice, arheologice au conturat existența, timp de șase veacuri, de-a lungul și de-a latul Transilvaniei, din Banat în Maramureș, din Bihor în Țara Bîrsei, din Năsăud în Hațeg, din Munții Apuseni în Scaunele săsești și, secuiești, în foarte multe localități transilvănene a unor conducători ai comunităților românești, cunoscuți sub denumirea de voievozi, cnezi și crainici (aceștia din urmă fiind verigi de legătură între cnezi și voievozi). Ce roi au avut acești conducători de obști românești? Care a fost statutul lor social-juridic și starea economică? Cum au evoluat formațiunile conduse de ei și care a fost sulșul unora și coborîșul altora? La astfel de întrebări am căutat să răspundem prin studiul amintit.

Mai înainte însă de a răspunde la întrebările puse și de a vedea cît de cuprinzătoare a fost această lume și ce semnificații are ea pentru temeiurile istoriei românești să ne oprim asupra termenilor de cnez și voievod și a instituțiilor pe care acești termeni le implică.

În istoriografie (atît la noi, cît și peste hotare) s-au purtat multe discuții cu privire la această problemă. S-a observat că denumirile respective sînt întîlnite și în lumea slavă, și, ca urmare, s-a crezut de către o parte a istoricilor că ele ar reprezenta un rezultat al exercitării unei dominații slave asupra teritoriului românesc. În realitate, termenii respectivi sînt legați de instituții specific românești, ce-și au începuturile în obștile sătești, numai numele au fost preluate prin intermediul lumii slave. Dar și această preluare s-a făcut prin răsturnarea semnificației celor doi termeni: „Numirile de cnez și voievod — arăta în urmă cu jumătate de secol Ioan Lupaș — au pătruns în graiul poporului român de la slavi, înlocuind vechile numiri de obîrșie latină: jude și duce. Dar însuși așezămîntul cnezatului și al voievodatului s-a dezvoltat la români altfel decît la slavi. Cîtă vreme la aceștia cnezul era domn și stăpîn cu drepturi depline, iar voievodul numai un cîrmaciu de a doua mînă, încredințat cu conducerea oștii, la români, dimpotrivă, voievodul a rămas domn și stăpîn cu depline drepturi politice, judecătorești și militare, iar cnezul numai un slujbaș mai mărunt, în supunere și ascultare față de voievod".

De altfel, și forma în care acești termeni au pătruns în limba română este diferită de cea slavă. De aceea, credem că e potrivit să vorbim de *cnez, cnezi* și nu de *cneaz, cneji*, pentru că această primă formă corespunde spiritului limbii române în general, generînd denumirea instituției. Spunem *cnezat*, nu *cneazat*. Există o bogată istoriografie privind istoricul denumirii și semnificația acestor instituții[1].

Majoritatea cercetătorilor competenți consideră că originea cnezatului (ca și a voievodatului — ca treaptă superioară a acestuia) trebuie căutată în obștile sătești din perioada de început a evului mediu — structuri prestatale alcătuite din grupări de sate. Asemenea structuri au fost constatate mai ales în depresiunile ce mărginesc lanțul carpatic de-o parte și de alta a versantelor lui, în bazinele superioare ale principalelor rîuri ca și în zonele împădurite din cîmpie și în cele dunărene mai adăpostite — adică acolo unde existau și condițiile necesare vieții normale a oamenilor și protecție naturală oferite de habitat.

În procesul de cristalizare a societății feudale, aceste obști s-au asociat în uniuni de obști

[1] O prezentare detaliată a „istoriografiei" ambelor instituții, ca și a întregii problematici legate de evoluția lor, în volumul III al *Voievodatului Transilvaniei*, în curs de apariție la Editura Dacia.

(obști teritoriale), care în zorii istoriei scrise încep a fi desemnate fie sub denumirea de cnezate și voievodate, fie sub forma de „valahii" (țări românești). Pe întreg cuprinsul României au existat peste 20 asemenea „țări"[1]: astfel șase sau șapte uniuni de obști situate pe văile mai importante stau la originea organizării mai complexe a Țării Maramureșului; Țara Hațegului la rîndul ei era alcătuită din mai multe grupări de sate, avîndu-și fiecare legăturile social-economice, culturale și politice proprii.

Putem spune astăzi, în baza cercetărilor complexe efectuate asupra acestei perioade, că peste obștea sătească s-a suprapus cnezatul, iar peste uniunea de obști, voievodatul. Diploma cavalerilor ioaniți din 2 iunie 1247[2], inențională „țara cnezatului voievodului Litovoi". Acesta era un voievod — pe o treaptă ierarhică superioară lui Farcaș și Ioan care continuă să dețină și titlul de cnez.

O primă concluzie care se desprinde din analizele, chiar sumare, asupra acestor instituții este, așadar, *vechimea* lor; originile se pierd în obștile sătești, ele existînd deci încă din prima jumătate a mileniului I. O a doua concluzie este aceea privind *mărele lor număr*. Investigația de care aminteam mai sus, întreprinsă asupra tuturor categoriilor de izvoare și documente privind teritoriul Transilvaniei este edificatoare pentru dimensiunile lumii de cnezi, crainici și voievozi, respectiv, de formațiuni pe care le conduceau și răspîndirea lor pe întreaga cuprindere a spațiului etnic românesc. Documentele pe care le-am cercetat, evidențiază că între anul 1205 (întîia mențiune a unui cnez) și 1541 (cînd Transilvania s-a transformat din voievodat în principat) numărul cnezilor se cifra la aproape 1 200. Alți peste 1 000 au fost identificați din documentele referitoare la perioada 1541—sec. XVIII. Cît privește voievozii, numărul acestora, — așa cum rezultă din documente — este de aproximativ 400 pentru perioada pînă în 1541 și aproape 340 după această perioadă, pînă în 1827 (ultima mențiune documentară a unui voievod ce-și exercita atribuțiile). Documentele consemnează, de asemenea, existența a aproximativ 160 crainici — categorie apărută mai tîrziu decît cnezii și voievozii. Iată, așadar, o imagine a nu mai puțin de 3 000 conducători de formațiuni politico-administrative ale românilor din Transilvania. Și lista este departe de a fi definitivă, întrucît documentele nu reflectă decît parțial și accidental situația din secolele de început ale perioadei feudale. Dar chiar și incompletă, această statistică ne dezvăluie un adevărat fenomen istoric, ce se cere descifrat în cuprinzătoarea lui semnificație.

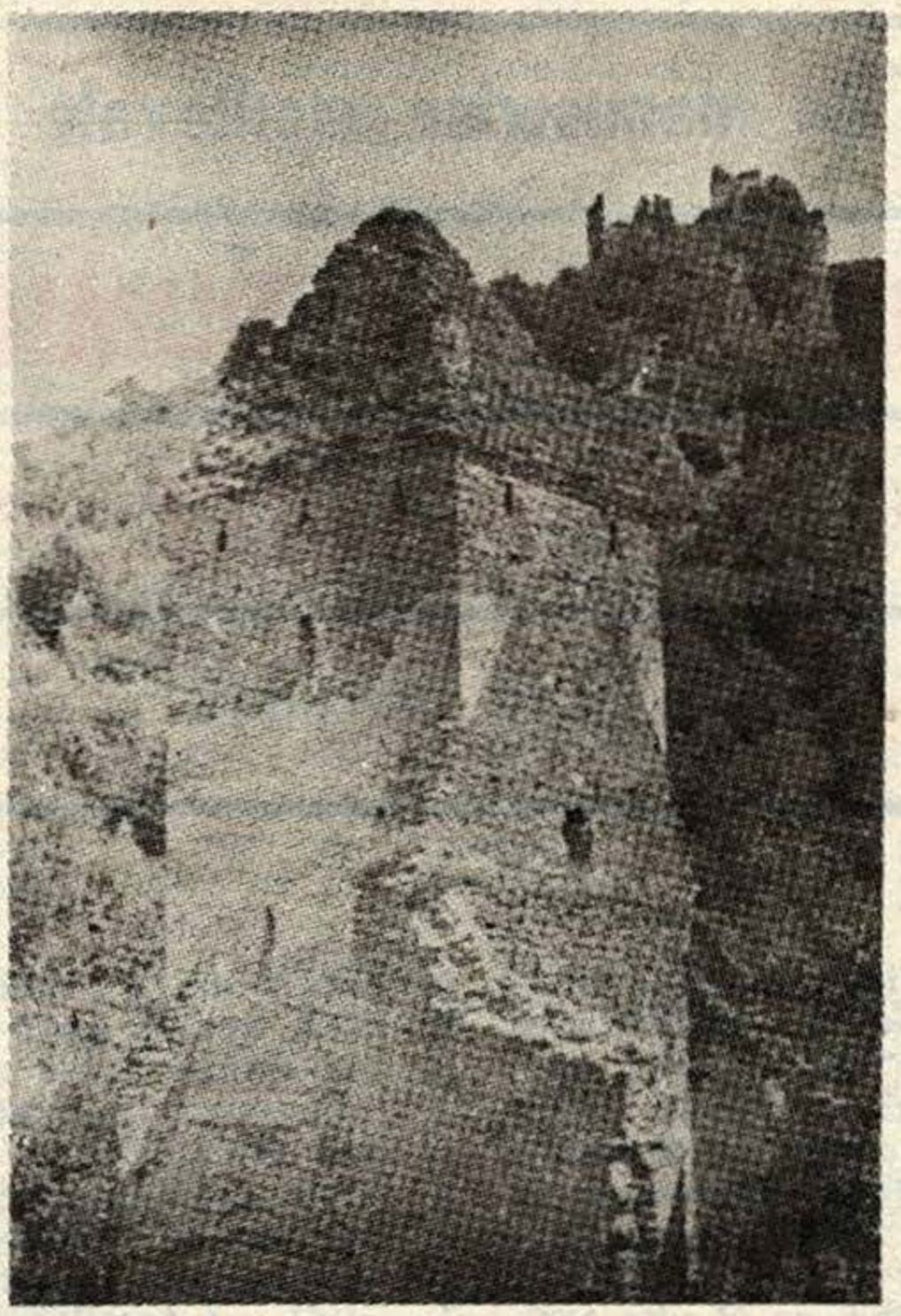

...și turn fortificat de la cetatea Colț (Hunedoara), construit de cnezi români din Țara Hațegului

Dăinuind de veacuri, răspîndite pe întreaga cuprindere a teritoriului locuit de români, cnezatele și voievodatele impresionează și prin *identitatea lor de organizare*, expresie a *autohtoniei* lor și a unității etnice a românilor.

Cnezii și voievozii românilor se bucurau de multă autoritate și prestigiu. Ecoul acestei situații răzbate și în operele cronicarilor de peste Carpați. Astfel, Miron Costin arăta că „domnitorilor din Ardeal le zicem domni sau cnedzi". Marele cărturar nu ignoră nici instituția voievodală, pe care, intuind-o superioară cneziei o aseamănă cu „domnia". Referindu-se, de pildă, la Dragoș („întemeietorul" Moldovei, potrivit tradiției), el era — spune Costin — fiul unui *dominus* („din cei vechi pe care l-au numit vaida sau voievod"). Așijderea, Negru Vodă, „descălecătorul" celeilalte țări românești extracarpatice, ar fi avut privilegii de „voievod" în Țara Oltului.

Existînd cu mult înainte ca regalitatea arpadiană să declanșeze procesul de extindere a autorității sale în „țara de dincolo de păduri", cum caracterizau vechile cronici Transilvania, cnezatele și voievodatele au persistat în organizarea social-politică — în pofida încercărilor feudalității cotropitoare de a-i suprapune propriile forme de organizare. Expresia cea mai concludentă a trăiniciei acestei străvechi instituții este persistența voievodatului Transilvaniei, formă tradițională de organizare bine individualizată și asemănătoare cu formele administrativ-politice dezvoltate în celelalte teritorii românești. ■

[1,2] *Magazin istoric*, nr. 6/1985; 4/1976.

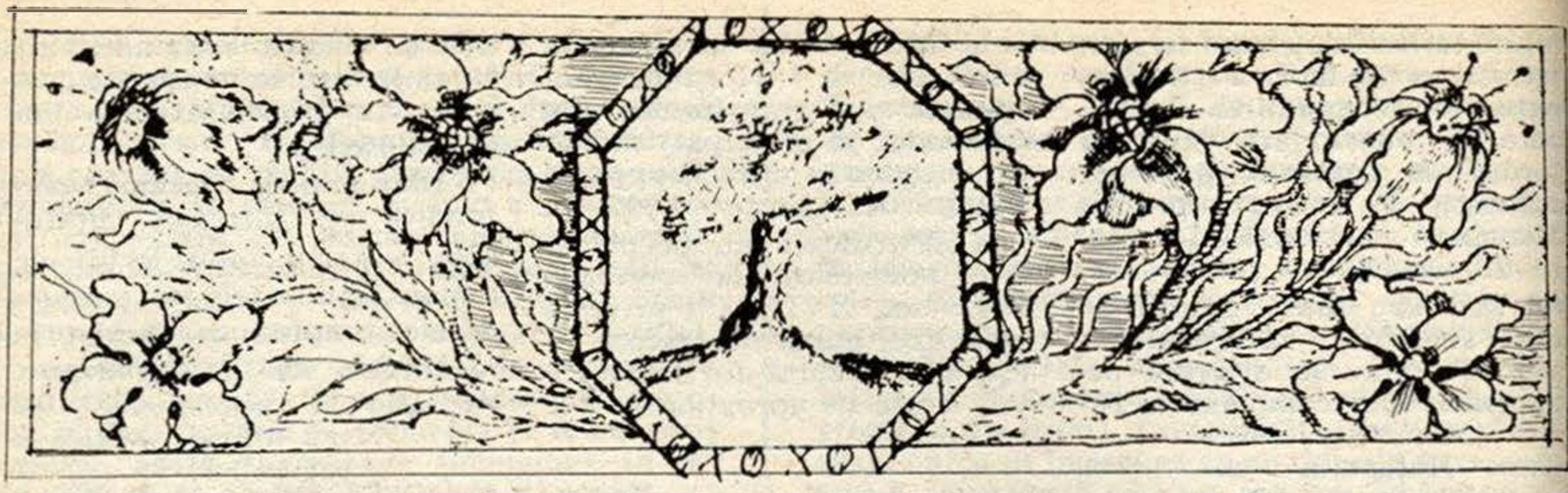

Biblioteci de manuscrise medievale româneşti

„CU CHELTUIALA DUMNEALUI ION NECULCE...”

GABRIEL ŞTREMPEL

Literatura istorică în ţările române a înregistrat în secolul XVI scrierile primilor cronicari, care au pus bazele unei tradiţii dezvoltate apoi în chip strălucit de Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, în Moldova, şi de Radu Popescu şi Radu Greceanu, în Ţara Românească. Deşi au văzut lumina tiparului tîrziu, începînd cu a doua jumătate a sec. XIX, operele cronicarilor, ca şi alte scrieri din acele vremi, au cunoscut totuşi o largă circulaţie în epocă, fiind răspîndite sub formă manuscrisă. Ele erau copiate în mai multe exemplare — operaţie anevoioasă, care dura uneori luni de zile (mai ales cînd manuscrisul era înfrumuseţat de ornamente şi miniaturi ce aveau darul de a-l transforma într-o adevărată operă de artă) şi antrena unul sau mai mulţi copişti — şi se aflau în bibliotecile domnitorilor, ale unor boieri cărturari sau ale mănăstirilor. Din această pricină, preţul unor asemenea cărţi manuscrise era ridicat şi ele constituiau valori nu numai culturale, ci şi materiale, în bibliotecile timpului. Mărturii istorice felurite ne-au transmis peste ani informaţii preţioase privind dragostea pentru cărţi manifestată în evul mediu în cuprinsul spaţiului românesc. Se ştie, de pildă, că familia Mavrocordaţilor poseda una din cele mai bogate biblioteci ale vremii, nu numai din ţările române, ci chiar din Europa acelei epoci[1]. Cercetările nu încetează să evidenţieze, apoi, existenţa, în diferite biblioteci ale lumii, a unor cărţi sau manuscrise ce au aparţinut stolnicului Cantacuzino[2], lui Dimitrie Cantemir[3] ş.a.m.d.

Un loc important în cuprinsul acestor biblioteci îl deţineau scrierile cu caracter istoric, letopiseţe, cronici şi cronografe.

Trei cărţi manuscrise

Cum arăta o astfel de bibliotecă? Imaginea ei este greu de reconstituit, deoarece prin vîltoarea vremurilor nu ni s-a păstrat nici o asemenea bibliotecă cît de cît completă sau care să poată fi refăcută pe baza unor mărturii certe. Aceeaşi soartă au avut-o şi multe din manuscrisele originale ale cărturarilor noştri din veacurile XVI-XVIII, care au ajuns pînă la noi numai sub forma copiilor, acestea adeseori incomplete şi cu modificări substanţiale faţă de prototip. Este greu, de aceea, de conturat uneori ambianţa cărturărească în care au trăit şi s-au format unii reprezentanţi de frunte ai culturii româneşti din secolele trecute, în absenţa vestigiilor culturale sigure, care să-i reprezinte şi să ni-i evoce.

Acesta este şi cazul lui Ion Neculce, cronicarul care continuă să-i contrarieze pe toţi cei care se ocupă de viaţa şi opera sa. Absenţa unor da-

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 11/1981; 3/1985; 1/1985.

te privind instrucţia şi preocupările sale cărturăreşti, istorice, generase pînă în urmă cu cîţiva ani părerea că Neculce ar fi fost un cărturar autodidact, cu o modestă cultură. Aşa să stea, în realitate, lucrurile?

Trei importante manuscrise păstrate din biblioteca marelui cronicar ne ajută să înţelegem că sfera preocupărilor şi a interesului său pentru literatura istorică a fost mult mai largă decît se credea.

Astfel, sub cota 253, la Cabinetul de manuscrise al Academiei se păstrează un masiv volum, de aproape 1 000 pagini, cuprinzînd toate cronicile mari ale Moldovei, între care şi letopiseţul lui Neculce. Este printre cele dintîi culegeri de acest fel de la noi, alcătuită la cererea lui Neculce care, de altfel, şi-a revăzut textul cronicii sale, făcînd numeroase corecturi. După acest manuscris au fost făcute mai multe copii pentru bibliotecile boiereşti din veacul XVIII. Scrierea s-a aflat, de asemenea, în posesia lui Mihail Kogălniceanu, care a folosit-o la editarea cronicii lui Neculce.

O altă lucrare despre care ştim cu certitudine că a aparţinut lui Neculce era traducerea unei cunoscute opere spaniole din sec. XVI de Antonio de Guevara, *Viaţa lui Marc Aureliu sau Ceasornicul Domnilor*, manuscris aflat acum în Biblioteca Vaticanului şi prezentat de curînd în paginile *Magazinului istoric*[1]. Chiar din titlul manuscrisului se face precizarea că transcrierea a fost făcută cu cheltuiala lui Ion Neculce: „Carte românească ce să cheamă *Ceasornicul Domnilor*, scrisă şi aleasă cuvinte frumoasă, din multe cărţi a filozofilor, de dumnealui răposatul Nicolaiu Costin biv vel logofăt, care acum s-au izvodit cu cheltuiala dumnealui Ion Neculce, vel vornic de Ţara de Sus, în zilele mării sale, luminatului Io Grigorie Ghica, voevod, în anul 7240 [1732] februarie 29, cu mîna iubitorului de osteneală Ioan Pavel grămăticul de vamă". Scrierea lui Guevara a fost tradusă de Nicolae Costin prin intermediul limbii latine şi răspîndită într-un număr mic de copii manuscrise. Pînă astăzi au fost descoperite doar şase asemenea copii, aparţinînd fie domnitorilor Moldovei, fie unor mari boieri. Ni se pare, astfel, deosebit de semnificativ faptul că unul din aceste exemplare a aparţinut lui Neculce, fiind scris la cererea şi cu efortul său material. Faptul presupune cunoaşterea de către cronicarul moldovean a acestei importante opere a literaturii prebaroce spaniole, răspîndită în zeci de ediţii atît în Spania, cît şi în Anglia, Franţa, Italia, Germania, Olanda etc.

În sfîrşit, din biblioteca lui Neculce s-a mai păstrat şi a ajuns pînă la noi şi un voluminos manuscris de istorie universală, de aproape 1 000 pagini, aflat astăzi tot în colecţiile Bibliotecii Academiei, catalogat sub numărul 4 793.

Acest manuscris — scris în mare parte de însuşi Neculce — este un cronograf, o lucrare de tip special, larg răspîndită în cultura românească a secolelor XVII-XVIII. Dar ce erau aceste cronografe?

De la Neculce la Eminescu

Cronografele au circulat în cultura românească începînd cu mijlocul sec. XVII, cînd călugărul Mihail Moxa a tradus, din îndemnul episcopului Teofil de la Rîmnic, o astfel de scriere. Ele erau ample repertorii de istorie universală, cuprinzînd istoria lumii „de la facere" şi pînă la mijlocul sec. XVII. Acestea suplineau lipsa unor lucrări ştiinţifice de istorie generală, oferind cititorilor informaţii privind trecutul popoarelor din Orientul Apropiat (Iudeea, Chaldeo-Asiria), Grecia, Roma antică, Imperiul bizantin, Imperiul otoman. Adeseori, în cuprinsul lor erau intercalate şi ştiri referitoare la trecutul istoric al românilor. Cronografele erau de provenienţă bizantină, scrierea lor fiind începută prin secolul VI, reluate apoi şi completate pe măsura răspîndirii lor. Deosebita lor circulaţie în ţările române ilustrează interesul pentru istorie existent în rîndurile unor largi categorii sociale, de la domnitor şi mari boieri pînă la călugării mănăstirilor sau dascălii şi preoţii de la sate.

În ţările române au fost răspîndite mai multe tipuri de cronografe, pătrunse fie prin filieră grecească, fie prin intermediu slav. Astfel, scrierea tradusă de Moxa avea la bază cronograful cronicarului bizantin Constantin Manasses, redactat în sec. XII. Moxa arată că a folosit pentru cronograful său „cărţile slavoneşti", respectiv o traducere din limba greacă a lucrării lui Manasses, precum şi fragmente dintr-o scriere sîrbească din sec. XV-XVI, care a circulat şi în ţările române. Cronograful lui Moxa prezintă — pentru prima dată în limba română — evenimente din cele mai îndepărtate timpuri şi pînă la 1489. În partea finală a scrierii sale, a adăugat ştiri referitoare la Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, informaţii despre lupta antiotomană a românilor. Referindu-se, de pildă, la bătălia de la Rovine, Moxa redă în cîteva cuvinte întreg dramatismul încleştării, creînd o imagine de neuitat. „Şi fu războiu mare cîtu se întuneca de nu se vedea văzduhul de mulţimea săgeatelor, şi mai pierdu Baiazid oastea lui cu totul. Iar paşii şi voevozii pieriră toţi, aşa se vărsa sînge mult cît era văile crunte".

Mult mai cunoscute şi cu o circulaţie intensă la noi au fost cronografele traduse din limba greacă, cum au fost cele datorate mitropolitului Dorotei al Monembaziei, din Asia Mică, sau preotului venetian, originar din insula Cipru, Matei Cigala. Cronograful lui Dorotei a fost copiat la curtea lui Petru Şchiopul, după o versiune adusă în Moldova în 1588 de Ierotei, mitropolitul Monembaziei, care-l însoţea pe patriarhul Constantinopolului, Eremia II Tranos, în călătoria pe care acesta a întreprins-o

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1986.

prin Țara Românească, Moldova și Rusia. Petru Șchiopul „învățat desăvîrșit — cum nota Ierotei — care știe limba turcă, greacă și română" a dispus copierea lucrării și aceasta, în 1631, a fost tipărită la Veneția sub titlul *Carte istorică cuprinzînd pe scurt felurite și interesante istorii*. Publicată pe numele mitropolitului din acea vreme al Monembaziei, Dorotei, scrierea a fost închinată domnitorului Țării Românești, Alexandru Coconul (1623-1627). Ea cuprinde și un capitol în care este descrisă șederea mitropolitului Ierotei la curtea lui Petru Șchiopul. După cronograful lui Dorotei, și-a alcătuit Matei Cigala scrierea sa, intitulată *Noul compendiu de diferite istorii, începînd de la zidirea lumii și ajungînd pînă în anul de față, traduse în limba populară de către Mathei Cigala din Cipru*, lucrare publicată în 1637 la Veneția. Acest cronograf a fost tradus în limba română pe la 1660-1670 de către Pătrașco Danovici, ce a fost „supt vlăstia domniei Moldovei logofăt al treilea și grămătic de scrisoare grecească". Traducerea lui Danovici a fost cea mai răspîndită, fiind cunoscute peste 25 copii manuscrise ale ei, care au circulat pînă în veacul XIX, atît în Moldova cît și în Țara Românească și Transilvania.

Astfel, o copie din 1689 era datorată lui „Gavriil diiac ot Bălțătești" și s-a aflat în Biblioteca Șcheii Brașovului. Conținutul scrierii este redat succint într-o însemnare de la fila 16: „Strîngere noaî să chiamă aceasta întru care sănt scrise multe istorii luate și adunate de întru multe cărți ce spune întru dînsă de la zădirea lumii pînă întru aii [anii] cești mai de apoi despre acmu, și pentru împărații creștinești și blagocistivi [credincioși] cum au împărățit și pentru patriarșii Țarigradului pre rînd care cum și-au cumpătat viiața și scaunul și împărații și patriarșii. Așijderea spune și pentru cum au luat turcii Țarigradul de la [împ]ărații creștinești și cîtă robie și strîcare au făcut tur[cii] în Țarigrad; și apoi cîți împărați turci au împărățit... anume scrișii și izvodiți de într-o carte ce să chiamă Turco [greț]iia care carte iaste scrisă în limba arăpască și turcească". Cum aflăm din aceeași însemnare, Pătrașco Danovici mărturisește că „am sîlitu și am trudit de am scris această carte la viiața mea pentru folosul tuturor și pentru [ca] să aibu și eu ertare și cuvîntare bună despre toți carii vor ceti aici într-această „carte".

O altă copie a acestui tip de cronograf s-a aflat în biblioteca lui Mihai Eminescu. La el se referă marele nostru poet într-un articol din *Convorbiri literare* (an XI, 1877-1878, p. 198), citînd o pagină din această lucrare, „dovadă... că limba noastră e aproape neschimbată de două sute de ani și mai bine".

O astfel de lucrare s-a aflat și în biblioteca lui Neculce. Este scrisă de mai mulți copiști, printre care deslușim și grafia cronicarului, îndeosebi în prima parte a manuscrisului. Elaborarea acestui cronograf a avut loc probabil îndată după întoarcerea lui Neculce din Rusia, unde pribegise împreună cu Dimitrie Cantemir[1].

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1985.

Din păcate, exemplarul ajuns pînă la noi este incomplet, lipsindu-i vreo 40 file de la început și 3-4 de la sfîrșit. În anii 1815-1822, manuscrisul a fost legat din nou, iar textul ce lipsea a fost completat, după obiceiul vremii, cu file albe, în intenția rescrierii paginilor lipsă.

O însemnare din 1857 a arhiereului Narcis Crețulescu precizează că manuscrisul se afla la data respectivă la mănăstirea Sfîntul Sava din Iași. După primul război mondial, parohul bisericii a predat manuscrisul lui C. Angelescu, ministrul culturii, care l-a donat Academiei române, prin intermediul lui Nicolae Iorga, în ședința din 31 mai 1924.

Prezența acestei lucrări — alături de celelalte două prezentate aici de noi — în biblioteca lui Neculce constituie o mărturie sigură a interesului constant al cronicarului pentru lectura istorică, pentru aflarea faptelor nu numai din trecutul poporului său, ci și al altor țări și neamuri. Portretul cronicarului se întregește astfel cu imaginea intelectualului dornic de a cerceta scrierile vremii, din care va folosi, de altfel, în redactarea cronicii sale în care, pe lîngă evenimentele domniei Moldovei, sînt cuprinse și știri din istoria universală. Prezența acestor trei importante lucrări manuscrise în biblioteca cronicarului ne ajută să întrezărim în personalitatea lui Neculce nu numai scriitorul cu un deosebit simț artistic, ci și pe cărturarul însetat de cunoaștere, strîngător de cărți rare, „cu cheltuială" și pasiune. ■

PLANSELE NOASTRE

Momente reprezentative din glorioasa istorie multimilenară a poporului român:
① **Dragoș Vodă,** pictură de Constantin Lecca;
②③ **Hora Unirii la Craiova,** celebra compoziție a lui Theodor Aman;
④ **1918.** Marea Adunare de la Alba Iulia, tablou de Virgil Almășanu (detaliu)

BUZIAŞ — O „OAZĂ" MEDITERANEANĂ ÎN CÎMPIA BANATULUI

Dr. VASILE SMĂRĂNDESCU

Apa minerală — care a făcut vestită localitatea Buziaş — îl întîmpină pe vizitator încă în gară (staţiunea balneară propriu-zisă se află la aproape trei km distanţă de staţia de cale ferată) unde a fost descoperit un izvor mineral (captat la cişmea).

Documentar, localitatea este menţionată în anul 1072, consemnarea figurînd într-o listă a aşezărilor din această parte vestică a României. Urmele de viefuire sînt însă mult mai vechi, descoperirile arheologice atestînd o locuire dacică, apoi daco-romană; din această perioadă avem şi primele consemnări epigrafice care confirmă cunoaşterea şi folosirea izvoarelor minerale din zonă. Desigur, de-a lungul evului mediu, localnicii au cunoscut şi folosit proprietăţile tămăduitoare ale apelor de aici. Naşterea propriu-zisă a staţiunii a avut loc însă multe secole mai tîrziu. În anul 1805, au fost efectuate primele analize chimice care au demonstrat în mod ştiinţific proprietăţile terapeutice ale izvoarelor minerale de la Buziaş. Au mai trecut alţi 14 ani pînă la apariţia primelor amenajări balneare şi alte două decenii pînă la intrarea în folosinţă (1838) a primelor băi hidrominerale.

Construirea acestora a fost rodul activităţii neobosite a unui balneolog român (unul din primii noştri doctori specializaţi în această disciplină), Gheorghe Ciocîrlan (1764-1848), care între 1829 şi 1848 a condus staţiunea. O dată importantă în istoria Buziaşului o reprezintă anul 1853, cînd a fost inaugurat întîiul stabiliment dotat cu instalaţii de băi, stabiliment ce avea să rămînă cunoscut sub denumirea de „Vila nr. 1 Parc" şi care de peste un secol funcţionează neîntrerupt, firește cu numeroase îmbunătăţiri aduse instalaţiilor de terapie. În a doua jumătate a veacului XIX şi în primele decenii ale secolului nostru au fost construite noi pavilioane şi vile, aşezate la marginea marelui parc ce a constituit şi constituie mîndria staţiunii şi, totodată, una din curiozităţile localităţii. Aceasta, fiindcă staţiunea Buziaş se află situată în plină cîmpie a Banatului (altitudinea 100 m), la poalele dealului Silagiului, unde predomină vegetaţia de stepă şi doar ici-colo se pot zări pîlcuri izolate de arbori. În acest peisaj climateric, parcul din Buziaş oferă o imagine contrastantă, de pădure luxuriantă. El îşi datorează existenţa în primul rînd izvoarelor minerale, deosebit de bogate în bioxid de carbon (comparabile cu cele de la Borsec şi Bodoc), gaz care, în unele locuri, se află nu numai în compoziţia apei, ci şi în stare liberă, emanînd direct din pămînt (fenomenul cunoscut sub numele de mofete *şi utilizat, de asemenea, în terapie). Or, se ştie că bioxidul de carbon reprezintă un factor esenţial în dezvoltarea plantelor. În zona respectivă se resimt, de asemenea, influenţele climei mediteraneene. Toate aceste elemente au determinat apariţia parcului luxuriant, veritabilă „oază" în cîmpia Banatului, în care întîlnim numeroase specii de arbori specifici climatului mediteranean, în special aluni turceşti şi platani monumentali, curmali şi diferite specii de palmieri (adăpostiţi iarna în sere).*

În parc se găsesc şi cele trei izvoare principale de ape minerale pentru cura internă. Cu apă minerală este alimentat şi ştrandul în aer liber (amenajat tot în incinta parcului) ca şi instalaţiile pentru băi. Băile cu apă minerală încălzită sînt recomandate în afecţiuni ale sistemului vascular, în boli cardiace şi afecţiuni reumatismale. Mofetele (efectuate în amenajări speciale) completează tratamentul oferit în staţiune — aplicarea lui fiind îndrumată şi supravegheată de un competent personal medical.

Înnoirile aduse peisajului nostru turistic în ultimele decenii se constată şi în staţiunea Buziaş. Vechilor pavilioane şi vile, chioşcurilor şi aleilor de promenadă din parc — realizate încă la sfîrşitul secolului trecut, şi care dau un farmec aparte acestei staţiuni — li s-au adăugat construcţii hoteliere moderne, între care hotelul „Parc", dotat cu instalaţie completă de tratament în chiar incinta clădirii. Ştrandul şi terenurile sportive oferă posibilităţi de destindere, după cum dealurile Silagiului, împodobite cu vii şi livezi, ca şi lacurile de acumulare Salcia şi cel de pe Valea Silagiului, constituie

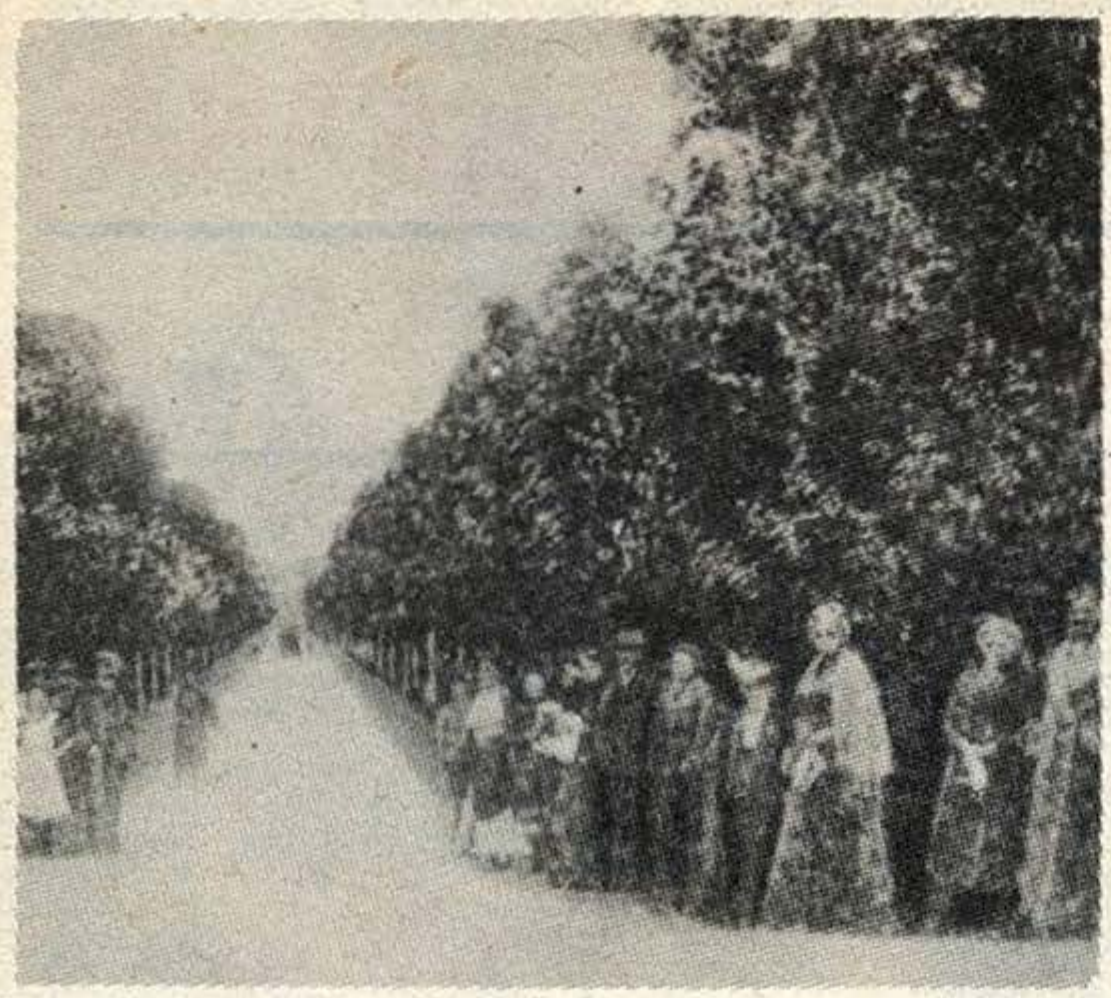

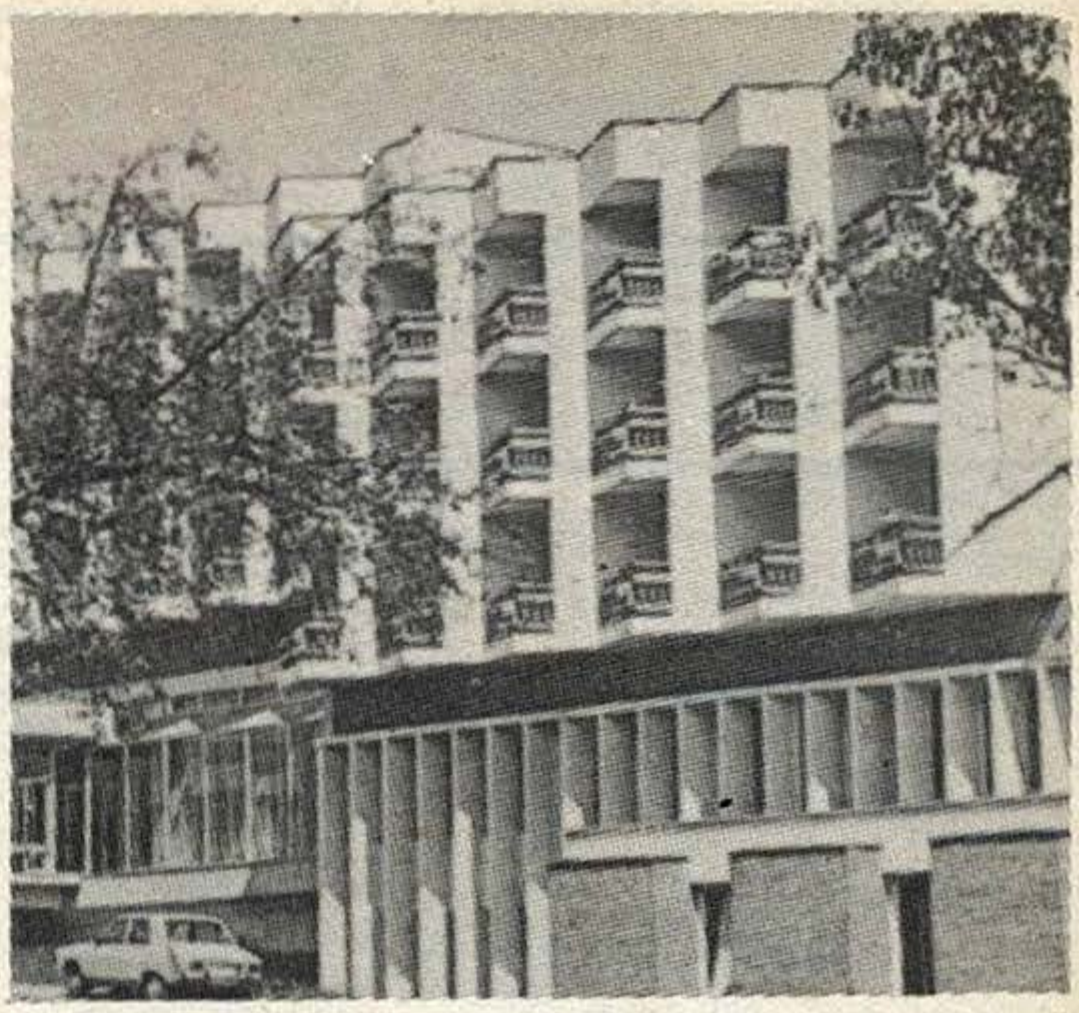

Ipostaze de ieri şi de azi ale staţiunii balneoclimaterice Buziaş (judeţul Timiş), împrospătată în ultimii ani cu o serie de moderne ansambluri arhitectonice, între care hotelul Parc, dispunînd de bază proprie de tratament

atracţii pentru amatorii de drumeţie. Un obiectiv interesant îl constituie şi colecţia de artă populară, cu piese de vestimentaţie specifice Banatului, de o neasemuită frumuseţe şi rafinament artistic.

În sfîrşit, la Bazoş (17 km de Buziaş) un alt parc natural dendrologic, cuprinzînd specii de arbori caracteristici Banatului şi declarat monument al naturii, întregeşte peisajul vegetativ al acestei zone a ţării.

Semicentenar turistic

La Ruşchiţa, în inima Munţilor Poiana Ruscă, avea loc, în urmă cu jumătate de secol, un eveniment puţin obişnuit. Din iniţiativa unui grup de entuziaşti pasionaţi ai drumeţiilor montane din cadrul Clubului Turistic Bănăţean, în 1936 a fost dezvelită o operă de artă *sui-generis*: Monumentul Turismului. Primul de acest fel în întreaga lume, el a rămas, după cîte ştim, pînă astăzi, un unicat în istoria turistică.

Desigur, semnificaţia acestui monument (reprodus în imaginea alăturată) este legată în primul rînd de dragostea omului pentru natură, de dorinţa de a cunoaşte şi descoperi mereu noi frumuseţi ale planetei noastre.

Pentru România, 1936 este însă un an important în istoria turismului şi prin înfiinţarea celei dintîi instituţii de stat specializată în activitatea turistică. La 27 februarie 1936, a luat fiinţă Oficiul Naţional de Turism (O.N.T.), organism ce avea în atribuţiile sale îndrumarea şi coordonarea întregii activităţi turistice, realizată pînă atunci prin activitatea entuziastă a unor asociaţii particulare de pasionaţi ai drumeţiilor montane. Concomitent, oficiul avea rolul de a populariza, în ţară şi peste hotare, frumuseţile peisajului românesc, pitorescul şi farmecul plaiurilor ţării.

De jumătate de veac, turismul — devenit nu numai un divertisment recreativ, ci şi o activitate economică cu însemnată pondere — nu încetează să cucerească noi adepţi. Statistici recente arată că, anual, trei miliarde de locuitori ai planetei participă, într-un fel sau altul, la diverse forme de turism: drumeţii, excursii, sejururi în staţiuni, înscriindu-se astfel în cel mai sugestiv mijloc de cunoaştere şi prietenie. Se îndeplineşte astfel unul din rosturile dintotdeauna ale turismului, atît de sugestiv exprimat în versurile de pe monumentul din Ruşchiţa: „Turistule... încearcă să prinzi din legile firii/ scînteia divină, virtutea iubirii".

Tr. LUPU

RAPOARTE DIPLOMATICE DIN VIENA (IV)

Pentru istoria Austriei, ca şi pentru aceea a întregului continent, anul 1936 a adus o serie de noi elemente care, dincolo de aspectul lor uneori contradictoriu, indicau, pentru observatorii atenţi, direcţiile evoluţiei ulterioare a evenimentelor. Dacă pînă la mijlocul deceniului patru, îndeosebi pînă la agresiunea mussoliniană împotriva Etiopiei, Italia fascistă fusese principalul sprijinitor şi exponent al politicii revizioniste în domeniul relaţiilor internaţionale, după această dată, acest rol a fost preluat rapid şi cu deosebită brutalitate de către Germania hitleristă. În cursul anului 1936, după ocuparea de către nazişti a zonei demilitarizate renane (7 martie) şi intervenţia italo-hitleristă în Spania, la 25 octombrie, prin semnarea tratatului de colaborare germano-italian, se puneau bazele alianţei agresive cunoscută în istorie sub denumirea Axa Berlin-Roma, cu toate consecinţele ei nefaste în degradarea întregului climat internaţional. Fenomenul ascensiunii agresive rapide a hitlerismului se producea pe fundalul unei orientări a cercurilor politice occidentale care prin lipsă de hotărîre şi concesii repetate ulterioare va avea urmări dintre cele mai grave pentru pacea şi independenţa popoarelor. Poate nu atît de evident ca în anii imediat următori, în 1936 îşi fac totuşi simţită prezenţa unele tendinţe conciliatoriste în aprecierea unor evenimente generate de practicile naziste.

Din postul său de la Viena, Lucian Blaga înregistrează cu promptitudine impactul pe care aceste evenimente l-au avut în mod particular asupra situaţiei interne din Austria, diplomatul român afirmînd cu îndreptăţire, la un moment dat, că multe din iniţiativele cancelarului austriac îşi aveau originea „înainte de toate" în „politica de imitaţie sincronică pe care el o face, ţinînd seama de ceea ce se petreçe în Germania". Este o apreciere pe care, într-o formă sau alta, o vom reîntîlni în multe din rapoartele sale — documente de real interes pentru cercetătorul de specialitate, ca şi pentru iubitorul de istorie, documente care, în afară de valoarea informaţiilor şi evaluărilor pe care le cuprind, se disting prin virtuţile stilului şi limbajului mai puţin obişnuite în practica diplomatică, dar atît de proprii maeştrilor cuvîntului scris.

Acum, la încheierea acestei prime selecţii din rapoartele diplomatice inedite redactate de scriitorul-diplomat în timpul misiunii sale la Viena, înţelegem mai bine aprecierea glo-

In imaginea de sus: Parlamentul din Viena.

baiă pe care Lucian Blaga o tăcea cu privire la anii petrecuți de el în Austria și formarea sa ca diplomat: „Noi, funcționarii legației din Viena, eram constrînși de istoria în marș să stăm la post în necurmată încordare. Cred că rar a existat pentru tinerii diplomați străini o școală mai bună decît aceea ce li se oferea la Viena în acea perioadă de vreo cinci ani înainte de Anschluss".

La începutul anului 1937, Lucian Blaga este transferat pentru scurtă vreme și în aceeași calitate de consilier de presă de la Viena la Berna, unde mai lucrase la începutul carierei sale diplomatice. La sfîrșitul aceluiași an 1937 este rechemat în centrala Ministerului de externe din București. Numit subsecretar de stat, la 3 februarie 1938 este împuternicit să exercite „toate drepturile ce sînt conferite ministerului din legile și regulamentele de organizare a serviciilor centrale și exterioare ale acestui departament [Ministerul de externe]".

La 1 aprilie 1938 este numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Lisabona, ceea ce înseamnă, incontestabil, o recunoaștere a activității sale rodnice de pînă atunci. O lună și 18 zile mai tîrziu prezintă scrisorile de acreditare președintelui Republicii portugheze, generalul António Oscar Carmona. La Lisabona rămîne pînă la 1 aprilie 1939, cînd își încheie misiunea, întorcîndu-se în patrie. Referindu-se la acest moment, avea să scrie: „În anul 1939, șase luni înainte de începerea celui de-al doilea război mondial, m-am întors în țară după vreo 15 ani de absență. Presimțeam izbucnirea flagelului și nu doream deloc să rămîn pe undeva pe meleaguri străine. Voiam să fiu, în spațiu, în timp, în istorie, alături de poporul din care fac parte, voiam să mă împărtășesc din suferințele și din bucuriile lui".

Privită prin prisma obiectivelor diplomației românești din perioada interbelică, activitatea lui Lucian Blaga, grăitor ilustrată de rapoartele sale — pentru prima dată puse în circuitul științific prin publicarea lor în revista Magazin istoric **— s-a distins, cum subliniam și în numerele anterioare, prin acele trăsături pe care Nicolae Titulescu le avea în vedere atunci cînd, vorbind despre tipul „diplomatului ideal", îl vedea ca pe „un rod al colțului unde te-ai născut", un slujitor al intereselor majore ale țării și poporului cărora le aparținea.**

Să urmărim, așadar, ultimele extrase din rapoartele vieneze ale lui Lucian Blaga. Facem precizarea că în preluarea textelor, în afara întreruperilor marcate prin trei puncte și a unor ușoare intervenții impuse de normele ortografice actuale, nu s-au efectuat nici un fel de intervenții. Completările din text marcate prin paranteze drepte, ca și notele din subsol aparțin redacției.

Constantin I. TURCU

1 ianuarie 1936

...Cancelarul Schuschnigg s-a adresat populației printr-un mesaj de Crăciun, făcînd un călduros apel de conviețuire pașnică a cetățenilor și asigurînd poporul austriac de neclintita voință a guvernului de a menține pacea în aceste timpuri al căror caracter catastrofic e recunoscut chiar din partea oamenilor de stat ai marilor puteri... Cancelarul Schuschnigg și-a însoțit mesajul cu anunțarea unei largi amnistii politice. Se bucură de această amnistie o mulțime de participanți și conducători ai revoluției socialiste din februarie 1934[1] și ai loviturii naziste din iulie 1934, cu excepția acelora care s-au făcut vinovați de fapte foarte grave...

În mesajul de Crăciun Schuschnigg a ținut să sublinieze orientarea „europeană" a politicii externe austriece. Aceasta era de altfel foarte necesar după reacțiunea pe care a provocat-o atitudinea Austriei la Geneva pe chestiunea sancțiunilor antiitaliene[2]. Cu acea ocazie, ministrul austriac Pflügl nu s-a mulțumit numai să declare că Austria nu poate să participe la sancțiuni, dar și-a însoțit declarația cu o seamă de lămuriri din care reieșea destul de penibil raportul de protector și protejat dintre cele două state...

În genere situația guvernului austriac este, de cînd Italia se găsește cu desăvîrșire angajată în Africa și în marea politică internațională, dintre cele mai puțin roze. La nesiguranța politică se adaugă și o gravă situație financiară, provocată în mare parte de rezistența cercurilor financiare engleze, care n-au voit să cedeze deloc pe chestiunea angajamentelor financiare austriece. Sub toate aspectele, situația guvernului dă o tot mai acută impresie de provizorat în funcție de situația internațională, a cărei evoluție nu poate fi prevăzută de nimeni. Un simptom interesant în această privință îl avem și în împrejurarea că președinția lui Miklas a expirat în noiembrie, dar acest fapt a fost trecut cu totul cu vederea, el găsindu-se actualmente în situația unui „președinte autoritar". În jurul președinției se fac tot la două săptămîni alte combinațiuni. Cel care se zbate mai tare pentru asigurarea poziției sale este desigur Starhemberg, despre care circulă din nou zvonuri că pipăie terenul înspre naziști...

22 ianuarie

...Dintre evenimentele petrecute în Austria în ultima săptămînă semnalăm marea întrunire a Frontului Patriotic, care a avut loc în ziua de 19 ianuarie. Cu această ocazie atît cancelarul Schuschnigg, cît și vicecancelarul, prințul Starhemberg, conducător al Frontului Patriotic, au ținut importante discursuri în care se anunță că anul acesta va fi pentru mișcarea Frontului Patriotic un an de importante realizări. Partea oarecum senzațională au fost declarațiile lui Starhemberg cu privire la casa de Habsburg și legitimism. S-a verificat cu această ocazie încă o dată impresia ce o avem de cîțiva ani încoace despre procedeele politice ale lui „homo austriacus" de astăzi.

---

[1] Se referă la insurecția muncitorimii austriece din Viena și alte orașe.

[2] Este vorba de sancțiunile adoptate de Societatea Națiunilor împotriva Italiei, după atacarea Abisiniei.

Conducătorii de astăzi ai Austriei au adoptat în ceea ce privește anume probleme foarte importante pentru Austria, dar dificile sub unghiul internațional, un procedeu pe care în rapoartele mele adesea, l-am numit „al etapelor infinitesimale". Adică, o țintă care e urmărită și realizată pas cu pas, la intervale mai scurte sau mai lungi, după împrejurări, iar nu prin decizii categorice, sau prin fapte de anvergură, care ar putea să producă complicații internaționale. Metoda etapelor sau a înaintării lente spre țintă se aplică înadins, pentru a nu da puterilor internaționale adverse nici un prilej de intervenție hotărîtă. Dacă la început propaganda legitimistă pentru restaurație a fost doar tolerată în cadrul Frontului Patriotic, pe urmă privită cu simpatie, cu data de 19 ianuarie 1936 începe de fapt o epocă nouă în ceea ce privește relațiunea dintre programul Frontului Patriotic și programul legitimist. Prin declarațiile prințului Starhemberg, Frontul Patriotic adoptă în principiu programul legitimist ca fiind singurul în acord cu tradiția istorică a Austriei. Se dă deci libertate absolută propagandei pentru restaurația Casei de Habsburg, această propagandă fiind privită ca o chestiune absolut internă a statului austriac și se orientează întîia oară în chip explicit întreaga mișcare a Frontului Patriotic pe linia legitimistă, rămînînd ca restaurația să se facă într-un moment cînd împrejurările internaționale vor îngădui aceasta fără zguduiri.

Prințul Starhemberg a mai declarat că toate zvonurile, care îi atribuie lui intenția de a se substitui într-un fel sau altul împăratului Otto, sînt idioții patentate. De asemenea, ar fi pure invenții toate zvonurile care îi atribuie intenția de a face restaurația printr-un eventual putsch, căci împăratul Otto, el însuși, n-ar accepta o asemenea procedură, fiindcă o restaurație nu poate fi făcută decît de poporul austriac ca atare. Cu aceasta am fi ajuns la punctul cel mai misterios al declarațiilor prințului Starhemberg. A înțeles el prin această declarație că restaurația nu s-ar putea face decît printr-un plebiscit? Dacă da, atunci ideea restaurației e împinsă chiar din partea conducătorilor politici de astăzi din Austria pe o linie fără speranță. Căci un plebiscit în Austria nu va da nici astăzi, nici mîine, nici poimîine o majoritate pentru restaurație. Acest lucru îl știu cel mai bine înșiși Starhemberg și cu Schuschnigg și întreg acest regim autoritar, care de 3 ani încoace se ferește nu numai de un plebiscit, și chiar și de niște simple alegeri politice, ca dracul de tămîie. Atunci cum rămîne cu plebiscitul pentru restaurație? Dacă Starhemberg s-a gîndit în adevăr la un plebiscit, atunci a fost cel puțin perfid la adresa Casei de Habsburg, iar dacă declarațiile sale față de Casa de Habsburg sînt în adevăr sincere, atunci au fost complet nesincere declarațiile sale cu privire la o eventuală restaurație pe baza voinței poporului. Avem impresia că nedumeririle cu privire la declarația prințului Starhemberg încep chiar printre legitimiștii autentici...

8 aprilie

...La 1 aprilie cancelarul Schuschnigg a anunțat în fața Bundestagului austriac introducerea serviciului [militar] obligator, „cu sau fără armă"; legea a fost votată prin aclamație. Nu ne vom ocupa aici de consecințele internaționale ale acestei măsuri căreia guvernul austriac a căutat, fără a izbuti, să-i dea o formă juridică pentru a fi cît mai puțin în contradicție cu Tratatul de la St. Germain[1]. Vom încerca însă să arătăm în ce moment a fost făcută această „lege" și care ar putea fi urmările politice interne.

---

[1] Semnat la 10 septembrie 1919 între Austria și puterile Antantei și prin care serviciul militar obligatoriu fusese abolit în Rep blica a striacă.

O unitate hitleristă pătrunde în zona demilitarizată a Renaniei

Măsura aceasta a reînarmării suverane a Austriei guvernul o pregătește de mult. De fapt s-a și procedat în etape la realizarea ei practică, încă înainte de a fi trecută ca „lege". Promulgarea legii s-a făcut prin surpriză. După cum ni se spune din diverse cercuri, ea era plănuită de-abia pentru la toamnă. Ce a îndemnat totuși pe Schuschnigg să precipite lucrurile? E înainte de toate politica de imitație sincronică pe care el o face, ținînd seama de ceea ce se petrece în Germania. Pentru a contracara succesele morale ale lui Hitler și pentru a nu rămînea în urmă cu „prestigiul", Schuschnigg vine de fiecare dată, adică de cîte ori Hitler înregistrează un succes, și el cu „senzația" sa. E un fel de politică „mimikry"...

Încetul cu încetul Austria își va constitui de acum armata regulată, pînă la 75 mii de oameni. Această armată odată constituită, se înțelege de la sine că scad enorm în însemnătate formațiunile Heimwehr ale lui Starhemberg (efectiv cam 20 000 milițieni, și vreo cîteva zeci de mii „rezervă" problematică). Acțiunile personale ale cancelarului Schuschnigg cresc vertiginos, iar steaua lui Starhemberg se întunecă. Se împlinește acum ceea ce noi am tot subliniat în rapoartele noastre. Am spus de atîtea ori că aparențele de ascensiune ale lui Starhemberg nu trebuie să ne seducă...

Ni se spune că cercuri foarte catolice (Sturmüber Oesterreich, Neuigkeits-Weltblatt) încearcă acum să mai înfrîneze propaganda legitimistă pentru restaurație, ca să nu se complice situația. Totuși avem impresia că dacă legea serviciului [militar] obligator va fi înghițită din partea statelor Micii Înțelegeri fără de o reacțiune categorică, procedeul „surprizelor" va fi aplicat la un moment dat și în chestiunea restaurației. Cu aceeași motivare: că ar fi o chestiune internă.

Din anume cercuri naziste sîntem informați că după culise se schițează o acțiune de destindere între guvern și național-socialism pe baza recunoașterii independenței Austriei. Ar fi vorba despre o acțiune care n-ar fi străină de planurile „pacifice" ale lui Hitler și care e sprijinită cu toată puterea și din partea lui von Papen. Totul se găsește însă numai în faza tatonărilor și totul depinde, natural, de evoluția evenimentelor internaționale...

9 iulie

...Tratativele în vederea unei normalizări a relațiilor austro-germane și în vederea chiar a unei înțelegeri între cele două state, tratative la care s-a revenit în ultimele zile, sînt, după informațiuni culese în cercuri naziste, de astă dată foarte serioase și destul de avansate. Ministrul Germaniei la Viena, von Papen, sub auspiciile căruia se poartă tratativele, speră chiar ca săptămîna viitoare să se ajungă la o platformă de principiu pentru înțelegerea proiectată. De notat că o asemenea eventuală înțelegere austro-germană nu ar însemna deloc o abandonare a politicii romane [de colaborare cu Italia] făcute pînă acum de guvernele Dollfuss și Schuschnigg, ci ar fi explicabilă numai în cadrul unei înțelegeri italo-germane. Ni se spune că Schuschnigg a intrat în aceste tratative numai foarte „contre coeur" și că o nedumerire care atinge proporțiile unei panici de capitulare a cuprins pe mulți funcționari înalți, care au adoptat în ultimii ani politica antigermană, poruncită de guvernele austriece. Că Schuschnigg n-a voit totuși să intre într-o discuție serioasă cu cercurile naționale [naziste], discuții conduse din partea guvernului cu o deosebită rîvnă mai ales de noul subsecretar de stat Zernatto, secretarul general al Frontului Patriotic, nu se poate explica decît admițînd dorința expresă a lui Mussolini de a apuca acest drum.

Se pare că situația internațională îl îndrumă pe Mussolini spre o apropiere de Germania și că între cele două dictaturi a intervenit cel puțin un acord de principiu de a se sprijini reciproc în diverse chestiuni internaționale. Întîia consecință a acestei apropieri italo-germane (rămîne să se vadă dacă e numai o armă trecătoare în lupta pe care Mussolini o începe pentru obținerea recunoașterii anexării Abisiniei, sau dacă e o schimbare definitivă de poziții) este, pentru ambele părți, a chestiunii austriece. *Se crede însă că și Vaticanul e cam obosit de lupta primejdioasă pe care catolicismul o duce în Germania și foarte plictisit de propaganda anti-catolică ce se face în Germania... Pentru noul drum, dictatura clericală din Austria ar putea găsi ușor ca pretext o întoarcere la testamentul cancelarului Seipel[1], care a formulat lozinca: „nimic fără Germania, nimic contra Germaniei". În schimbul unei normalizări a relațiilor cu Germania și a unei recunoașteri implicite sau categoric formulate a independenței Austriei din partea lui Hitler, guvernul austriac ar putea să ofere o amnistie naționalilor [naziștilor] austrieci, o oarecare libertate de mișcare elementelor naționale [naziste] în cadrul Frontului Patriotic, peste cîtva timp chiar o colaborare la guvern, iar în politica externă o renunțare la diversele planuri de securitate în Europa Centrală și mai presus de toate bunăvoința imperiului roman [Italiei] în importante chestiuni internaționale de interes pentru Germania. Deocamdată nu se pot prevedea dimensiunile acordului austro-german, pentru care se lucrează...*

15 iulie

În ciuda dezmințirilor oficiale date, încă astăzi e săptămîna, zvonurilor despre tratativele austro-germane, înțelegerea între cele două state s-a realizat două zile mai tîrziu[2] în cadrul liniilor generale pe care vi le-am anunțat în raportul meu din 9 iulie. Înțelegerea a avut drept urmare imediată numirea în guvern a d-lui Glaise-Horstonau ca ministru fără portofoliu și ca valoros element de legătură între guvern și cercurile de orientare națională [nazistă]. Normalizarea raporturilor austro-germane se va face în etape, a căror desfășurare poate să dureze încă mult timp. Înțelegerea austro-germană are o incomensurabilă însemnătate: întîi internațională și al doilea internă austriacă.

---

[1] Ignaz Seipel, cancelar al Austriei (1922 - 1924 și 1926 - 1929).

[2] La 11 iulie 1936 s-a încheiat un tratat austro-german, prin care Germania se angaja să nu se amestece în treburile interne ale Austriei.

Din punct de vedere internaţional, noul modus vivendi austro-german, produsul unei apropieri şi al unui început de colaborare italo-germană înseamnă înainte de toate o gravă lovitură adusă ideii restauraţiei habsburgice. Se poate spune că împotriva voinţei guvernului austriac, alcătuit din monarhişti convinşi, ideea restauraţiei devine cu aceasta în adevăr inactuală. E adevărat că în comentariile austriece ni se spune că şi restauraţia este privită prin înţelegerea produsă ca o chestiune internă austriacă, dar aceasta ni se pare mai mult o mîngîiere dată legitimiştilor, care tocmai în ultimele săptămîni se vedeau aşa de aproape de ţintă. Din parte-ne, nu credem că Hitler şi-ar fi dat învoirea pentru acordul intervenit, dacă nu i s-ar fi dat din partea lui Mussolini şi a guvernului austriac asigurarea că restauraţia nu se va face. Ce-a cîştigat Hitler prin noua combinaţie? El a cîştigat întîi suspendarea preocupărilor de restauraţie care deveniseră foarte acute şi care, dacă s-ar fi realizat, ar fi prezentat un mare neajuns în planurile de viitor ale Führerului. Hitler a cîştigat în al doilea rînd bunăvoinţa Italiei în problemele mari internaţionale care au fost ridicate deodată cu ieşirea Germaniei din pactul Locarno[1]. Ce cîştigă Italia? Italia şi-a slăbit ce-i drept poziţiile de la Viena, dar cîştigă în schimb bunăvoinţa Germaniei în şantajul internaţional ce-l face în vederea consolidării imperiului roman.

Din punct de vedere intern austriac înţelegerea austro-germană are de asemenea o imensă importanţă. Evoluţia internă merge aici spre o mare necunoscută. Legitimiştii, astăzi în panică, vor fi mîine descurajaţi. E o întrebare, dacă nu-şi vor încerca într-un moment potrivit norocul printr-un „putsch", sprijiniţi poate şi de „heimwehriştii" eliminaţi din viaţa politică. Naţional-socialiştii moderaţi, care vor intra de acum în Frontul Patriotic, vor cere, natural, tot mai mult colaborarea efectivă la conducerea statului. De aici va rezulta un

În prezenţa cancelarului Schuschnigg şi a altor membri ai guvernului, Parlamentul austriac votează legea reintroducerii serviciului militar obligatoriu

alai întreg de fricţiuni interne care ar putea lua chiar grave proporţii...

31 iulie

...La cîteva zile după încheierea acordului austro-german, preşedintele statului d. Miklas a acordat o largă amnistie naţional-socialiştilor care umpleau închisorile şi taberele de concentrare ale Austriei. Mii de împricinaţi urmau să se bucure de gestul de graţie făcut în vederea destinderii politice interne potrivit liniilor stabilite prin acordul austro-german. În genere, presa austriacă a manifestat o vădită bucurie şi speranţă că prin acordul intervenit se va ajunge încetul cu încetul la raporturi normale între cele două state germane. Noi fricţiuni erau desigur de aşteptat, dar nimenea n-ar fi crezut ca ele să aibă loc aşa de curînd. În orice caz, presa internaţională, care se alarma în faţa perspectivei unui bloc politic-militar austro-italo-german, are ceva de învăţat din această întîmplare.

Incidentele grave au avut loc la 29 iulie, cu ocazia primirii la Viena a faclei olimpice[2]. Oficialitatea a făcut tot posibilul ca această sărbătoare sportivă pusă sub semnul prieteniei dintre popoare să aibă un aspect în adevăr festiv. Zeci de mii de oameni au luat parte la primirea focului olimpic. Reprezentanţii oficiali (între alţii Starhemberg) au încercat să vorbească, arătînd importanţa jocurilor olimpice. Dar publicul era pretutindeni amestecat cu grupuri tari de naziști radicali, care au început să demonstreze împotriva guvernului, urlînd: „Heil Hitler", „Un popor —

(Continuare în p. 61)

[1] La 7 martie 1936, Germania denunţase pactul de la Locarno şi reocupase zona demilitarizată a Renaniei.

[2] Făclia olimpică era în drum spre Berlin, unde s-a desfăşurat olimpiada din acel an (*Magazin istoric*, nr. 6 1979).

PRIMELE LUNI DE RĂZBOI

A. I. MIKOIAN

Evenimentele istorice nu aparţin numai trecutului. Victoria asupra Germaniei hitleriste şi asupra fascismului a fost şi este un exemplu mereu viu din acest punct de vedere. Ea rămîne un eveniment aproape de noi, în primul rînd, pentru că a izbăvit omenirea de unul dintre cele mai mari pericole care au ameninţat vreodată existenţa şi fiinţa naţională a popoarelor, viitorul civilizaţiei umane.

Zdrobirea fascismului a reclamat jertfe uriaşe din partea a zeci şi zeci de popoare aliate în coaliţia antihitleristă. Al doilea război mondial, cea mai mare încleştare militară a tuturor timpurilor, a angajat numeroase state, care cuprindeau 1,7 miliarde oameni. Operaţiile militare s-au desfăşurat pe întinderea a trei continente — Europa, Asia şi Africa. Armatele combatante au numărat 110 milioane oameni. Peste 50 milioane de vieţi omeneşti este preţul plătit de popoare în cursul celei de-a doua mari conflagraţii a secolului XX.

Rolul hotărîtor în nimicirea hitlerismului l-a avut Uniunea Sovietică, ale cărei popoare au purtat greul războiului şi au dat cele mai grele jertfe şi ale cărei armate au aplicat maşinii de război germane cele mai zdrobitoare lovituri. Armatele Uniunii Sovietice au nimicit pe frontul sovieto-german, principalul front de luptă al celui de-al doilea război mondial, cele mai numeroase forţe militare ale Germaniei naziste (607 divizii, adică 65-70 la sută din totalul efectivelor agresorului, acesta înregistrînd 10 milioane de militari pierderi, din totalul de 13,6 milioane oameni sacrificaţi pe toate fronturile de luptă de cei de-al treilea Reich). Faptul că Uniunea Sovietică a dus greul războiului împotriva Germaniei naziste este ilustrat şi de cuantumul ridicat de pierderi înregistrate de popoarele sovietice (circa 20 milioane de morţi, ceea ce echivalează cu 40 la sută din totalul pierderilor umane în timpul celui de-al doilea război mondial), de imensele sacrificii materiale (30 la sută din bogăţia naţională).

Conducătorii aliaţi au recunoscut şi subliniat rolul esenţial jucat de U.R.S.S. în înfrîngerea Germaniei hitleriste. Încă în 1942, preşedintele Franklin D. Roosevelt arăta că „armatele ruseşti au distrus şi distrug mai multe forţe armate ale inamicilor noştri — soldaţi, avioane, tancuri, arme — decît toate celelalte ţări unite, luate împreună". Primul ministru al Marii Britanii, Winston Churchill, aprecia că U.R.S.S. este „puternica ţară care a înfruntat atacul total al maşinii de război germane, i-a sfărîmat coloana vertebrală şi a izgonit pe tirani de pe pămîntul ei".

O contribuţie deosebit de importantă la înfrîngerea fascismului, a hitlerismului au avut-o forţele militare ale Statelor Unite ale Americii şi Marii Britanii, precum şi ale altor state, ampla mişcare de rezistenţă antifascistă a popoarelor din ţările ocupate. Operaţiile militare occidentale în Africa de nord şi Europa de vest şi de sud, bătăliile navale din Atlantic, Mediterana şi Pacific au diminuat apreciabil forţa agresorilor fascişti şi militarişti, le-au grăbit considerabil înfrîngerea. Numai în Europa, între 6 iunie 1944 şi 9 mai 1945, de la debarcarea în Normandia pînă la sfîrşitul războiului, aliaţii occidentali au angajat peste 5,4 milioane militari.

Împreună cu celelalte popoare ale coaliţiei antihitleriste, poporul român şi-a adus contribuţia sa activă, cu întregul său potenţial uman, militar şi material, la înfrîngerea Germaniei naziste, înscriind o pagină de eroism în glorioasa sa istorie. Înfăptuind revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, în urma căreia întreaga armată română s-a alăturat Naţiunilor Unite, poporul român, mobilizat de Partidul Comunist Român, dînd curs chemării „Totul pentru front, totul pentru victorie", a participat cot la cot cu glorioasele oşti sovietice la lupta împotriva Germaniei hitleriste.

Încă din prima zi a războiului hitlerist împotriva Uniunii Sovietice, partidul chemase întregul popor să se opună acestui război prin toate mijloacele. El iniţiase şi organizase puternice mişcări de masă pentru sabotarea maşinii de război fasciste, acţiuni de partizani, militase neobosit pentru unirea clasei muncitoare, a tuturor forţelor democratice şi patriotice în vederea răsturnării guvernului dictatorial şi lichidării dominaţiei naziste, pentru ieşirea României din războiul hitlerist.

După 23 August 1944, poporul nostru a luptat cu toate forţele pentru a-şi asigura libertatea şi independenţa pînă la înfrîngerea deplină a fascismului, pînă la victoria finală, înscriind astfel o contribuţie semnificativă la importantele deplasări de forţe pe plan mondial, în favoarea cauzei progresului, libertăţii şi independenţei popoarelor.

La aniversarea victoriei, este firesc să stăruim mai ales asupra cauzelor care au provocat cel de-al doilea război mondial, asupra

factorilor care au determinat izbînda coaliţiei antihitleriste. Tocmai aceasta face ca aniversarea victoriei să reprezinte un eveniment de stringentă actualitate. În acest sens, este necesar, cum arăta preşedintele Nicolae Ceauşescu, „ca popoarele să nu uite niciodată că cel de-al doilea război mondial a putut avea loc datorită politicii fascismului german, a fascismului în general, a politicii imperialiste care urmărea dominaţia întregii lumi. Războiul a putut izbucni datorită lipsei de unitate şi de fermitate a popoarelor faţă de politica acestor cercuri fasciste din perioada respectivă".

Aniversarea victoriei asupra fascismului se înscrie astfel ca un prilej de a ne reaminti imperativul întăririi colaborării şi unităţii tuturor popoarelor, a tuturor forţelor care doresc să nu se mai repete un nou război mondial, imperativul acţiunilor ferme pentru oprirea cursei înarmărilor şi înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, pentru soluţionarea celorlalte probleme majore internaţionale, stingerea conflictelor care oricînd pot escalada într-o conflagraţie globală, înfăptuirea unei politici autentice de pace şi colaborare între naţiuni suverane şi egale în drepturi.

Paginile care urmează — reproduse, prescurtat, cu subtitlurile redacţiei Magazin istoric, **după revista sovietică** Novaia i noveişaia istoriia, **nr. 6/1985, unde au apărut pregătite pentru tipar de dr. S.A. Mikolan şi dr. G.A. Kumanev, sub titlul** În primele luni ale Marelui război pentru apărarea patriei — **sînt extrase din memoriile eminentului om politic şi de stat sovietic Anastas Ivanovici Mikolan (1895-1978). Gradul de interes al memoriilor lui Mikolan este sporit de faptul că ele sînt primele memorii ale unui membru al Comitetului de Stat al Apărării, creat la începutul războiului şi care a concentrat, în acea perioadă, întreaga putere de stat în U.R.S.S.**[1]

Atît prin răspunderile pe care le-a deţinut în conducerea de partid şi de stat sovietică, cît şi prin experienţa acumulată în decursul îndelungatei sale activităţi, Mikolan a cunoscut în profunzime coordonatele politicii şi ale relaţiilor externe ale U.R.S.S., problematica vieţii internaţionale. După cum se ştie, a făcut parte din Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S. din 1937 şi a deţinut funcţia de vicepreşedinte şi prim-vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, ministru al comerţului, răspunderi în coordonarea unor importante ramuri ale economiei (industria alimentară, aprovizionare, comerţ), a avut de îndeplinit de-a lungul anilor importante misiuni de partid şi de stat peste hotare, vizitînd numeroase ţări din Europa, Asia şi America, unde a stabilit contacte directe cu conducători a numeroase state, ai unor partide comuniste, cu personalităţi proeminente ale vieţii publice. Una dintre ulti-

Noi eşaloane sovietice pornesc să înfrunte inamicul

---

[1] Primul volum al memoriilor lui Mikolan, *Pe drumul luptei*, referitor la perioada 1917-1920, a apărut în 1971 (vezi *Magazin istoric*, nr. 11, 12/1972).

mele sale misiuni importante a avut loc în Cuba, unde a fost trimis de conducerea de stat şi de partid sovietică în perioada evenimentelor din cursul aşa-numitei „crize a rachetelor“, din toamna anului 1962, cînd relaţiile sovieto-americane au atins un grad de încordare extrem de periculos[1]. În ultima perioadă a activităţii sale, A.I. Mikoian a fost preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. şi apoi membru al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Personalităţi străine care l-au cunoscut şi au avut contacte de lucru cu el au consemnat în memoriile lor aprecieri deosebite, atît pentru competenţa, cît şi pentru abilitatea sa ca negociator, pentru capacitatea de a sesiza repede esenţa problemelor, particularităţile unei situaţii. Reprezentanţii puterilor aliate la Moscova în timpul războiului au remarcat că Mikoian a fost una dintre cele mai active prezenţe sovietice de rang înalt la întîlnirile organizate de corpul diplomatic în capitala U.R.S.S.

Intervalul de timp la care se referă fragmentele din memoriile lui Mikoian, pe care le publicăm acum, este perioada dramatică a preliminariilor agresiunii naziste împotriva U.R.S.S. şi a primelor luni ale acestei agresiuni, perioada în care Hitler controla practic Europa continentală, unde nu mai avea de făcut faţă nici unei operaţii militare. Marea Britanie cîştigase bătălia aeriană, dar în nici un caz nu era în măsură să ducă vreo operaţie militară pe continent. Statele Unite, cu puterea lor economică şi militară încă nemobilizată, erau oficial neutre, iar ajutorul lor material pentru Marea Britanie demara cu relativă încetineală. După cum se ştie, şi ţara noastră era practic sub ocupaţia militară a Germaniei hitleriste, care pregătea aici o bază de pornire a războiului antisovietic[2].

În acea perioadă, Uniunea Sovietică s-a văzut astfel nevoită să facă faţă, practic, singură asaltului puternic al maşinii de război naziste. Feldmareşalul Montgomery, locţiitorul comandantului suprem al trupelor aliate din Europa de vest şi comandantul trupelor britanice din Europa, observa că, „în timp ce Anglia şi America îşi adunau puterile, armatele germane invadau şi prădau pămîntul Rusiei, provocînd distrugeri teribile şi mari pierderi de vieţi omeneşti. În acele prime zile, Anglia şi America puteau da prea puţin ajutor, cu excepţia furnizării unor echipamente pe cale maritimă. Rusia a fost obligată să suporte, aproape fără ajutor, atacul din plin al Germaniei pe uscat“.

Este momentul să citim însă ce scrie A.I. Mikoian.

Corneliu BOGDAN

„Raportam periodic numai lui Stalin“

În anii din ajunul Marelui război pentru apărarea patriei, partidul comunist a educat milioanele de oameni sovietici ca adevăraţi patrioţi, gata oricînd să ţină piept oricărui agresor, în spiritul nemuritoarelor idei ale marxism-leninismului. Din 1939 pînă la începutul războiului, efectivul forţelor armate a crescut de 2,8 ori, cifrîndu-se la peste cinci milioane de oameni. În cursul acestor doi ani şi jumătate, s-au format 125 noi divizii.

La indicaţia Comitetului Central al partidului şi a guvernului, comandamentul sovietic a luat măsuri de întărire a trupelor din regiunile militare aflate la graniţa apuseană a ţării. Din 1939 pînă în iunie 1941, efectivul lor a crescut de 2,5 ori. La începutul lui iunie 1941, circa 800 000 mobilizabili au fost chemaţi la convocări de instruire. La noile graniţe apusene ale ţării, a început construcţia unor fortificaţii de apărare.

O deosebită importanţă pentru apărare avea crearea rezervelor de stat şi a stocurilor de mobilizare, care trebuiau să satisfacă cererile industriei şi armatei în perioada trecerii economiei la producţia de război. Din ianuarie 1939 pînă în ianuarie 1941, acestea au sporit la laminate de 2 ori, la aramă de peste 2 ori, la fontă de 5 ori, la zinc de 2,2 ori, la plumb de 1,6 ori.

A crescut, de asemenea, rezerva de produse alimentare şi furaje. În caz de război, ele puteau satisface cererea frontului, vreme de 4-6 luni. În cursul ultimului an şi jumătate dinaintea războiului, valoarea generală a tuturor rezervelor materiale de stat aproape s-a dublat, estimîndu-se la 7,6 miliarde ruble. Toate acestea permiteau ca, la nevoie, să accelerăm procesul de trecere a întregii economii naţionale a U.R.S.S. la producţia de război.

Despre modul în care s-au creat rezervele de materii prime strategice, cred că trebuie să povestesc mai amănunţit. În 1939, I.V. Stalin s-a gîndit, pentru eventualitatea unui război, să achiziţioneze materiale strategice din care nu aveam suficiente şi să creeze rezerve. Absolut nimeni nu trebuia să ştie acest lucru. Mi-a încredinţat hotărîrea sa numai mie şi mi-a ordonat să acţionez în acest sens. Mi-a pus la dispoziţie o cantitate de valută considerabilă.

Comisariatul poporului pentru comerţul exterior al U.R.S.S. [al cărui titular era A.I. Mikoian] avea în subordine Direcţia vămilor, care dispunea de depozite pentru păstrarea mărfurilor de import. Am hotărît atunci să înfiinţez o organizaţie pentru achiziţionarea şi păstrarea materialelor strategice în cadrul acestei Direcţii, dar, practic, independentă de ea. Ceea ce am şi făcut. Organizaţia mi se subordona numai mie. Era condusă de inginerul Vasiliev, încadrat formal ca locţiitor al şefului Direcţiei vămilor, în fapt însă total independent de

---

[1] El a stat în Cuba cîteva luni, trăind în această perioadă şi o tragedie personală: încetarea din viaţă a soţiei sale, la a cărei înmormîntare nu a putut veni.

[2] *Magazin istoric*, nr. 11, 12/1985, 2/1986.

el. Răspundea numai în faţa mea.

Într-un timp relativ scurt, am achiziţionat din străinătate o cantitate apreciabilă de mărfuri şi minerale strategice deficitare, de calitate superioară: cauciuc, staniu, cupru, zinc, plumb, aluminiu, nichel, cobalt, bismut, cadmiu, magneziu, mercur, diamante, ferowolfram, ferovanadiu, feromolibden, ferocrom, feromangan, ferotitan, ferosiliciu, concentrat de molibden. Iniţial, am păstrat toate aceste rezerve în depozitele vămilor, situate în raioanele de frontieră. Cînd pericolul de război a crescut, am hotărît să le mutăm mai departe de graniţă.

În estul ţării se aflau mari depozite de cereale. Le-am evacuat şi am transportat acolo principalele rezerve strategice, depozitele intrînd în subordinea Direcţiei vămilor. Ele aveau un regim strict secret. Rezervele nu erau incluse în planurile de mobilizare şi nici nu erau luate în evidenţă pentru acestea. Stalin se interesa mult de chestiune. Eu îi raportam periodic cum mergeau achiziţiile, modul de constituire a rezervelor şi de organizare a păstrării lor.

Industriei de apărare îi trebuiau multe maşini-unelte noi, care ne lipseau. Pentru a umple acest gol, am făcut comenzi mari în Germania, în 1939, în valoare de 200 milioane mărci germane. Cu cîteva luni înainte de a începe Marele război pentru apărarea patriei, Germania ne-a propus să înceteze onorarea comenzilor. În acest sens, am avut o întrevedere cu reprezentantul german pentru probleme economice, Schnurre. În numele guvernului său, el ne-a propus insistent să anulăm o parte din comenzile noastre de maşini-unelte, în schimbul unei cantităţi corespunzătoare de aur. L-am ascultat, apoi, i-am spus că, personal, sînt împotriva acestei propuneri, deoarece contravine acordului semnat la Berlin, la 19 august 1939. „Dispuneţi de o industrie dezvoltată de maşini-unelte — am adăugat —, aveţi posibilitatea să vă îndepliniţi obligaţiile pe care vi le-aţi asumat".

L-am informat pe I.V. Stalin despre convorbirea cu Schnurre. În faţa stăruinţei germanilor, nu ne rămînea altceva de făcut decît să acceptăm propunerea lor.

Semnele prevestitoare — ignorate

Între timp, pericolul agresiunii fasciste împotriva U.R.S.S. creştea implacabil. În ultimele luni dinaintea războiului, existau multe semne care vesteau apropiatul atac pregătit de Germania hitleristă. Din cele mai diverse surse, soseau dovezi alarmante despre concentrarea trupelor germano-fasciste în zona graniţelor apusene ale U.R.S.S. Hitleriştii începuseră să amenajeze acolo, într-un ritm accelerat, noi aerodromuri, depozite, căi de comunicaţie strategice şi alte obiective militare. Numai în prima jumătate a anului 1941, avioanele germane violaseră de peste 300 ori spaţiul nostru aerian, efectuînd zboruri de recunoaştere. Exista însă un ordin prin care ni se interzicea să le doborîm, pentru a nu oferi Germaniei un motiv de conflict armat.

I. V. Stalin, şi noi toţi, de altfel, ştiam că ciocnirea devenise inevitabilă, dar eram conştienţi că cu cît vom amîna mai mult războiul, cu atît vom reuşi să acumulăm mai multe mijloace tehnice, să pregătim mai bine armata roşie şi ţara pentru apărare, să întîmpinăm duşmanul în condiţii mai favorabile nouă.

Desigur că simpla concentrare la frontiera noastră vestică a unui mare număr de trupe hitleriste impunea trecerea imediată în capacitate de luptă completă a trupelor din regiunile militare de frontieră. Urmărind însă să amîne ciocnirea armată cu Germania hitleristă, Stalin nu şi-a dat acordul în acest sens. El socotea că asemenea măsuri ar putea constitui pretext pentru un atac împotriva noastră. Pe atunci era ferm convins că, în lunile imediat următoare, Hitler nu se va hotărî să lupte pe două fronturi, fără ca mai înainte să se răfuie cu Anglia sau să încheie pace cu ea. Făcea trimitere la Bismarck şi la alţi conducători militari şi de stat ai Germaniei care, pe baza învăţămintelor istoriei şi a analizei raportului de forţe, afirmaseră că Germania nu trebuie să lupte pe două fronturi, pentru că nu va obţine victoria. Stalin avea o părere excelentă despre strategia acestor conducători.

Cu două zile înainte de război (ca locţiitor al preşedintelui Consiliului comisarilor poporului, răspundeam şi de flota maritimă), pe la orele 7-8 seara, m-a sunat la telefon comandantul portului Riga, I.S. Laivinş: „Tovarăşe Mikoian, în port sînt vreo 25 de nave germane: unele la încărcare, altele la descărcare. Am aflat că toate se pregătesc să părăsească portul mîine, 21 iunie, chiar dacă încărcarea sau descărcarea nu s-a încheiat. Vă rog să-mi indicaţi cum să procedez: să le reţin sau să le las să plece".

I-am răspuns că-l rog să aştepte: trebuie să mă consult în această problemă. Am plecat imediat la I.V. Stalin. Era cu cîţiva membri ai Biroului Politic. I-am relatat despre telefonul comandantului portului Riga şi i-am propus să reţinem navele germane, pentru că situaţia aduce a pregătire de război. Nu se mai întîmplase niciodată pînă atunci ca toate vasele, şi cele nedescărcate şi cele neîncărcate, să plece din port, în aceeaşi zi.

Stalin mi-a spus că dacă le vom reţine, Hitler va avea un pretext să declanşeze război. De aceea nu trebuie împiedicată plecarea vaselor. Am transmis dispoziţiunile corespunzătoare şefului portului Riga. Greşelile comise în aprecierea momentului unui posibil atac al Germaniei hitleriste şi-au avut rolul lor negativ, se arată în Tezele C.C. al P.C.U.S. *50 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie.*

Sîmbătă, 21 iunie 1941, seara tîrziu, toţi membrii Biroului Politic ne-am adunat la Stalin, în apartamentul său din Kremlin. Am făcut un schimb de opinii asupra unor probleme interne şi internaţionale. Ca

de obicei, Stalin considera că în perioada următoare Hitler nu va începe războiul împotriva U.R.S.S.

La scurt timp, au sosit la Kremlin și comisarul poporului pentru apărare al U.R.S.S., mareșalul Uniunii Sovietice S.K. Timoșenko, șeful Marelui stat major al armatei roșii, generalul de armată G.K. Jukov, și șeful Direcției operații al Marelui Stat Major, generalul-maior N.F. Vatutin. Ei ne-au comunicat că se primiseră informații de la un transfug, un subofițer german, că trupele germane au intrat în raioanele de plecare la ofensivă și că în dimineața zilei de 22 iunie vor trece granița noastră.

Stalin s-a îndoit de veridicitatea informației. „Nu cumva au trimis intenționat transfugul ca să ne 'provoace?'".

Dar pentru că toți erau foarte alarmați și insistam să fie luate măsuri urgente, Stalin a convenit ca „pentru orice eventualitate" să transmită o directivă trupelor, în care să arate că pe 22-23 iunie este posibil un atac prin surprindere al unităților germane, atac ce ar putea începe prin unele acțiuni de provocare. Trupele sovietice din regiunile militare de graniță erau obligate să nu răspundă la nici o provocare și, totodată, să se afle în capacitate de luptă completă.

Ne-am despărțit pe la 3 noaptea. Peste o oră, m-au trezit: era război! Imediat, toți membrii Biroului Politic s-au adunat la Stalin. Acolo am citit informația că trupele dușmane au atacat granițele noastre, au bombardat Murmansk, Liepaia, Riga, Kaunas, Minsk, Smolensk, Kiev, Jitomir, Sevastopol și multe alte orașe.

Știri alarmante de pe front

Am hotărît să declarăm imediat stare de război în toate republicile de frontieră și în cîteva regiuni centrale ale U.R.S.S., să punem în aplicare planul de mobilizare (îl analizasem încă din primăvară; el prevedea ce producție urmau să furnizeze întreprinderile după începerea războiului) și să trecem la mobilizarea rezerviștilor, începînd cu 23 iunie etc.

Am căzut cu toții de acord că este necesar să se vorbească la radio despre începerea războiului. I-am propus lui Stalin s-o facă el. A refuzat: „Să vorbească V.M. Molotov", a spus el. Neluînd în considerare toate argumentele noastre, Stalin a rămas la părerea sa. Molotov a vorbit la orele 12 00. A citit textul apelului către poporul sovietic, întocmit și aprobat în cadrul ședinței Biroului Politic al C.C. al partidului[1].

În a doua zi de război, pentru conducerea acțiunilor militare, s-a constituit Cartierul general al comandamentului suprem al forțelor armate ale U.R.S.S., transformat, la 8 august, în Marele Cartier General. Stalin a participat activ la dezbaterea acestei probleme. Am convenit ca președinte al Cartierului general să fie comisarul poporului pentru apărare, mareșalul S.K. Timoșenko, iar membri — șeful Marelui Stat Major, generalul G.K. Jukov, I.V. Stalin, V.M. Molotov, mareșalii K.E. Voroșilov, S.M. Budionnîi și comisarul poporului pentru flota maritimă militară, amiralul N.G. Kuznețov[2].

Pe lîngă Marele Cartier General s-a constituit un grup de consilieri permanenți, format din mareșalii G.I. Kulik, B.M. Saposnikov; generalul K.A. Meretkov; comandantul forțelor aeriene militare, generalul P.F. Jigarev; generalul N.F. Vatutin, comandantul apărării antiaeriene; generalul N.N. Voronov; N.A. Voznesenski; A.A. Jdanov; L.Z. Mehlis; A.I. Mikoian și alții.

În aceeași zi, s-a constituit Comisia Biroului Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. pentru probleme curente, în care au intrat N.A. Voznesenski, N.A. Bulganin și A.I. Mikoian. Ea a analizat problemele prioritare și a adoptat măsuri urgente, impuse de situație.

Seara ne-am adunat la Stalin. Continuau să sosească știri alarmante. Cu unele regiuni militare lipsea orice legătură. Ne-am despărțit noaptea tîrziu. Am ațipit puțin, apoi fiecare dintre noi s-a apucat să-și pună treburile la punct. Ne-am sunat unul pe celălalt, am telefonat la Marele Stat Major, constatînd modul în care decurge mobilizarea, trecerea industriei la producția de război, cum stau lucrurile cu carburanții ș.a.m.d.

În cabinetul lui Molotov

În cursul zilei de 24 iunie s-au luat o serie de hotărîri importante, printre care crearea Consiliului pentru evacuare și Biroul sovietic de informații, măsuri privind lupta cu desantul parașutat și cu diversioniștii inamici etc. În ceea ce privește spatele frontului, lucrurile nu stăteau rău. Deocamdată, nu aveam complicații serioase. Rămînea însă neclară situația din anumite sectoare.

Pe front, situația se schimba literalmente de la oră la oră. În acele zile, problema nu era cum să aprovizionăm frontul, ci cum să salvăm pentru el rezervele din raioanele apusene — alimentele, armamentul, muniția și echipamentele. Milioane de oameni, un număr imens de întreprinderi industriale, resurse agricole, alimentare, diferite bunuri materiale și culturale trebuiau toate transmutate, în cel mai scurt timp posibil, din zona frontului în spatele adînc al lui.

În următoarele patru zile (25-28 iunie) am depus un volum enorm de muncă. E suficient să amintesc doar că în acele zile am elaborat și aprobat în Biroul Politic 28 hotărîri, privind cele mai importante și urgente probleme

---

[1] La 23 iunie 1941, textul cuvîntării lui V.M. Molotov a fost publicat în ziare, însoțit de o fotografie mare a lui I.V. Stalin.

[2] La 10 iulie, președinte al Marelui Cartier General a fost numit I.V. Stalin, care, la 19 iulie, a devenit comisar al poporului pentru apărare al U.R.S.S., iar la 8 august, concomitent, și comandant suprem al armatei.

ale armatei și ale economiei de război[1].

Pe lîngă munca pe care o depuneam în acele zile la Biroul Politic al C.C., la Consiliul comisarilor poporului al U.R.S.S. și la Comisariatul poporului pentru comerț exterior, a trebuit să port tratative, începînd din 28 iunie, cu misiunea economică engleză sosită la Moscova.

În seara zilei de 29 iunie, ne-am adunat la Stalin, la Kremlin, cîțiva membri ai Biroului Politic. Pe toți ne interesa situația de pe frontul de apus, îndeosebi din Bielorusia, unde, în ajun trupele germano-fasciste ocupaseră Minskul. Legătura cu regiunea militară Bielorusia se întrerupsese. Încă nu sosiseră vești proaspete despre situația de acolo. Nu știam decît că nu aveam nici o legătură cu trupele frontului de apus. Stalin a telefonat mareșalului Timoșenko. Acesta nu i-a putut spune nimic concret cum stau lucrurile pe frontul de apus.

Îngrijorat, Stalin ne-a propus să mergem cu toții la Comisariatul poporului pentru apărare și să lămurim acolo pe loc ce e de făcut. În cabinetul lui G.K. Timoșenko, se mai aflau G.K. Jukov, N.F. Vatutin și alți cîțiva generali și ofițeri din Marele Stat Major. S-a încins o discuție destul de dură. Abia atunci a înțeles Stalin cu adevărat cît de grave erau erorile cu privire la aprecierea posibilității, momentului și consecințelor agresiunii Germaniei hitleriste. Am hotărît pe loc să fie trimiși reprezentanți de răspundere ai Cartierului general pentru a lua legătura cu regiunea militară Bielorusia.

A doua zi, în jurul orei 4.00, cînd în cabinetul meu se afla N.A. Voznesenski, a sunat telefonul de la cabinetul lui V.M. Molotov. Ne ruga să trecem pe la el. La Molotov se adunaseră deja cîțiva membri ai Biroului Politic al C.C. Dezbăteau necesitatea înființării, după modelul leninist al Consiliului muncitorilor și țăranilor pentru apărare, a unui organ extraordinar pentru vreme de război — Comitetul de Stat al Apărării (C.S.A.), care urma a fi investit cu putere absolută în țară. Eu și Voznesenski am fost de acord. Ne-am înțeles ca

22-23 iunie 1941. Oamenii ascultă împietriți cutremurătoarea veste: război! (Fotografii reproduse din albumul Velikaia otecestvennaia *1941-1945, apărut în 1982, la Moscova)*

C.S.A.-ul să fie condus de I.V. Stalin. Am hotărît să ne ducem la el. De cîteva zile se afla la așa-numita vilă „apropiată", în pădurea de pe Muntele Poklonnîi.

L-am găsit în sufrageria mică. Stătea în fotoliu. Ne-a privit întrebător, apoi a spus: „De ce ați venit?". I se simțea tulburarea și se vedea că face un efort să pară liniștit. Molotov i-a spus, în numele tuturor, că puterea trebuie concentrată în mîna unui singur organ, care să rezolve operativ toate problemele și să organizeze mobilizarea tuturor forțelor țării pentru a rezista agresorului. Acest organ trebuia condus de Stalin.

Stalin s-a uitat la noi ușor mirat, apoi, după o mică pauză, a spus: „Bine".

După aceea am discutat despre componența nominală a C.S.A.-ului și numărul membrilor lui. Au existat două propuneri: să aprobăm un comitet format din cinci sau din șapte oameni. Stalin s-a pronunțat pentru a doua propunere, respectiv pentru includerea în componența C.S.A.-ului a mea și a lui Voznesenski. Nu toți cei prezenți au fost de acord cu el.

Ca să punem capăt discuției și să încheiem acest punct, am cerut cuvîntul: „Propun ca în Comitetul de Stat al Apărării să intre cinci oameni. În ceea ce mă privește, în afara funcțiilor pe care le îndeplinesc, dați-mi însărcinări în domenii ale economiei militare, în care sînt mai priceput decît alți colegi de-ai mei. Vă rog să mă numiți împuternicit al C.S.A.-ului — cu toate drepturile unui membru al C.S.A. — în domeniul aprovizionării frontului cu produse alimentare, efecte militare și carburanți". Așa s-a și hotărît. Voznesenski, la propunerea lui, a preluat conducerea producției de armament și muniții; Molotov — producția de tancuri, iar Malenkov — industria aviatică.

În aceeași zi, 30 iunie 1941, s-a adoptat o hotărîre comună a Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., C.C. al Partidului comunist (b) și Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. privind formarea Comitetului de Stat al Apărării. Dispozițiile și hotărîrile lui aveau putere de lege pe timp de război; ele trebuiau aplicate fără șovăire de toate organele militare sovietice, de partid, de comsomol, de toți cetățenii sovietici. La 1 iulie, ziarele au publicat această hotărîre.

Centralizînd conducerea țării, Comitetul de Stat al Apărării a jucat un rol extrem de important în mobilizarea rapidă și maximă a resurselor materiale și umane, în asigurarea victoriei asupra fascismului. ■

(Va urma)

În românește de
Florentina DOLGHIN

[1] În continuare, A.I. Mikoian relatează pe larg despre aceste hotărîri și directive, care mobilizau întregul popor sovietic la lupta împotriva cotropitorilor fasciști, îndemnîndu-l, în condițiile marelui pericol în care se afla patria, să-și canalizeze eforturile pentru sporirea producției de război.

EVADATUL DIN KÖNIGSTEIN (II)

COLONEL RÉMY

După cum am văzut în numărul trecut al revistei, încă din prima zi a detenției sale în fortăreața Königstein, generalul Henri Giraud a început să-și pregătească evadarea, beneficiind atît de concursul unor conaționali aflați ca și el în prizonierat, cît mai ales de sprijinul din exterior al unei întregi rețele a rezistenței.

La sfîrșitul anului 1941, generalul Giraud stabilise legătura permanentă cu exteriorul și prin intermediul corespondenței cifrate, a fost elaborat un ingenios plan de acțiune. Să urmărim în continuare, într-o traducere condensată, reconstituirea publicată în revista Historama **din aprilie-mai 1979. Notele de subsol, marcate prin sigla** n.a., **aparțin autorului, iar titlul și subtitlurile redacției noastre.**

Un om de afaceri bine „acoperit"

Fiecare colet destinat prizonierilor din fortăreață era deschis și controlat la sosire, apoi predat caporalilor Nossent și Bourquin, care îl duceau destinatarului. Cutiile de conserve făceau însă excepție; din ordinul expres al generalului Genthe, ele trebuiau deschise în prezența celui interesat, iar conținutul era vărsat într-un recipient. Caporalul Nossent a reușit să evite controlul, strecurînd paznicului german, care se ocupa de deschiderea cutiilor, un pachet cu țigări Gauloises și niște ciocolată, știindu-l mare amator de așa ceva. În felul acesta, prețiosul cablu din metal a ajuns fără necazuri în mîinile lui Giraud.

În acest timp, cei „de afară", după ce-și luaseră toate

Generalul Henri Giraud

informațiile, au renunțat la „Kennkarte", a cărei eliberare implica numeroase formalități, optînd pentru un simplu permis de conducere, suficient alsacienilor pentru a călători în Germania. Un industriaș din Mulhouse, Max Schieber, a procurat 200 permise în alb, pe care le-a adus la Lyon, calitatea sa de alsacian care vorbea bine germana ajutîndu-l să le treacă pe sub nasul controlorilor de la linia de demarcație situată la Chalon pe rîul Saône. Unul dintre aceste permise a fost completat de căpitanul René Israel, originar din Lorena[1], pe numele de Heinrich Greiner, avînd fotografia generalului Giraud, „prelucrată" în laborator, astfel încît impozanta mustață a acestuia dispăruse, iar pe nas îi apăruse-

[1] Grav rănit în cursul arestării sale de către poliția nazistă la 13 decembrie 1943, René Israel avea să fie asasinat pe patul de spital de către Gestapo, la 15 iunie 1944, în timp ce mama sa dispărea în deportare — *n.a.*

ră ochelari[2]. Înainte de a pleca spre Mulhouse, Max Schieber a fost solicitat de Lecoq să procure o serie de documente menite să asigure „acoperirea" numitului Heinrich Greiner, presupus inginer reprezentant comercial de textile și domiciliat la Sainte-Marie-aux-Mines. Erau necesare scrisori de afaceri, comenzi de mărfuri, mostre etc. „Toate vă vor fi predate", a spus Schieber.

Soția lui Giraud a procurat hainele necesare: a obținut un permis să meargă acasă la Dijon (în zona ocupată) și la întoarcere a adus un costum, o pereche de pantofi, o cămașă, o pijama, o cravată și un pardesiu, toate destinate să-l îmbrace convenabil pe numitul Heinrich Greiner.

Mai rămînea să fie găsit omul care să-l aștepte pe acest Greiner la gara Bad-Schandau. Acesta a fost găsit cu ajutorul lui Hélène Studler — o călugăriță lorenă, care lucrase la ospiciul Sfîntul Nicolae din Metz și, intrată într-o grupă de rezistență, reușise, grație abilității și neînfricării de care dăduse dovadă, să organizeze fuga și apoi trecerea în zona liberă a peste 2 000 prizonieri de război francezi, fapt pentru care mai tîrziu, la 18 noiembrie 1944, avea să fie citată pe ordin de zi al armatei. Avînd informații că începuse să fie suspectată de Gestapo, călugărița reușise să fugă în zona neocupată, găsind refugiu la Lyon. Aici, maiorul de Linarès i-a cerut sprijinul pentru găsirea unui voluntar apt să se ducă la întîlnirea cu generalul în gara

[2] Gîndindu-se că s-ar putea ca îmbrăcămintea generalului să poarte inițialele H.G. (Henri Giraud), conjurații aleseseră numele Heinrich Greiner, pentru a face să corespundă inițialele — *n.a.*

Bad-Schandau; ea l-a recomandat pe tînărul loren, şi el din Metz, Roger Guerlach, care participase cu îndrăzneală şi abilitate la acţiunile de salvare a prizonierilor. Contactat de conjuraţi, Guerlach a acceptat imediat misiunea.

Vizită la un ţăran viticultor

Printr-o scrisoare redactată în cod „Denise", Giraud era anunţat că data evadării fusese fixată pentru 17 aprilie 1942, ora 10 dimineaţa. Înainte, însă ca această scrisoare să fie predată generalului, un mesaj al lui Giraud era remis generalului Baurès, fostul şef de stat major al Armatei 7, pe vremea cînd aceasta fusese comandată de Giraud, de către camaradul acestuia, colonelul Fèvre, recent eliberat pe considerente de sănătate din fortăreaţa Königstein. În acest mesaj, Giraud îi anunţa pe cei din Lyon că „panglica" (în limbaj clar, cablul) era gata şi că aştepta ordinul de acţiune.

În acelaşi timp, Maurice Chavaux, viticultor dintr-un cătun situat lîngă rîul Loue, care separa „zona interzisă" de „zona liberă" a primit vizita unuia dintre foştii săi camarazi din război; acesta i-a prezentat pe un necunoscut, „flăcău chipeş", spunîndu-i că este un locotenent de vînători, care în prezent pregăteşte evadarea din Germania a unei importante personalităţi. „Am venit să vă întreb dacă aţi voi să mă ajutaţi; dar, de la bun început, pun o condiţie: în nici un caz această personalitate nu trebuie să fie prinsă. Repet: în nici un caz! Vreţi să-mi daţi mîna de ajutor de care am nevoie?" Chavaux a răspuns: „De ce nu?" Ofiţerul, pe nume Henri Derringer, a mai adăugat: „Veţi primi vizita cuiva care vă va spune unde se află persoana în chestiune, în cazul în care ea va trece pe aici".

Henri Derringer, alsacian, făcea parte dintr-un „grup de autoapărare" condus de colonelul Vigier şi se ocupa de 18 luni să reunească în Alsacia, în Lorena şi în Franche-Comté voluntari gata să reia lupta la semnalul convenit. Maiorul de Linarès îi arătase lui Derringer o valiză solidă pusă pe un fotoliu din biroul său, spunîndu-i: „O vezi? Conţine îmbrăcăminte civilă pentru un general pe care vrem să-l ajutăm să evadeze din Germania. Mai sînt în ea documente de identitate false şi bani în monedă germană. Valiza trebuie predată unei persoane care îl va aştepta la Mulhouse pe generalul în chestiune. Mai trebuie verificat dacă «acoperirea» acestuia a fost serios pregătită, în Alsacia, potrivit instrucţiunilor noastre; şi mai trebuie să i se asigure ascunzătorile de care va avea nevoie pînă cînd va trece linia de demarcaţie".

Privindu-l în ochi pe Henri Derringer, maiorul adăugase: „În interesul cauzei, acest general se va numi Heinrich Greiner. El nu trebuie prins în nici un caz. Acceptaţi misiunea?" Tînărul ofiţer răspunsese: „E o onoare pentru mine!" De Linarès reluase: „Perfect! Aveţi zece zile pentru a duce la bun sfîrşit această misiune. Şi acum, iată amănuntele".

Cu valiza încredinţată de maiorul de Linarès, Henri Derringer trecuse cu bine în teritoriul ocupat. Fără să dea amănunte lui Jean Chauvot, unul dintre membrii rezistenţei din această regiune, Derringer îi spusese doar că trebuie să fie pregătit pentru orice eventualitate. El trecuse apoi clandestin frontiera „zonei interzise" unde aşa cum am văzut i-a făcut o vizită viticultorului Maurice Chavaux. După aceasta, s-a dus să-l vadă, tot în „zonă", pe amicul său Henri Veit, care conducea la Belfort o întreprindere de transport. Cu acesta a discutat transferul valizei la Mulhouse, în Alsacia. Veit a găsit soluţia: „Adjunctul meu, Hugues Buchberger e din rezistenţă. El dispune de o autorizaţie specială de trecere a frontierei, în interesul activităţii noastre profesionale. Prin urmare, poate să ia valiza în portbagajul motocicletei sale şi s-o treacă. Consultat, Buchberger fu de acord, dar atrase atenţia că autorizaţia lui specială de trecere nu-l scutea de controlul vamal al valizei. Ceru deci să i se spună ce se află înăuntru. „Documente false şi bani germani, totul ascuns în dublură, îi explică Derringer. Vameşul care a făcut controlul la Chalon-sur-Saône n-a văzut nimic. Restul nu pune probleme: e vorba de un costum, un pardesiu, pantofi şi lenjerie de corp".

Costumul buclucaş

Cînd deschise valiza, Buchberger făcu o grimasă, desfăcînd costumul: „Nimeni n-o să mă creadă cînd voi spune că ăsta e al meu! Evadatul vostru trebuie să fie un gigant... Nu văd decît o soluţie: voi îmbrăca eu costumul, suflecînd mînecile de la haină şi pantalonii. Dacă trag combinezonul meu de motociclist peste el, nu se mai vede nimic. În schimb, voi pune în valiză propriul meu costum. Continuînd să cerceteze valiza, Buchberger, Derringer şi Veit descoperiră pijamaua adusă şi ea de la Dijon de doamna Giraud. Aceasta descususe monograma cu iniţialele generalului, dar se vedeau pe pijama urmele (fusese, desigur, o precauţie inutilă, întrucît falsele documente indicau numele de Heinrich Greiner, deci cu aceleaşi iniţiale; mai mult chiar, această precauţie era de natură să atragă atenţia). În orice caz, Derringer, privind iniţialele, îşi dădu seama cine era cel ce urma să evadeze: „Ia te

uită, făcu el: H.G.... Acum pricep de ce mi s-a spus că evadatul nu trebuie lăsat cu nici un preţ să fie prins".

Cele zece zile acordate lui Derringer încă nu se scurseseră atunci cînd acesta s-a prezentat maiorului de Linarès pentru a raporta că îşi îndeplinise misiunea.

În ziua de duminică 12 aprilie, posedînd o falsă legitimaţie pe numele de Georges Jon, negustor de vinuri şi o autorizaţie de trecere aparent perfect autentică, Roger Guerlach — tînărul recomandat de călugăriţa Hélène Studler —, trecu fără dificultăţi prin punctul de control din gara Chalon-sur-Saône. El coborî din tren la Dijon şi trase la un hotel, unde prezentă un nou document de identitate care îl arăta acum ca fiind muncitor voluntar în drum spre Germania, unde urma să-şi reia activitatea de electro-tehnician; purta numele de Rudiger Gasser. A doua zi, plecînd la drum, se opri la Belfort unde luă legătura cu Henri Veit[1] şi după 24 ore trecu şi noua frontieră care despărţea Alsacia anexată de „zona interzisă". Dar, contrar făgăduielii lui Veit, Hugues Buchberger nu-l aştepta la sosirea trenului în gara Mulhouse. Acesta fusese reţinut mai mult ca de obicei la frontieră, şi cei doi nu se întîlniră decît a doua zi de dimineaţă, în gară, în clipa cînd trenul de Strasbourg se punea în mişcare. Recunoscînd valiza pusă pe peron, Guerlach o apucă fără să schimbe un cuvînt cu aducătorul ei şi sări într-un vagon, cu un suspin de uşurare: dacă pierdea acel tren, totul s-ar fi năruit. Dar o nouă nelinişte îi strînse apoi inima: oare Max Schieber, pe care nu-l văzuse niciodată, va fi prezent la întîlnirea stabilită pentru ora 9 la hotelul Terminus din Strasbourg? Potrivit celor convenite, el urma să aştepte într-un loc anume al cafenelei hotelului, iar Guerlach trebuia să fie recunoscut după faptul că va avea în mîna dreaptă valiza şi un jurnal în stînga şi că, punîndu-şi în cuier pardesiul şi pălăria avea să scoată din haină o batistă albă.

[1] Arestat în ajunul eliberării oraşului, Henri Veit a fost asasinat de Gestapo la 13 septembrie 1944 — *n.a.*

„Bună dimineaţa, Heinrich!"

Schieber era prezent la întîlnire. Salutîndu-l cordial, ca pe o cunoştinţă veche, el îl conduse pe Guerlach într-un alt local din apropiere, unde îi dădu o nouă sumă de bani în „Rentenmarks", un mers al trenurilor din Germania şi cartele de alimente. Adăugă şi nişte pachete cu ţigări, care — spunea el — se puteau dovedi utile. În sfîrşit, remise lui Guerlach şi o serie de hîrtii care reprezentau comenzi comerciale, precum şi mostre de mătase artificială, destinate să întărească „acoperirea" numitului Heinrich Greiner. Înarmat cu toate acestea, Roger Guerlach porni la orele 17 spre Dresda, unde sosi a doua zi de dimineaţă.

Era joi, 16 aprilie. Îşi depuse valiza la biroul de bagaje de mînă al gării şi rătăci un timp pe străzile oraşului. Nevrînd să se facă remarcat în micuţa gară Bad-Schandau, pretinsul Rudiger Gasser se duse la un hotel de mîna a doua din Dresda, unde petrecu noaptea în aceeaşi cameră cu un matelot din marina de război germană, avînd grijă să plece de acolo a doua zi, la primele raze de soare. Din trenul în care urcă apoi, zări straşnica fortăreaţă Königstein, profilîndu-se severă pe vîrful ei de munte. Coborî în gara Bad-Schandau, de unde se grăbi să facă o recunoaştere a împrejurimilor. Din punctul unde se afla, se vedeau Elba şi orăşelul Königstein situat pe malul opus. Un drum, paralel cu linia ferată, se pierdea în pădurea vecină. Tocmai pe acel drum urma să sosească generalul, la orele 13. Guerlach privi la ceas în momentul în care sirena unei fabrici de cherestea din vecinătate porni să sune: era ora 13. Dacă evadatul nu s-ar fi prezentat în ziua aceea, întîlnirea urma să fie amînată pe a doua zi. Dacă nici atunci n-ar fi venit, totul trebuia anulat. De patru ori crezu Guerlach că omul care apărea de după cotitura drumului era generalul. Dar nu era decît un trecător oarecare. Flăcăul era îngrijorat: prezenţa lui în faţa micii gări goale risca să atragă atenţia. Dar, deodată, o siluetă înaltă apăru de după cotitură, înaintînd, cum avea să spună Guerlach, „cu un pas calm şi măsurat". Apropiindu-se, dobîndi certitudinea că acela era omul aşteptat. „Înaintînd hotărît spre el, cu tonul celui ce întîlneşte un vechi prieten, îi strigai, bucuros, parola: «Morgen, Heinrich!» (Bună dimineaţa, Heinrich!). Întinzîndu-mi mîna, el răspunse doar «Morgen!» aşa cum se convenise".

Era stabilit că, după ce se schimba într-un desiş al pădurii, generalul Giraud să ia, împreună cu Guerlach, trenul de 13.40 spre Berlin. Dar, cercetînd noul mers al trenurilor germane dat de Max Schieber, Roger Guerlach constată că acesta fusese anulat. Primul tren spre Berlin sosea abia la ora 17. Şi mai era ceva: în acea perioadă a anului, copacii erau încă desfrunziţi, iar Guerlach constatase că drumul din pădure era destul de circulat. Consultînd mersul trenurilor, el descoperi un tren spre Praga la ora 14.09. „Vă veţi schimba în tren, domnule general. Luaţi un bilet pentru Praga. Eu voi lua unul pentru München. Pe drum vom mai vedea".

În trenul compus din vagoane vechi de lemn, generalul desfăcu imediat un număr din *Frankfurter Zeitung* pentru a nu trebui să intre în vorbă

cu niște ofițeri germani instalați în același compartiment. La rîndul său, Guerlach se apucă să caute toaleta unde să poată scoate din valiză documentele pe numele Heinrich Greiner, ca și noile documente destinate să-i schimbe și lui identitatea spre a i se pierde urma. Dar vagonul, tip vechi, avea toaleta în mijloc și atît de mică încît manevra nu era posibilă. Prin semne, îl făcu pe general să înțeleagă că trebuiau să coboare la prima stație. De acolo luară un alt tren care mergea spre Boemia și care, avînd garnitura nouă, dispunea de cîte o toaletă la cele două capete ale fiecărui vagon. De îndată ce trenul se puse în mișcare, Guerlach intră într-o toaletă, își luă noile sale hîrtii de legitimație și lăsă hainele destinate generalului, împreună cu tot restul de documente furnizate de Max Schieber. Giraud intră, la rîndul său, și reapăru puțin după aceea complet transformat, fără ca vreunul dintre călătorii înghesuiți pe culoar să observe schimbarea.

Un alt tren... anulat

În numărul de miercuri, 22 aprilie 1942, organul de presă al poliției criminale germane reproducea fotografia lui Henri Giraud și amprentele lui digitale sub titlul *Un general francez evadat din lagărul de la Königstein*. Publicația adăuga că se oferă o primă de o sută de mii de Rentenmarks celui care va contribui la prinderea fugarului. Fotografia, în care chipul generalului apărea cu o respectabilă mustață, era tocmai aceea a cărei nereușită îl determinase pe generalul Genthe să vrea s-o refacă. Ea nu corespundea cîtuși de puțin cu fața rasă și dominată de ochelari a respectabilului domn Heinrich Greiner, inginer textilist.

Poliția criminală nu așteptase de altfel data de 22 aprilie pentru a porni vînătoarea. Informat fără întîrziere de evadarea generalului Giraud, pe care o considera ca o ofensă personală, Hitler ordonase să nu se precupețească nimic pentru ca fugarul să fie împiedicat să iasă din Germania. Roger Guerlach își dăduse seama că urmărirea începuse atunci cînd, supraveghind mișcările pe peronul gării Niirnberg, văzuse doi ofițeri S.S. însoțiți de doi ostași înarmați și de doi polițiști în civil, urcînd în vagonul în care se afla și Giraud. Cînd sosiseră la destinație în micuța gară din Boemia, Guerlach sperase să prindă trenul de München, care ar fi trebuit să plece peste o jumătate de oră. Dar și acest tren fusese anulat. În această situație, el îi spusese lui Giraud: „Trebuie să modificăm complet planul, întrucît filierele stabilite pentru a vă conduce în zona liberă nu rămîn în vigoare decît 48 ore. Văd că la ora 16 aveam un tren pentru Nürnberg, de unde, via Stuttgart, putem ajunge la Strasbourg. După mine, e cea mai bună soluție, deoarece au trecut deja 48 ore de cînd ați ieșit de la Königstein și nu ne aflăm la mai mult de 250 kilometri de fortăreață". Generalul se urcase, așadar, într-un vagon de clasa a doua, în timp ce Guerlach se instalase într-un compartiment de a treia. De acolo zărise în gara Niirnberg, urcînd în vagonul generalului pe cei doi S.S.-iști, însoțiți de soldați înarmați și de civili care miroseau a Gestapo de la o poștă. În vagonul lui, Giraud observase un locotenent din Afrika Korps. Trăgîndu-i corespunzătorul salut nazist, Giraud ceruse permisiunea să ia loc pe fotoliul liber din fața lui. Apoi, remarcînd că vecinul nu avea nimic de citit, îi oferise o revistă pe care o cumpărase pe drum. Aceasta îi permisese să angajeze o discuție amicală cu ofițerul tocmai în clipa cînd începea controlul în vagon. Exact cînd echipa de control intra în compartiment, iar cei doi soldați barau ușa, el făcea un cald elogiu lui Rommel, comandantul lui Afrika Korps. În timp ce alți pasageri dădeau legitimațiile, pretinsul Heinrich Greiner profetiza cu „convingere" că Rommel se va dovedi mai norocos ca Alexandru Macedon, depășind Indul și dînd mîna, în India, cu vitejii aliați japonezi. Cînd controlul ajunsese la el, dusese mîna la buzunar pentru a-și scoate documentele, dar S.S.-istul îl oprise cu un salut respectuos: „Heil Hitler, stimate domn". „Heil Hitler, domnule locotenent-major", răspunsese plin de condescendență generalul Giraud, reluîndu-și conversația cu luptătorul din Afrika Korps.

Trenul oprise în gara Stuttgart la ora 23.30, în timp ce ploua cu găleata. Primul tren spre Strasbourg pleca la 5 dimineața: în schimb, spre Metz era un altul la ora 1.15. „Eram nehotărîți, povestește Guerlach. Dacă plecam spre Strasbourg, însemna să luăm calea cea mai scurtă; dar asta ne obliga să stăm pe loc aproape șase ore. Dacă porneam la Metz, plecarea era rapidă, dar, la capătul drumului, ne așteptau primejdii mari, căci, fără îndoială, acolo unde Giraud fusese comandantul regiunii militare, înainte de război, paza era strașnic întărită, nemții fiind siguri că generalul ar fi putut găsi ușor acolo sprijin și găzduire. Stăteam și ne frămîntam ce să facem, cînd un incident grăbi luarea unei hotărîri. Descoperisem un individ în civil, care ne privea cu insistență și pe care talia înaltă a tovarășului meu de drum părea să-l intereseze foarte mult. Individul, îmbrăcat cu un impermeabil de culoare bej și cu o pălărie din fetru moale, nu ne lăsa nici o îndoială: era de la Gestapo... Firește, nici o ezitare nu mai era permisă; aveam să luăm primul tren, adică cel spre Metz".

Încă de la plecarea sa din Lyon, Roger Guerlach trăia într-o tensiune nervoasă extraordinară. După o săptămînă de emoții, flăcăul se simțea epuizat în acea noapte de sîmbătă 18 spre duminică 19 aprilie, cînd călătorea cu generalul în trenul de Metz. El își aminti că, înainte de plecare, călugărița Hélène Studler

îi pusese în valiză un flacon cu o soluție medicinală, spunîndu-i că e un excelent stimulent. Dar, avertizase ea, este foar tare, nu trebuie depășită doza de trei linguri de supă pe zi. Căutînd doctoria, nu mică îi fu uimirea constatînd că flaconul era gol. Generalul, surîzător, îi explică: „Mi-era sete și am găsit această limonadă care mi s-a părut atît de plăcută la gust că am băut, dintr-o înghițitură, toată sticla". Guerlach rămase astfel cu buzele umflate. În gara Landau, cei doi călători coborîră și schimbară trenul după o așteptare de două ore. În timp ce era cufundat în lectura ziarului *Völkischer Beobachter*, generalul Giraud auzi pe o alsaciană care, arătîndu-l soțului ei, spunea încet acestuia în franțuzește: „Ferește-te de tipul ăsta; uite ce mutră de prusac are!"

„Cel de-al patrulea partener a sosit"

După sosirea la Strasbourg, el se instală confortabil într-un compartiment de clasa întîi în trenul pentru Mulhouse, în timp ce Roger Guerlach se urcă, potrivit consemnului ce-i fusese dat, la clasa a doua. „E în regulă?", îl întrebă două ore mai tîrziu Max Schieber, care, de 48 ore venea în gară la sosirea fiecărui tren de la Strasbourg. „E în regulă!, răspunse Guerlach, arătînd spre vagonul următor; e în spate". Cei doi se îndreptară spre ieșire, unde se opriră, așteptînd să se scurgă valul de călători. Cînd ultimul dintre aceștia trecu de controlul feroviarilor, Guerlach strigă stupefiat: „Extraordinar! Unde o fi?... A urcat totuși în tren, la Strasbourg... L-am văzut cu ochii mei... A așteptat pînă ce controlul polițienesc a trecut de vagonul lui și apoi s-a urcat". Max Schieber avu o idee: „Atenție, gara mai are o ieșire... Acolo!" Luîndu-și picioarele în spinare, Guerlach alergă la cealaltă poartă, dar reveni, uluit și disperat: generalul Giraud se volatilizase literalmente între Strasbourg și Mulhouse.

„Și totuși — gemea Roger — l-am văzut! L-am văzut cu ochii mei, urcînd în vagonul lui, după ce a trecut controlul poliției".

Era adevărat. La sosire la Strasbourg, Giraud și-a spus că n-ar fi rău să intre puțin la frizer, negîndindu-se că era duminică și — pe de-asupra — ziua de naștere a lui Hitler. Găsind frizeria închisă, generalul se resemnase, aranjîndu-se puțin la lavaboul de la toaletă, după care revenise pe peron. Acolo așteptase ca poliția să-și termine controlul la vagonul său, după care urcase și el, liniștindu-l, astfel pe Guerlach, care privise tot timpul prin fereastra vagonului său. În urma acestei întîmplări, bravul Roger se plimba în sus și în jos pe peroanele gărilor pe unde treceau, neurcîndu-se în tren decît în ultimul moment. Dar, la un moment dat, zdrobit de oboseală, se așezase în compartiment, permițîndu-și un moment de destindere. Generalul, nevăzîndu-l, bănuise că fusese împiedicat de controlul polițienesc să vină la tren și se hotărîse să coboare în gara orașului Selestat, în așteptarea trenului următor, de unde spera să-l vadă coborînd pe tovarășul său de drum. Dar, la Selestat i se spusese că trenul care figura în tabelul de călătorii fusese suspendat și că următorul de la Strasbourg spre Mulhouse nu avea să sosească decît după multe ore, urmînd să ajungă la destinație doar la orele 23. Dezorientat, Giraud se dusese la hotel, unde își plătise o cameră pentru noapte, după care, ca să omoare timpul, asistase, pe stadionul municipal, la o partidă de handbal dintre echipa poliției din Strasbourg și reprezentativa jandarmeriei motorizate din Selestat.

Obosit, în pofida medicamentului Hélènei Studler, a revenit, după meci, la hotel, s-a urcat în cameră, s-a întins pe pat și a adormit. S-a trezit brusc abia la 20.45. Stupefiat, hotelierul l-a văzut pe „Herr Greiner", care plătise camera pe toată noaptea, trecînd ca o săgeată prin fața lui, cu valiza în mînă, alergînd spre gară. Aici, generalul a sărit în ultima clipă în tren și — la ora 23 — a descins în gara Mulhouse, unde, firește, nu-l aștepta nimeni. Reținuse însă adresa mamei lui Max Schieber, despre care Roger Guerlach îi spusese că avea să-l găzduiască. Dar cum să descopere noaptea acea Rue du Reservoir (Strada Rezervorului) care, în plus, avea în mod sigur și numele schimbat cu o denumire germană? Amintindu-și că, înainte de război, dormise odată în acest oraș, la Hotel Europa, hotărî să se ducă acolo pentru a aștepta pînă a doua zi. Și-a lăsat, deci, valiza la „bagaje de mînă" și s-a dus la hotel. Să fi ghicit oare recepționerul de noapte că acest pasager fără bagaje e un personaj căruia Gestapoul ar fi încîntat să-i pună unele întrebări? Fapt e că el l-a întrebat: „La ce oră doriți să fiți sculat? Să știți că poliția vine la 6 dimineața să strîngă fișele pasagerilor". Sculat la 5, generalul s-a îmbrăcat de grabă și la ora 6.30 suna deja la poarta casei mamei lui Schieber. O doamnă în vîrstă apăru la intrare. Era — așa cum avea să afle mai tîrziu — mătușa lui Schieber, doamna Elise Rapp. Surprinsă, ea l-a privit prin gratiile porții pe vizitatorul matinal. „Iertați-mă, doamnă, s-a scuzat Giraud, nu cumva așteptați, ieri, pe cineva?". Prudentă, doamna a răspuns: „Nu știu nimic, domnule!" Dar, după o clipă, recunoscînd pe vizitator, după descrierea ce i-o făcuse nepotul său Max, femeia a revenit: „Adică da, știu, intrați, domnule! Și repede!" Cîteva minute mai tîrziu, doamna Cécile Schieber, mama lui Max, telefona fiului său spunîndu-i: „Cel de-al patrulea partener a sosit!".

Punînd jos telefonul, Max Schieber alergă la cel de-al doilea etaj al casei sale și bătu la ușa camerei unde dormea Roger Guerlach: „Scoală, strigă el. Partida are loc astă-seară". ■

(Va urma)

Introducere, selecție și versiune românească: Leon SĂRĂȚEANU

CURSA SPRE ROMA (IV)

DAN KURZMAN

„Generalul Mark W. Clark
C.G. al Armatei 5
A.P.O. 464, U.S. Army
1 iunie 1944

Dragă mamă,

Am primit scrisoarea ta din 14 mai în timpul bătăliei disperate din sudul Romei. Cred că te-ai bucurat de succesele Armatei 5 în aceste ultime săptămîni. Rezultatele sînt glorioase. Acum luptele sînt foarte grele, dar fac tot posibilul pentru a învinge ultima rezistență a inamicului dinaintea Romei. Sper să-i venim repede de hac.

Ce bine că nu le-ai spus nimic ziariștilor despre vizita mea din aprilie![1] Știi, din pricina isprăvilor armatei mele, toți sînt cu ochii pe mine și trebuie să fiu atent să nu depășesc măsura.

Sper să mă reîntorc curînd și să mă odihnesc lîngă voi toți.

Cu toată dragostea,
Wayne".

O zi mare

Scrisoarea comandantului Armatei 5 americane către mama lui reflectă tensiunea care domnea pe frontul din Italia la 1 iunie 1944: trupele aliate lansaseră ultimul atac. Nu mai rămăseseră de învins decît două obstacole importante; generalul Lucian K. Truscott jr., comandantul Corpului 6 american, trebuia să cucerească Velletri, apărat de Divizia 36 germană pe Via Appia — Drumul național 7 (în continuare DN 7), iar compatriotul său, generalul Geoffrey Keyes, comandantul Corpului 2, urma să ocupe Valmontone pe Via Casilina — Drumul național 6 (în continuare DN 6), apărat cu îndîrjire de către Divizia blindată „Hermann Göring". Dacă germanii nu ar fi reușit,

[1] Despre călătoria secretă a generalului Clark în S.U.A. s-a relatat în *Magazin istoric*, nr. 3/1986.

doar printr-o minune, să le țină piept amîndurora, era clar că, pînă la sosirea Armatei 8 britanice, una din aceste două forțe americane avea să-și croiască, prima, drum spre Roma. Mark Clark avea deci sorți de izbîndă.

Unul sau doi kilometri la zece minute

Pe 3 iunie, posturile de radio transmit o declarație a generalului Henry Maitland Wilson, comandantul forțelor aliate din Mediterana: „Nu se vor duce lupte de stradă în Roma, decît dacă germanii o vor apăra". Or, germanii înșiși nu știu încă dacă vor rezista în oraș sau dacă îl vor distruge în lupte și sabotaje de ariergardă înainte de a-l abandona. Numeroase edificii publice, apeducte, poduri, alte instalații, sînt deja minate. Peste 100 kg de nitroglicerină se află în centrala telefonică din Palatul Viminal, o cantitate suficientă pentru a arunca în aer tot cartierul. În aceeași zi, generalul Heinrich von Vietinghoff, comandantul Armatei 10 germane, telefonează la cartierul general al mareșalului Kesselring, comandantul-șef al armatelor din Italia. Vrea să știe dacă a fost luată decizia majoră: va trebui, sau nu, să apere Roma.

— Nu s-a luat încă nici o decizie, i se răspunde. Führerul însuși va hotărî.

Așteptînd ordinul lui Hitler, Kesselring permite rămășițelor Armatei 14 să se retragă. În timp ce luptele vor face ravagii în oraș, grosul trupelor ar putea să stabilească o nouă linie de apărare, mai în nord. Către ora 16, Kesselring îi telefonează direct lui Hitler. Îi declară fără menajamente că situația e disperată, că germanii trebuie să se retragă. Speră că nu va fi nevoit nici să apere, nici să distrugă Roma. Conform relatărilor ulterioare ale colonelului S.S. Eugen Dollmann, convorbirea este furtunoasă. Puțin după 16.15 mareșalul îl cheamă pe generalul von Vietinghoff și-i transmite dispozițiile lui Hitler — date sub constrîngerea situației militare:

— În privința Romei, Führerul spune că nu e necesar să ne luptăm nici în oraș, nici la periferiile lui.

În zorii zilei de 4 iunie, Kesselring distribuie tuturor ofițerilor un memorandum prin care-i anunță că Führerul a dat ordin să nu se dea lupte de stradă în Roma, „acest important loc al antichității". Kesselring apreciase că, la toate nivelurile, din considerente artistice, pilula înfrîngerii avea să fie înghițită mai ușor; este, de altfel, singurul argument capabil să-i calmeze pe cei mai sîngeroși dintre naziști: aceste brute se fălesc de a fi o elită deosebit de sensibilă la orice formă de artă!

În acest timp, cursa aliaților e în plină desfășurare. Simțămîntul că linia de sosire este atît de aproape e pe cale să transforme războiul într-o competiție sportivă punctată de scene de carnaval. Ici, cîțiva americani blocați de un baraj inamic s-au dat jos din mașini și îmbrățișează pămîntul tăvălindu-se în praf. Comentează întrecerea cu exuberanța crainicilor care transmit victoria echipei lor într-un meci de fotbal. Colo, o automitralieră nazistă a pătruns, din greșeală, într-o coloană de tancuri americane; șoferul ei claxonează disperat, în vreme ce ofițerul, în picioare în turelă, îi blestemă pe conducătorii de blindate care nu se aliniază pentru a-l lăsa să treacă. Strigă tot timpul în nemțeasca lui pînă cînd e făcut să înțeleagă că e prizonier! În altă parte, un german apărut de pe un drum mărginaș împinge un cărucior plin cu batoane de ciocolată. După ce e arestat — și ușurat de comoară — se așază pe marginea șanțului și începe să plîngă. Peste tot, mici grupuri de soldați germani, complet buimăciți, merg la întîmplare, fără să se sinchisească de zgomotoasele coloane motorizate care îi depășesc.

Unitatea de blindate a colonelului Hamilton Howze, din cadrul Corpului 2 armată american, e în fruntea convoiului de pe DN 6. Tancurile lui întîmpină o rezistență serioasă din partea ariergărzii germane și pierde un timp prețios oprindu-se din cînd în cînd ca să tatoneze terenul. Din acest motiv, în pofida faptului că flancurile sînt complet descoperite, trimite în frunte un pluton însărcinat să „curețe" terenul. Cînd își dă seama că primul tanc e amenințat cu distrugerea, se găsește în fața unei probleme de conștiință. Într-un raport ulterior a scris că i-a fost extrem de greu să recurgă la astfel de misiuni sinucigașe. Dar, în acest fel, cu prețul cîte unui singur tanc a putut avansa unul sau doi kilometri la fiecare zece minute. El a precizat: „Detestam să-i văd pe acei oameni murind, dar continui să cred că sistemul merita sacrificii".

Ca într-un western mediocru

Unitatea lui Howze face parte din Corpul 2 armată american comandant de Keyes. Temîndu-se ca Truscott, în fruntea Corpului 6 și înaintînd pe DN 7, să nu-l depășească, Keyes organizează o patrulă de elită — 60 oameni în 16 jeepuri[1], reprezentînd fiecare unitate din Corpul 2. Ordin: „Intrați în Roma. Cu orice preț". Și ca să fie sigur că lumea întreagă va afla despre Corpul 2 că a ajuns primul în Roma, alătură patrulei și un cineast, doi fotografi și

[1] Creat de firma americană Wyllis-Overland, jeepul a fost cea mai răspîndită mașină ușoară de luptă a armatelor aliate. În timpul războiului (au fost construite aproape 635 000). Numele vehiculului era o combinație între GP — inițialele sintagmei *General Purpose*, „scopul tuturor", un fel de parolă în S.U.A. în timpul războiului, și numele unui îndrăgit personaj din filmele de desene animate, Eugen the Jeep, micul rozător, însoțitorul lui Popeye marinarul, creat de Walt Disney și binecunoscut fiecărui american ca fiind asociat cu faptele de bravură.

Jeepul cîntărea 1 100 kg, dispunea de un motor de 54 C.P. și de o autonomie de 350 km. Mașina și-a dovedit eficiența atît ca vehicul de recunoaștere și transport, cît și ca ambulanță sau în tractarea pieselor de artilerie ușoară.

La începutul lunii ianuarie 1986, American Motor Corporation a hotărît încetarea producției autovehiculelor din generația jeepului. Între 1941-1986 au fost produse peste 2 000 000 mașini Jeep.

un ziarist! Căpitanul Taylor Radcliffe, din Special Service Force (SSF) 1 e numit ad-hoc comandant. E celebru pentru curajul şi ingeniozitatea dovedite. Cu nouă luni în urmă, fusese prins de germani şi bătut cu sălbăticie; rezistase şi nu răspunsese la nici una din întrebările lor. Cînd un obuz al aliaţilor căzuse pe casa în care era ţinut prizonier, evadase şi reuşise să se întoarcă la camarazii lui. Acum pîndeşte momentul cînd va putea ţîşni din coloană pentru a se situa în fruntea convoiului.

Dar Truscott nu e încă dispus să se dea bătut. I-o spune clar lui Michael Chinigo, corespondentul lui *International News Service*, ataşat pe lîngă Corpul 6 armată, cînd acesta soseşte, în jurul orei 23, la postul său de comandă... după ce participase la o conferinţă de presă convocată de Keyes. Pe un ton grav, Keyes declarase că a doua zi dimineaţa Corpul 2 va fi la porţile oraşului şi că generalul Clark va fi prezent la această intrare triumfală. Chinigo îşi face bagajele pentru a se muta în tabăra lui Keyes, cînd Truscott, morocănos, îl avertizează:

— Dacă vrei să fii primul ziarist la Roma, rămîi cu noi, fiindcă oamenii mei sînt mai rapizi.

Surprins de o astfel de asigurare, Chinigo se conformează.

Truscott consideră că Divizia 1 blindată a generalului Harmon va fi cel mai bun „deschizător de pîrtie". O „împinge", aşadar, punînd la bătaie toate mijloacele, pe DN 7. Îi repetă lui Michael Chinigo care-l însoţeşte:

— Dacă mai vrei să fii primul ziarist la Roma, ţine-te după tancul din fruntea acestei coloane.

Tocmai atunci, generalul Harmon se apropie cu o hartă militară desfăşurată. Din spatele unui mic depozit pierdut în cîmp o mitralieră împrăştie gloanţe. Imediat, un tanc Sherman striveşte construcţia cu neamţ şi cu mitralieră cu tot. Cei doi generali, care se aruncaseră la pămînt, se ridică... uşor şifonaţi în amorul lor propriu. La o zvîrlitură de băţ de gloria Romei, era cît pe-aci să fie omorîţi. Ca într-un western mediocru!

Vina căpitanului Planès

La rîndul lor, francezii nu vor nici ei să abandoneze cursa. Sînt însă perfect conştienţi că nu o vor putea cîştiga decît într-un mod clandestin, pentru că generalul Juin refuză să încalce ordinele lui Clark. Căpitanul Pierre Planès nu este însă omul care să se împiedice de nişte formalităţi. Majoritatea forţelor franceze trebuiau să înainteze spre Roma, descriind un larg arc de cerc, care le obliga să traverseze munţii din est. Dar Planès şi blindatele lui năvălesc ca nişte piraţi direct pe DN 6, ajungînd şi întrecînd diversele unităţi americane. La 15 km de oraş sînt blocaţi însă într-un ambuteiaj. Planès decide să părăsească drumul naţional şi să continue deplasarea pe unul paralel, mult mai prost, în schimb liber. Şi mai decide că el, cu sau fără ordin, el personal, va fi primul în Roma.

În zorii zilei de 4 iunie, căpitanul Taylor Radcliffe se trezeşte într-un studio cinematografic de la periferia oraşului. Cu cei 60 oameni ai săi din Corpul 2 selecţionaţi de Keyes petrecuse noaptea fără să mai înainteze; era prea periculos să pătrundă pe întuneric în labirintul străzilor mărginaşe. Dar, cînd cineva îi semnalează apropierea unui alt convoi — însoţit de o mulţime de ziarişti şi fotografi — începe să avanseze pe via Tuscolana. La cele dintîi raze ale aurorei, Radcliffe, în primul din cele 16 Jeepuri, zăreşte în faţa lui un viaduct care duce pînă în inima cetăţii. Bănuieşte că e minat şi, într-adevăr, geniştii secţionează firele unei importante încărcături explozive. Apoi, patrula sa intră în Roma prin poarta S. Giovanni, nu departe de bazilica S. Giovanni in Laterano.

E 4 iunie, ora 6 dimineaţa. Cineastul începe să filmeze detaliile momentului istoric, cînd o violentă salvă de împuşcături îi forţează să dea înapoi. Întreaga zi sînt ţinuţi la respect şi împiedicaţi să repună piciorul în oraş.

Nu fusese o intrare triumfală, dar, fără doar şi poate, Radcliffe a fost primul ofiţer aliat ajuns la Roma.

25 minute mai tîrziu, un alt ofiţer din SSF 1 conduce o patrulă de-a lungul unei căi ferate pînă aproape de centru. Repede, sînt şi ei siliţi să bată în retragere. Această patrulă făcea parte din unităţile blindate de avangardă comandate de Howze. Apropierea lor îl determinase pe Radcliffe s-o ia la picior. În următoarele două-trei ore, avansează şi alte unităţi în interiorul oraşului, dar tot fără să pătrundă pînă în centrul istoric propriu-zis. Într-o confuzie totală, generalii Marshall şi Eisenhower sînt anunţaţi că Divizia 88 americană ar fi sosit prima la Roma. Pentru moment, performanţa lui Radcliffe e trecută sub tăcere pur şi simplu din necunoştinţă de cauză.

La Roma domneşte aceeaşi fierbere. La Vatican, în camerele rezervate ministrului plenipotenţiar britanic pe lîngă Sfîntul Scaun, membrii legaţiei se înghesuie în faţa unei ferestre care permite o vedere panoramică asupra Romei. Toate privirile scrutează străzile pe unde atîţia germani au fugit în aceste ultime zile. Pentru moment, străzile şi oraşul par pustii. Toţi aşteaptă încordaţi şi tăcuţi, tulburaţi de amintiri dureroase. În fine, zăresc ceva mişcîndu-se; s-ar zice că e un şir de furnici. În venerabila clădire răsună chiote de bucurie. Diplomaţi, ofiţeri şi preoţi aplaudă, se felicită, rîd nebuneşte, se bat cu palmele pe spate:

— Americanii!

Americanii? Fără ştirea nimănui, Pierre Planès intrase, pe la 9 dimineaţa, în Roma... şi reuşise să se strecoare pînă în centrul istoric al oraşului unde, acum, oamenii lui alcătuiau primul — şi singurul! — contingent aliat. Ei fuseseră văzuţi de la fereastra Vaticanului Abandonînd carele blindate pe şoseaua desfundată pe unde o apucase, Planès şi ostaşii săi conduseseră un şir de Jeepuri pe străzile straniu de goale ale bătrînei Rome pînă sub zidurile Vaticanului. Deşi aproape toate storurile erau trase, soldaţii aveau impresia că, din spatele

fiecăruia, ochi nevăzuți îi pîndeau. Poate romanii credeau că e vreo patrulă germană!

Jeepurile franceze ajung în Piazza di Venezia. Grupul lui Planès face un tur și pleacă, pe același drum pe unde venise, spre locul unde își lăsase tancurile. Ajuns acolo, puțin după prînz, Planès află de la ofițerul căruia îi încredințase tancurile spre păstrare că generalul de Monsabert, comandantul Diviziei 3 algeriene, fusese furios cînd aflase că unitatea lui (care aparținea acestei divizii) pătrunsese în Roma fără ordin.

— Vrea să vă vadă imediat, îi spune ofițerul. Fericirea lui Planès se spulberă dintr-o dată. Dă goana la cartierul general. Îl salută spăsit pe general, care are un aer morocănos.

— Planès, latră Monsabert, meriți 60 zile de carceră.

Așa era! Ce-avea să zică Clark?

Planès își studiază atent bocancii. Generalul vine furios către el... îl strînge la piept și-l sărută pe amîndoi obrajii:

— Dar meriți și să te îmbrățișez!, îi spune surîzînd pe sub mustățile cărunte.

O misiune specială

Între timp, generalul Frederik, comandantul unității SSF 1, conduce o bătălie pe DN 6; într-o mașină apare generalul Keyes.

— Ce te reține aici?

— Nemții!

— Peste cît timp crezi că vei putea intra în oraș?

— Nu înaintea serii. Mai sînt cîteva cuiburi de mitralieră pe care trebuie să le distrug.

— Generalul Clark vrea ca la ora 16 să fie în oraș.

— Da?! Și pentru ce? (pune această chestiune cu tonul cu ca e un altul ar fi întrebat: „Are vreo întîlnire?")

— Trebuie să se fotografieze!

Frederik se întreabă dacă Keyes vorbește serios. Totuși răspunde:

— Spune-i generalului să-mi dea o oră. Dar nu se poate împiedica să adauge:

În balconul reședinței Ducelui, sergentul american John Vita salută victorios

— De ce e Clark așa de nerăbdător?

— O.K., îi răspunde, gîndindu-se la Normandia, Keyes; cred că trebuie să aranjăm astfel ca eliberarea Romei să apară în ziare cît mai curînd.

Cam la aceeași oră, un Jeep în care se află trei bărbați pătrunde, pe căi ocolite, în Roma. Unul dintre ei este François de Panafieu, însărcinat de Juin cu o misiune specială. Generalul de Gaulle era de părere că Istoria nu putea uita Franța într-o zi atît de frumoasă. Îi ordonase deci lui Juin ca, prin orice mijloace, să-i înmîneze o scrisoare personală papei, înainte ca acesta să vină în contact cu ceilalți aliați. Vaticanul întreținea relații cu Vichyul, care, la rîndul lui, arătase un mare respect Bisericii. De Gaulle ținea să-l asigure pe Pius XII că e un creștin loial. Și să-l determine astfel să susțină Franța liberă.

— Vrem să ne ducem la Vatican, îi spune Panafieu unui tînăr italian. Poți să ne arăți drumul? Băiatul îi conduce de pe scara mașinii. Aliații nu s-au aventurat încă pînă în centru, care e pustiu. La o răscruce, le iese în față un grup de germani. Șoferul frînează brusc. Panafieu își descarcă pușca. Lovit mortal, un german cade. Jeepul accelerează, trece printr-un zid de foc și gonește, cu cauciucurile dezumflate, pînă la locuința ghidului. Hotărăsc să rămînă acolo pînă va trece pericolul. A doua zi dimineața, Panafieu ia legătura cu cardinalul Tisserant, care-i promite că va înmîna deîndată scrisoarea papei. Mai tîrziu, Panafieu va primi crucea de război, deoarece își riscase viața pentru ca papa — și Istoria — să știe că francezii fuseseră printre primii în bătălia destinată salvării Romei.

Conform sfatului lui Truscott, Chinigo, de la *International News Service*, urmărește tancul din capul Diviziei 1 care coboară pe DN 7 spre Roma. Deodată, Chinigo vede un soldat german instalîndu-și mitraliera în spatele unui tufiș. Îi ordonă șoferului să oprească, sare din mașină cu pușca în mînă, fuge către individ și-i strigă pe nemțește:

— Nu trage! Războiul s-a sfîrșit! Vino cu mine și n-ai să pățești nimic; sînt ziarist.

Neamțul ridică mîinile și se urcă docil în spatele mașinii. Între timp, tancurile au dispărut. Chinigo îi spune șoferului să nu-și bată capul și să dea zor spre Roma. Deși ziarist, Chinigo a făcut un prizonier.

În aceste clipe cînd aliații intrau, în fine, în Roma, Chinigo ținea cu tot dinadinsul să fie primul slujitor al presei

în orașul eliberat. Și reușește. La ora 16 îi ordonă șoferului să-l ducă la Hotel Plazza, unde știa că urmau să fie găzduiți corespondenții de presă. Jeepul traversează orașul în viteză. Pe Corso sînt blocați de o mulțime de germani, care se retrag în goană. Prizonierul din spate tace mîlc. Ajuns la hotel, Chinigo bate în ușa de sticlă; un om de serviciu îi face semn că nu poate intra. Buzele lui articulează clar: — *E chiuso!* Ziaristul îi arată insigna americană de pe cascletă și articulează și el: — *A-me-ri-ca-no!*

Buimăcit, omul îi face semn să intre prin spate. Cîteva minute mai tîrziu, Chinigo, cu arma sub braț, îi explică unui funcționar că hotelul va fi cartierul general al întregii prese aliate. Semnează în registru și rezervă pentru el și „anturajul" lui apartamentul regal.

Un prizonier incomod

Totuși Chinigo are o problemă: prizonierul. Nu putea să-l predea autorităților militare pentru că acestea nu intraseră încă în oraș sau, cel puțin, nu în cartierul respectiv.

— Chemați un polițist italian, îi cere portarului.

Dar nici unul nu e de găsit. Străzile sînt goale, cu excepția cîtorva grupuri de nemți fugind care încotro. Păstrează cîtva timp prizonierul într-una din camerele apartamentului regal, apoi decide să iasă și să caute el însuși un polițist. Împreună cu șoferul și cu neamțul se duce la postul cel mai apropiat, în via Veneto, și-i cere polițistului de gardă să-l găzduiască pe prizonier o noapte. Dar italianul, de frică să nu fie amestecat în cine știe ce încurcătură, refuză politicos. Chinigo, blestemînd, se întoarce la mașină, ferm hotărît să găsească pe cineva care să-i ia neamțul de pe cap. Trecînd prin fața Hotelului Excelsior își amintește deodată că acolo e sediul Cartierului general german. Imaginația de ziarist i se aprinde. Jeepul se oprește și... Chinigo intră. Îi salută, sigur de el, pe cei patru germani care fac încă de gardă și se adresează recepționerului:

— Sînt un ziarist american. Aș vrea să-l văd pe generalul Maelzer (comandantul german al Romei).

Apatic, ca și cum ar fi supraviețuit, printr-o minune, sfîrșitului lumii, germanul bombăne:

— Mă duc să văd.

După cîtva timp, se întoarce. Generalul Maelzer regreta enorm că nu putea primi un american. Se pregătea să plece. Îl sfătuia pe vizitator să părăsească hotelul dacă nu cumva voia ca germanii să-l rețină.

Chinigo ridică din umeri și profund decepționat — din punct de vedere profesional — se urcă în mașină. Prizonierul lui îl așteaptă pașnic. Și totuși cu ajutorul celor din garda generalului Maelzer, care erau înarmați, ar fi putut ușor să fugă sau... să inverseze rolurile. La Plazza, ziaristul se destinde la o masă veselă cu refugiați italieni care se ascundeau în hotel. Prizonierul mănîncă singur în luxoasa cameră în care Chinigo, în așteptarea aliaților, a trebuit să-l închidă. Imediat după masă, ziaristul se culcă. Ziua, trepidantă și insolită, îl epuizase.

În aceeași seară, Peter Tompkins, un ofițer american trimis de OSS (Oficiul Serviciilor Strategice) cu cîteva luni înainte la Roma, pentru a organiza o rețea, îi așteaptă nerăbdător pe cei cu care întreținuse — cu prețul unor mari eforturi și sacrificii — legături neîntrerupte prin radio. Aude copiii strigînd și iese pe stradă. O fetiță îi explică:

— Sînt la Sf. Pavel!

— La mănăstire? Cine, americanii? Ești sigură?

— Da, da; mi-au dat o cutie de conserve cu un fel de boabe de fasole într-un sos roșu.

O rație — Ci, gîndește Tomp-

5 iunie 1944, ora 8: la bordul Jeepului său, generalul Mark Wayne Clark intră în Roma

kins; nici o îndoială, numai americanii puteau îndrăzni să distribuie astfel de conserve, imposibil de mîncat, unor inocenți. Și se precipită spre piața Veneției. Luminat de flacăra de la mormîntul soldatului necunoscut, un șir lung de camionete și Jeepuri pătrunde în piață. Mulțimea se agită în jurul lor. Dar, dintr-o dată, Peter Tompkins simte că e ridicol să le apară înainte în costumul lui civil, murdar și prost croit, nebărbierit și nepieptănat cum este, ca să le spună cine e și prin cîte trecuse. Și totuși nu poate rezista tentației de a i se adresa unui tînăr locotenent:

— Vă rog... ați putea... să-mi dați o țigară? N-am fumat o țigară americană de cinci luni.

Locotenentul îi întinde o Lucky Strike.

Întîrziere la Municipio

5 iunie, ora 7.30. La fel ca altă dată, sute de oameni se îmbulzesc în Piazza Venezia din inima Romei. Toate privirile sînt ațintite asupra faimosului balcon al bătrînului palat. Un om în uniformă își dă ifose, salută cu brațul întins, își pune mîinile în șold și măsoară, de sus, mulțimea în extaz. Urlă cît poate, maimuțărindu-l pe Mussolini:

— Victorie! Victorie! Victorie!

Mulțimea rîde și aplaudă; oratorul continuă într-o italiană stîlcită:

— Nu pentru Mussolini, nici pentru fasciști sau nemți, ci pentru aliați!

Aclamații și strigăte cutremură piața. Din balcon, sergentul John A. Vita salută grațios „bunul său popor". John Vita și-a ținut promisiunea făcută mamei sale, de origine italiană: „O să fiu printre primii soldați americani care vor ajunge la Roma! O să mă cațăr în balconul lui Mussolini și, o să vezi, am să fiu mai bine decît el". Maică-sa izbucnise în rîs. Dacă l-ar vedea acum! La picioarele lui, romanii îi sorb cuvintele, cuprinși de euforie. În tot orașul, cîntece și dansuri îi unesc, într-o aceeași beție, pe soldați i aliați, pe membrii rezistenței și poporul din Roma.

Către ora 8, generalul Clark și statul lui major intră în Roma. Se îndreaptă către Municipio, pe Capitoliu, sediul dintotdeauna al oficialității romane, pentru a se întîlni cu autoritățile italiene, inclusiv șefii rezistenței care îi vor preda, oficial, orașul. Dar coloana de Jeepuri greșește drumul, deși nimeni nu vrea s-o recunoască, și, nu foarte supărați de incident, Clark și ofițerii lui își rup gîturile admirînd orașul[1]. Se opresc în piața Sf. Petru. Un cleric se apropie și le spune în engleză:

— Bun venit la Roma! Cu ce vă pot fi de folos?

Ușor jenat, Clark îl roagă să le arate drumul spre Capitoliu. Preotul le indică direcția și-l întreabă pe Clark cum se numește. „Mark Clark", răspunde, pe un ton de cuceritoare falsă modestie, generalul. Cînd sosesc în Piazza di Venezia, străzile sînt ticsite de italieni zgomotoși care se strîng din ce în ce mai mulți. Cu prețul unor eforturi uriașe, Jeepul reușește să-și croiască drum pînă la Capitoliu. Clark și ceilalți coboară încîntați de primire. Se îndreaptă către Municipio cu aplombul și demnitatea potrivite unor învingători istorici. Dar ușa e închisă și nimeni nu-i așteaptă. Clark bate fără ca cineva să-i răspundă. Se poate imagina un cuceritor victorios care nu poate să pătrundă în Municipio? Se privesc ofensați unii pe alții, pînă la sosirea... portarului. Acesta îi primește, cerîndu-și mii de scuze. Curînd apar și ceilalți protagoniști: generalul Truscott jr., generalul Keyes, generalul Juin și reprezentantul Romei, generalul Bencivenga, în fruntea a numeroși șefi ai rezistenței. Bencivenga se amuză să-l tachineze pe Clark, spunîndu-i că rănește mîndria romană ocupînd Municipio care trebuie să rămînă numai sub control italian.

La centrul provizoriu de presă domnește o animație extraordinară. Corespondenții își bat la mașină articolele, se duc în goană la cenzură să obțină aprobarea textelor, vor să știe cum vor fi expediate. Apare un ofițer de la relațiile publice, care anunță că generalul Clark convoacă o conferință de presă. Ziariștii dau năvală în Municipio, unde îl găsesc pe Clark, foarte destins, radios, sprijinindu-se de o balustradă ce domină piața. Cineaștii și fotoreporterii sînt deja la treabă. Clark pozează în fața Romei, orașul atît de rîvnit. Înconjurat de ofițeri, declară cu o indiferență afectată:

— Ei bine, domnilor, nu-mi propusesem să țin o conferință de presă aici; n-am făcut altceva decît să-mi adun statul major ca să comentăm situația. Totuși, accept cu plăcere să răspund la întrebările dumneavoastră. Este o zi mare pentru Armata 5, pentru trupele franceze, britanice și americane ale acestei armate, care au contribuit la victorie!

Ceva mai tîrziu, istoricul Eric Sevareid, care era de față, a scris: „Acestea au fost cuvintele «nemuritoare» pronunțate de unul dintre marii învingători ai lumii moderne, cuceritorul Romei. La o primă vedere, nu era o zi mare pentru omenire, nici pentru aliați, nici pentru toți cei care suferiseră și care doriseră cu disperare pacea. Era o zi mare pentru Armata 5". ■

Selecția de text, versiune românească și note: Ana Maria ȘERBĂNESCU

---

[1] În memoriile sale, intitulate *Calculated Risk*, generalul Clark relatează astfel intrarea trupelor sale în Roma: „Americanii sînt entuziasmați și nu se mai satură admirînd vestigiile trecutului despre care au citit în cărțile lor de istorie. Într-una din aceste zile, unul dintre brav ii noștri soldați lansează cea mai bună poantă a campaniei din Italia. În timp ce contemplă ruinele anticului Colisseum, el trage o fluierătură și apoi exclamă: «Ia te uită! n-aș fi crezut că bombardamentele noastre au provocat asemen a stricăciuni în Roma!»".

1605 — Canada

„LOCUL UNDE APELE SE STRÎMTOREAZĂ"

ANNE MERRIMAN PECK

Explorările începute de Jacques Cartier (Magazin istoric, nr. 3/1983), trimisul regelui Francisc I (1515-1547) în Canada, au fost întrerupte mai bine de jumătate de secol din pricina atît a războaielor dintre Franţa şi Spania pentru supremaţie în Italia (1494-1559), cît şi a sîngeroaselor războaie religioase (1562-1598) din interiorul Franţei. Refacerea ţării şi restabilirea autorităţii regale de către Henric IV (1589-1610) au permis Franţei să reintre în cursa pentru acapararea de teritorii dincolo de mări. Protagonistul acestei noi etape din colonizarea Canadei a fost francezul Samuel de Champlain (c. 1567-1635), întemeietorul oraşelor Port-Royal — reconstituit azi cu maximă fidelitate, de către muzeografi, în interiorul uriaşului Parc naţional de istorie, de pe ţărmul golfului Annapolis — şi Quebec.

Modul în care paşlunea pentru explorări s-a împletit cu „goana după aur", pretextul ştiinţific al găsirii unei treceri spre India prin nord-vest s-a îmbinat cu dorinţa personală de înavuţire, îndeosebi datorită comerţului cu blănuri, toate acestea pe fondul rivalităţii politice franco-engleze, ne sînt relatate de cercetătoarea canadiană Anne Merriman Peck. Din aceeaşi lucrare a sa, intitulată The Pageant of Canadian History **(Parada istoriei canadiene), din care am reprodus peripeţiile lui Jacques Cartier din anii 1534-1541, prezentăm în paginile următoare cititorilor noştri capitolul** Francezii pretind un imperiu în America de Nord. **Textul este redat într-o formă prescurtată. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.**

A.M.Ş.

În fiecare vară, nave de pescuit basce şi bretone veneau în golful St. Lawrence pentru a pescui foci, balene şi morse; din grăsimea lor se făcea un ulei numit *train*, întrebuinţat pentru iluminat.

În micul golf Tadoussac, de lîngă gura fluviului Saguenay, pescarii, înainte de a se îmbarca pentru întoarcere, topeau untura de peşte şi puneau uleiul în butoaie. Tot pe ţărm, în faţa copacilor din pădurea întunecată, indienii îşi instalau vara corturile, iar bărcile lor pluteau în jurul navelor franceze ancorate. În urma vizitelor lui Cartier, băştinaşii învăţaseră să folosească cuţitele, securile şi ibricele de fier, ceea ce le uşurase considerabil existenţa. În schimbul acestor preţioase articole, cerute în continuare, vindeau tot ce aveau: peşte, carne, blănuri. Negoţul cu blănuri era deja foarte rentabil cînd pălărierii francezi au descoperit că blana fină de pe burta castorului era materialul ideal pentru ultraelegantele pălării cu boruri largi, atunci la modă. Astfel, indienii au putut vinde toţi castorii pe care puteau să-i vîneze, iar comerţul cu blănuri a cunoscut o şi mai mare înflorire.

Un leac pentru scorbut

La începutul secolului XVII, acest comerţ a fost monopolizat de coroana franceză, de către Henric de Navarra, urcat pe tron ca Henric IV. Era decis să transforme Franţa într-o mare putere şi, din acest punct de vedere, era convins de utilitatea imperiilor de dincolo de mări. Henric IV concepea colonizarea teritoriilor anexate fără cheltuieli din partea coroanei, respectiv prin cedarea monopolului comerţului cu blănuri unor nobili ambiţioşi, în schimbul obligaţiei ca aceştia să găsească şi să transporte colonişti care să populeze îndepărtatele ţinuturi. Pentru o primă încercare l-a ales pe tînărul Samuel de Champlain, în egală măsură militar şi marinar pasionat. Champlain îşi petrecuse o mare parte din tinereţe navigînd şi, nu cu mult timp în urmă, regele Henric îl trimisese în fruntea unei flote să viziteze Indiile de Vest şi Mexicul.

În 1603, din ordinul regelui Henric, Samuel de Champlain a pornit în prima sa călătorie spre Canada. Îl însoţea pe nobilul hughenot de Pontgravé, care se ducea la Tadoussa să cumpere blănuri. În timp ce de Pontgravé negocia cu indienii, Champlain explora Saguenayul, admirînd adîncimea apelor sale întunecate şi impunătoarele promontorii care aveau să fie numite Cape Trinity şi Cape Eternity.

În anul următor, Champlain şi de Pontgravé au pornit într-o nouă călătorie, avînd, de această dată, misiunea de a explora coasta Atlanticului. Exploratorii au înconjurat peninsula Nova Scotia şi s-au îndreptat spre sud, pe apele unui fluviu pe care l-au numit St. Croix (acum graniţa dintre statul din nord-estul S.U.A. Maine, şi provincia din sud-estul Canadei, New Brunswick). Acolo, pe o insulă, Champlain a hotărît să construiască un fort unde să-şi petreacă iarna. Alegerea s-a dovedit nefericită, pentru că, din cauza frigului, gheaţa plutitoare i-a izolat pe francezi de uscat şi i-a împiedicat să vîneze. Proviziile le-au îngheţat şi era cît pe-aci să moară cu toţii de foame. Deşi oamenii au primit cidru bun, de Normandia, în cantităţi uriaşe, mulţi s-au îmbolnăvit grav de scorbut şi nu au mai putut rezista pînă la venirea primăverii, care i-ar fi scăpat de suferinţe.

Odată cu dezgheţul, unii dintre ei s-au reîntors în Franţa ca să aducă provizii şi noi colonişti, în timp ce Champlain şi de Pontgravé au continuat să navigheze în căutarea unui loc mai bun. Au ajuns pînă la golful Fundy, remarcînd forţa mareei, şi au descoperit rîul St. John cu minunatele sale cascade strălucitoare. Au trecut apoi printr-un loc strîmt, între stînci, numit astăzi Digby Gut, ajungînd într-o nesfîrşită întindere de ape liniştite despre care Champlain a notat plin de entuziasm: „aici s-ar putea adăposti în siguranţă două mii de nave". Golfului i-a dat numele Port Royal (Golful Annapolis, în vestul peninsulei Nova Scotia).

Colibele din buşteni ridicate pe insula neprimitoare din iarna ce trecuse au fost demontate şi transportate pe ţărmul acestui golf, aproape de gura unui rîu. Era anul 1605 cînd Champlain şi oamenii săi au început să ridice prima localitate franceză, numită Port Royal, din America de Nord. El şi-a pus oamenii să taie copaci şi să-i despice în scînduri, pentru a clădi şi alte locuinţe modeste cu acoperişuri ascuţite din lemn. Au fost construite două bastioane, cîte unul pe fiecare parte a drumului de acces, prevăzute cu platforme pentru tunuri. Schiţele proiectelor s-au păstrat împreună cu relatările de călătorie ale lui Champlain, iar aşezarea a fost reconstruită întocmai, pe locul celei originale, pentru ca vizitatorii de azi să poată vedea cum au trăit francezii în prima lor aşezare canadiană.

Ordinul Bunei Dispoziţii

În curînd s-au întors navele din Franţa, aducînd un număr însemnat de colonişti. Printre ei se afla eruditul Marc Lescarbot, avocat şi om de litere. Lui îi datorăm relatarea captivantă *Istoria Noii Franţe*, povestea oamenilor de la Port Royal în primii ani după întemeiere.

Coloniştii s-au apucat să desţelenească pămîntul pentru a-l cultiva cu grîu, secară şi orz. Champlain a săpat gropi adînci în pîraiele care traversau păşunile şi le-a populat cu peşti, ca să aibă oricînd la îndemînă hrană proaspătă pentru oameni. La rîndul lui, Marc Lescarbot conducea munca agricultorilor, pentru că el credea mai mult în cultivarea pămîntului decît în exploatarea metalelor. În acelaşi timp, pregătea în secret un spectacol de teatru, folosind drept actori în timpul repetiţiilor pe soldaţii săi. Champlain şi cei care îl însoţeau au fost uimiţi şi încîntaţi să asiste la reprezentaţia, avîndu-l ca personaj principal pe Neptun, jucată pe faleză în stilul clasic al epocii.

Iarna se apropia şi Champlain făcea planuri care să-l ajute să menţină sănătatea

și buna dispoziție a coloniștilor din Port Royal în timpul lunilor de viscol, ger și zăpadă. A instituit astfel Ordinul Bunei Dispoziții, acceptat cu entuziasm și de ofițeri, și de oamenii de rînd. În fiecare zi, unul din membrii Ordinului era numit maestru de ceremonii și era însărcinat cu procurarea vînatului sau a peștelui, pentru masă. Vînătorii, francezi sau indieni, aduceau rațe, gîște, prepelițe, elani, biberi, iepuri și alte soiuri de vînat din care bucătarii găteau, sub supravegherea maestrului de ceremonii, cele mai savuroase mîncăruri franțuzești. Seara, cînd ofițerii se strîngeau în sala comună, în fața unui buștean ce pîlpîia într-o vatră de piatră, indienii micmac, prietenoși, se înghesuiau să-i privească și să-și primească porția de pîine. Maestrul de ceremonii, purtînd în jurul gîtului gulerul Ordinului, cu un baston în mînă și un șervet pe braț, apărea de la bucătărie. În urma lui veneau alți membri, fiecare ducînd tăvi cu mîncăruri aburinde.

Familiile de indieni stăteau de jur-împrejur, rezemîndu-se de pereți, și priveau cu admirație la cupele care treceau de la un mesean la celălalt, la francezii care se distrau mîncînd bine și discutînd cu aprindere. Membertou, șeful indienilor, și cîțiva dintre luptătorii săi mîncau la masă cu ofițerii.

Pînă în 1607, acești francezi, care au adus în casele lor dintr-un ținut virgin ceva din spiritul galic și din manierele franceze, au fost singurii europeni de pe întreaga coastă a Atlanticului (pînă în Florida). Pe urmă, englezii au înființat o colonie la Jamestown, în Virginia, și, curînd după aceea, a început pe coastă rivalitatea dintre englezi și francezi. În 1613, în vreme ce oamenii se aflau la muncă pe cîmp, în zonă au apărut corăbii engleze. Samuel Argall din Virginia explorase coasta și era hotărît să desființeze avanpostul francezilor. Construcțiile au fost arse și oamenii împrăștiați printre indieni. Timp de o sută de ani, reconstruit din nou în golful Annapolis, Port Royalul a trecut din mînă în mînă, după cum Franța și Anglia se aflau în stare de pace sau de război în Europa, sau după cum se iscau conflicte între coloniștii francezi și englezi, în probleme legate de zone de pescuit sau terenuri agricole.

Între timp, Champlain, după ce pusese bazele Port Royalului, s-a dedicat activității ce avea să-l pasioneze toată viața, aceea de explorator al Lumii Noi pentru Franța. În 1608, el a navigat în sus pe fluviul numit de Cartier „Drumul Gata Făcut Spre Canada" (St. Lawrence). Țărmurile erau la fel de minunate în solitudinea și grandoarea lor ca atunci cînd Jacques Cartier, descoperitorul, trecuse pe acolo cu mai bine de o jumătate de secol în urmă. Nu mai rămăsese nici urmă din satul Stadacona și huroni-irochezii fuseseră alungați de triburi algonchine care populaseră, la rîndu-le, coasta.

Champlain a ales țărmul de la poalele stîncilor pentru o nouă așezare, construită după un plan mai complicat decît cel conceput pentru Port Royal. Iată cum descrie el însuși modul în care a procedat: „Am folosit imediat o parte din oamenii mei la tăierea copacilor din locurile unde urma să construim; pe unul l-am pus să taie lemnele cu fierăstrăul, pe altul să facă o magazie și să sape șanțuri; un al treilea l-am trimis la Tadoussac cu barca să aducă tot ce putea găsi, ca hrană. Prima construcție pe care am ridicat-o a fost depozitul în care să ne adăpostim proviziile, lucru care s-a realizat datorită străduinței generale și atenției mele deosebite... Am ordonat ca de jur-împrejurul construcțiilor noastre să fie săpate șanțuri late de cincisprezece picioare[1] și adînci de șase picioare. În exteriorul șanțurilor erau platforme pentru tunurile ce urmau a fi aduse din Franța și grădini îmbelșugate în preajma așezării".

Astfel, acest înțelept și intrepid francez a pus — pentru regele și țara lui — temeliile Quebecului, „locul unde apele se strîmtorează" în limba indienilor algonchini. În fortul lui din lemn, sub stîncă ce-l străjuia, micul grup de francezi își ducea viața într-o singurătate liniștită. Unicii lor vecini erau niște sălbatici nestatornici, care apăreau și dispăreau după anotimp, asemeni păsărilor.

[1] Un picior = 30,5 cm.

Soarta lui Hudson

Toamna, indienii veneau în colibele din scoarță de copac din afara așezării și pescuiau țipari pe care îi uscau și îi afumau; iarna, mișunau prin păduri la vînătoare de elani, căprioare și biberi. Champlain notează că pe frig băștinașii se înveșmîntau din cap pînă-n picioare cu blănurile animalelor pe care le vînau și

În p. 57: *un sat indian oăștinaș (desen anonim în cărbune)*

René de Laudonnière, conducătorul uneia dintre primele expediții franceze în Canada (1564)

că, atunci cînd se deplasau, purtau încălţări largi şi de formă ovală. Francezii au adoptat şi ei această „modă", de îndată ce zăpada a acoperit cărările din păduri. În acea primă iarnă de la Quebec, numai 8 din cei 128 oameni au supravieţuit frigului, foametei şi scorbutului, dar Champlain s-a arătăt de neînduplecat. Primăvara, cînd au sosit corăbii cu provizii şi întăriturі pentru garnizoană, el a reorganizat viaţa în fort şi apoi a pornit în căutarea unor noi terenuri împreună cu prietenii indieni. Plutind încet de-a lungul coastelor insulei St. Lawrence, a zărit Mont Realul lui Cartier, dar a constatat că aşezările unde acesta îşi făcuse prieteni printre băştinaşi, Hochelaga, ca şi Stadacona, dispăruseră. Pe ţărmul insulei se putea construi, aşa cum a hotărît, un fort pentru comerţul cu blănuri.

Micile ambarcaţiuni indiene au navigat pe fluviul Richelieu spre lacul care avea să poarte, mai tîrziu, numele lui Champlain. Cînd algonchinii au zărit o aşezare irocheză pe ţărm, s-au aşezat în poziţie de luptă. Cele două tabere de războinici au dansat şi au strigat toată noaptea în jurul focurilor, adresîndu-şi unii altora provocări în aşteptarea bătăliei de a doua zi. În zori, cînd irochezii au zărit ieşind din pădure oameni albi cu arme de foc care au ucis cîteva dintre căpeteniile lor, au rupt-o la fugă îngroziţi. Algonchinii au fost încîntaţi de victoria atît de uşor repurtată şi s-au arătat gata să se întoarcă cu Champlain la Quebec.

Călătoria prin ţinuturile sălbatice a trezit şi mai mult interesul şi curiozitatea lui Champlain. În următorii 25 ani, ori de cîte ori se putea rupe de treburile din Quebec, sau nu se afla în Franţa, unde încerca să stîrnească interesul regelui pentru teritoriile descoperite dincolo de mări, exploratorul pornea prin păduri sau pe firul apelor împreună cu indienii. A fost primul francez care a mîncat amestecuri nu prea îmbietoare scoase din oalele de gătit, în timp ce fuma pipa păcii şi stătea la sfat cu războinicii cu pielea arămie.

În discuţiile prieteneşti avute cu indienii, aceştia îi spuseseră că triburile din nord, care veneau la Saguenay cu blănuri, zăreau de pe teritoriile lor „marea sărată". Era vorba de golful Hudson, dar Champlain credea că se refereau la mult căutatul drum spre Asia. S-a lăsat cucerit de visul de a descoperi această cale, urmărind un cîrd de gîşte sălbatice, prin păduri. Dar, pe cînd Champlain se preocupa de „marea" din nord, un explorator englez o şi descoperise. În 1609, Henry Hudson (c. 1550-1611) îmbarcat pe corabia Discovery, a navigat prin strîmtoarea căreia i-a dat numele, petrecîndu-şi iarna pe ţărmurile golfului, de asemenea botezat cu numele lui. Şi el era în căutarea trecătorii de nord-vest. Soarta însă nu i-a fost prielnică. Şi-a sfîrşit viaţa pe apele îngheţate. Echipajul său răzvrătit l-a părăsit, lăsîndu-l într-o barcă, la voia întîmplării, şi s-a întors în Anglia fără el. Descoperirea lui i-a stimulat pe mulţi navigatori englezi să-i caute trecătoarea din apele cu gheţuri ale golfului Hudson, dar fără să reuşească. Astfel, visul unei rute care să înconjure continentul păstrînd direcţia nord a continuat să preocupe mintile exploratorilor.

Farmacistul agricultor

Între timp, încet-încet, Quebecul se dezvolta. Franţa avea în America de Nord două avanposturi, Quebec şi Port Royal, dar între ele existau mii de mile de sălbăticie. Singura cale de comunicaţie între cele două colonii era o lungă şi periculoasă călătorie pe mare.

Monarhii şi nobilii francezi s-au ocupat prea puţin de dezvoltarea Acadiei, cum avea să fie numită regiunea, pentru că interesul lor se limita exclusiv la profitul pe care puteau să-l obţină din vînzarea blănurilor. Port Royal trecea atît de des de sub o stăpînire sub alta, coloniştii erau într-atît de hărţuiţi de războaiele locale, încît aşezarea nu avea cum să devină rapid o colonie puternică.

În 1621, cînd ţinutul se găsea sub control englez, regele Iacob I (1603-1625) a cedat dreptul de a colonіza Acadia unui nobil scoţian, Sir William Alexander. Numele regiunii a fost schimbat cu acela de Nova Scotia, i s-a dat un steag şi un blazon care, în treacăt fie spus, s-au păstrat pînă astăzi. Baronii de Nova Scotia erau obligaţi să trimită oameni care să se aşeze pe pămînturile lor de peste mări. Dar, nu după multă vreme, Acadia se afla din nou sub stăpînire franceză.

Champlain nu şi-a pierdut niciodată curajul şi n-a încetat să lupte, deşi companiile de comerţ care guvernau, de fapt centrele coloniştilor nu-i acordau nici un sprijin. Obiectivul acestora era să cumpere blănuri de la indieni şi nu să se stabilească acolo. Locuitorii pîlcului de case de lemn de sub stîncă erau mai degrabă soldaţi şi aventurieri decît oameni aflaţi în căutarea unei noi patrii. Nu erau interesaţi în cultivarea pămîntului, iar mulţi preferau vînătorile prin păduri, cu arme sau cu ajutorul curselor, alături de indieni. Colonia depindea de navele care aduceau anual provizii din Franţa, de vreme ce local se producea atît de puţină hrană. Sufereau adeseori de foame, hrănindu-se cu ţipari uscaţi sau cu carnea animalelor cînd şi dacă le puteau vîna.

În acei ani de început, la Quebec trăia totuşi un bun agricultor, prieten al lui Champlain de pe vremea Ordinului Bunei Dispoziţii de la Port-Royal. Louis Hébert era un farmacist parizian, care se reîntorsese la Paris şi apoi, cînd Champlain îl rugase să vină cu el la Quebec, îşi lichidase afacerile şi se îmbarcase încă o dată ca pionier, împreună cu soţia şi copiii. Hébert le-a asigurat coloniştilor medicamente şi leacuri din plante, dar totodată a cultivat cu pasiune şi pămîntul ce i-a fost repartizat.

În timp ce ceilalţi colonişti au rămas în aşezarea înghe-

suită de sub stînci, Louis Hébert şi-a ales un teren împădurit situat ceva mai departe. Printr-o muncă fantastică a tăiat copacii şi a transformat locul în ogor agricol. Nu după multă vreme, gospodăria lui de pe creastă era singurul loc înfloritor şi tihnit din întreaga aşezare. Şi-a construit o casă şi acareturi solide, înconjurate de cîmpuri de cereale şi păşuni pentru vite. În perioada de început, la Quebec erau prea puţine femei, astfel încît d-na Hébert şi fiicele sale duceau o viaţă destul de izolată. Ele însă îşi înţelegeau bine misiunea de pionierat şi îşi transformaseră gospodăria într-un minuscul şi primitor centru de civilizaţie.

Pe vîrful stîncilor, Champlain a construit un fort şi o casă pentru el, apoi a adus-o din Franţa şi pe soţia sa, Hélène. În pofida vieţii dure pe care era nevoită să o ducă, ea îşi petrecea timpul instruind copiii indienilor şi, probabil, frecventînd familia Hébert, unde regăsea ceva din obiceiurile de dincolo de ocean.

În timp ce coloniile engleze de pe coasta Atlanticului se dezvoltau rapid, pentru că cei care veneau, veneau cu gîndul de a-şi construi case şi a se stabili acolo, Quebecul rămînea mic şi sărac, numărînd cel mult 100 locuitori. Aşezarea nu era destul de fortificată, după cum s-a dovedit, atunci cînd englezii, aflaţi în război cu Franţa, au trimis, în 1629, o flotă pentru a o cuceri.

Champlain avea să vadă crinii francezi detronaţi, el însuşi fiind luat prizonier. Cînd, în 1632, s-a încheiat pacea, Quebecul, Port Royalul şi Acadia au fost înapoiate francezilor. Un an mai tîrziu, Champlain s-a întors în Canada, de data aceasta în calitate de guvernator al Noii Franţe. Acest conducător curajos şi devotat care servise Franţa fără să se gîndească la profitul personal, mai avea doar doi ani în care să se ocupe de destinul coloniei: a murit în 1635, în ziua de Crăciun, în oraşul pe care-l întemeiase pe promontoriu. ■

În româneşte de:
Lidia SIMION

RAPOARTE DIPLOMATICE DIN VIENA (IV)

(Urmare din p. 39)

un imperiu!" Demonstraţiile au luat proporţii cum de mult nu s-au mai pomenit la Viena. A trebuit să intervină poliţia, făcîndu-se sute de arestări. Comuniştii de asemenea s-au folosit de prilej răspîndind foi volante roşii cu texte ca: „Nici Habsburg — nici Hitler". A doua zi guvernul anunţă sistarea amnistiei administrative, care fusese acordată condiţionat...

15 octombrie

...După ce prinţul Starhemberg a fost debarcat din guvern în iunie, cancelarul Schuschnigg a luat în sfîrşit zilele acestea hotărîrea definitivă şi categorică de a desfiinţa efectiv organizaţiile paramilitare cu caracter politic. Cu aceasta, steagurile Heimwehrului trec la muzeu, unde vor putea fi contemplate de istoricii viitorului. Într-un moment cînd reprezentanţii, învrăjmăşiţi ei înşişi între ei ai Heimwehrului, Starhemberg şi Fey, ridicaseră tocmai din nou capul în speranţa, sprijinită de puteri străine, că vor fi invitaţi să intre iarăşi în guvern, cancelarul Schuschnigg a dat lovitura de graţie organizaţiilor lor. Pentru a lichida complet trecutul, Schuschnigg şi-a dat demisia şi şi-a refăcut din nou cabinetul cu exact aceleaşi personalităţi de mai înainte. Această misterioasă desfacere şi refacere a guvernului avea rostul să dezlege pe reprezentanţii Heimwehrului (Baar-Bearenfels, Draxler etc.) de orice legături şi angajamente faţă de Heimwehr, ceea ce aceşti miniştri au acceptat cu entuziasm în schimbul slujbei ministeriale.

Pentru a completa tragicomedia Heimwehrului, Starhemberg, despuiat de orice posibilitate de a reacţiona, şi-a semnat el însuşi capitularea printr-un manifest adresat heimwehriştilor de a nu se opune forţelor statului. Cu aceasta se încheie istoria mişcată a organizaţiilor heimwehriste din Austria... ■

●

Poetul tragic grec Euripide (480-406 î.e.n.), supranumit „filozoful scenei", l-a întrebat odată pe compatriotul său Socrate (469-399 î.e.n.) ce părere are despre cugetarea filozofului materialist Heraclit din Efes (c. 540-c. 475 î.e.n.), „panta rhei" (totul curge).

Socrate a tăcut un timp, apoi a răspuns calm:

— Ceea ce am înţeles din filozofia lui pare minunat. Vreau să adaug însă că fiecare om ar trebui să fie un înotător excelent, dacă nu va voi să se înece în acest torent universal!

●

Victoria, regina Marii Britanii şi Irlandei (1837-1901) şi împărăteasa Indiei (1876-1901), aprecia foarte mult cartea *Alice's Adventures in Wonderland* (Alice în ţara minunilor), care l-a făcut cunoscut în întreaga lume pe autorul ei, Lewis Carroll (1832-1898). Dornică să nu piardă nimic din scrierile autorului preferat, regina Victoria a cerut să i se aducă, fără întîrziere, orice nouă lucrare a acestuia. Procedînd la aplicarea strictă a dispoziţiei primite, bibliotecarul regal i-a pus reginei pe masa de lucru următoarea carte publicată de creatorul povestirilor despre Alice: *Privire rezumativă asupra determinanţilor, o nouă metodă de calcul*. Anturajul Curţii uitase să o informeze pe regina Victoria că numele adevărat al scriitorului Lewis Carroll era Charles Lutwidge Dodgson, distins matematician, lector de logică simbolică la Oxford. Abia în 1869, regina s-a putut delecta cu *Fantasmagorii şi alte poezi*, iar peste alţi trei ani cu povestirea *Alice în ţara oglinzii*. Mai înainte, primise totuşi studiul lui Dodgson, intitulat *Tratarea algebrică a celei de-a cincea cărţi a lui Euclid*. Dar, pentru a „înlătura" orice încurcătură, autorul specifica: „Domnul Dodgson nu pretinde şi nici nu recunoaşte vreo legătură cu cărţile care nu sînt apărute sub semnătura lui".

POȘTA MAGAZIN ISTORIC

EROILOR INDEPENDENȚEI

Prof. GEORGE TUDORICĂ, din București, ne trimite cîteva date privind monumentul Independenței din Ploiești, ridicat în memoria celor 250 eroi din Batalionul II Vînători din Ploiești căzuți în bătălia pentru cucerirea redutei Grivița 1 la 30 august 1877. În noiembrie 1890 s-a format un comitet de ploieșt i care a luat hotărîrea ridicării acestui monument. Suma necesară lucrării a fost strînsă prin subscripție publică din toată țara, în care scop au fost lansate 11 700 scrisori și 3 000 liste de subscripție. Operă a sculptorului George Vasilescu, din Craiova, monumentul a fost executat în Italia din granit de Baveno (Piemont) și bronz. Inaugurarea a avut loc la 12 octombrie 1897, în prezența a peste 30 000 persoane venite din întreaga țară. Înalt de 14 m, monumentul este alcătuit dintr-un obelisc înconjurat de statuile a patru ostași vînători, în mărime naturală. În vîrful obeliscului se află un vultur de bronz care ține în cioc drapelul Batalionului II Vînători.

Atît în primul cît și în al doilea război mondial, monumentul a avut mult de suferit. Pe o placă de marmură albă, fixată pe postamentul monumentului se poate citi următoarea inscripție: „Acest monument a fost ridicat de cetățenii orașului Ploiești pentru a cinsti vitejia ostașilor români în Războiul de Independență din 1877-1878. Dărîmat în timpul celui de-al doilea război mondial, el a fost restaurat în 1954 și inaugurat la 23 august, cu prilejul celei de-a X-a aniversări a insurecției armate organizată și condusă de Partidul Comunist Român".

1927 SAU 1928?

Cînd a fost descoperit celebrul coif de la Poiana Coțofenești? În 1927, cum am citit în **Magazin istoric**, nr. 12/1982, sau în 1928, cum apare în nr. 8/1983? — ne întreabă **GH. UNGUREANU**, din Ploiești. Ca în cazul multor descoperiri întîmplătoare, părerile oscilează. Unii iau drept dată reală descoperirea sa efectivă (se pare, 1927, dar sînt și păreri care socotesc că a fost găsit împreună cu mai multe obiecte, înstrăinate între timp, în 1920), alții consideră că e mai corectă data la care descoperirea a devenit publică — adică în 1928. Firește însă că aceste amănunte au mai puțină importanță. Cu adevărat semnificativă rămîne piesa în sine, valoarea sa artistică și istorică cu totul deosebite.

NOI PRIETENI ȘI ABONAȚI

PETRE D. NICU, din Brăila, ne scrie: Semnatarul acestei scrisori s-a născut în același an cu revista, însă ceva mai tîrziu, în luna august 1967 (primul număr al Magazinului istoric apărînd în aprilie 1967). Am absolvit școala generală de 10 ani, iar acum lucrez într-o întreprindere brăileană. Referindu-se la interesul cu care urmărește revista, cititorul nostru notează: Am reușit să-mi completez aproape întreaga colecție, datorită sprijinului pe care mi l-ați acordat, publicîndu-mi în noiembrie 1984 solicitarea pentru numerele ce-mi lipseau. M-am hotărît să popularizez Magazinul istoric în rîndul prietenilor și colegilor mei, atrăgînd noi prieteni ai revistei, dintre care unii s-au și abonat.

Călduroase felicitări cititorului nostru brăilean pentru frumoasa sa inițiativă.

„ARES"

NICULAE KOSLINSKI, din București, ne semnalează că fotografia de la p. 60 din numărul 2/1986 al revistei noastre nu înfățișează bricul „Mircea" (cum am scris noi), ci nava școală „Ares" a marinei militare elene, care a făcut o vizită la Constanța și Brăila în 1934.

Mulțumim pentru precizare colaboratorului nostru. Ea vine să rectifice o eroare apărută în presa de acum 50 ani, respectiv în ziarul Universul din 17 februarie 1936, de unde am preluat atît fotografia cît și precizarea conform căreia în imagine se află bricul „Mircea". Fotografia respectivă a apărut la rubrica În București, acum 50 ani, rubrică pe care, cum am precizat, o alcătuim pe baza presei timpului.

Parafrazînd un vechi dicton, putem spune că, iată, eroarea are picioare scurte, chiar și după cinci decenii.

CURIERUL ELEVILOR

Noi scrisori primite de la cititorii noștri din școli, în cadrul dialogului inițiat de revistă între elevii pasionați de istorie cărora — după cum am precizat și în numerele anterioare — le vom înlesni să comunice între ei, publicîndu-le, totodată, mici corespondențe pe teme de istorie locală și regională, ca și noutăți descoperite de ei. Astfel, ne-au scris:

MARIUS ONEȚIU, Liceul de matematică-fizică „Horea, Cloșca și Crișan", din Alba Iulia: Anul acesta am participat pentru prima dată la concursurile organizate de dv. Mulțumesc redacției pentru articolele publicate, care întregesc în noi, tinerii cititori, cunoștințele dobîndite la lecțiile de istorie.

IOAN BERGHIAN, Liceul industrial „Avram Iancu", din Aiud, jud. Alba: M-a bucurat mult inițiativa redacției de a înlesni schimbul de scrisori între noi elevii, pasionați de istorie. În acest fel sîntem ajutați a ne îmbogăți cunoștințele noastre de istorie, acumulate în cursul școlii.

În continuare, Ioan ne solicită unele date privind cetatea Alba Iulia. Îi amintim că pe această temă am publicat un articol în nr. 5/1975.

SORIN CONSTANTIN LUPAȘCU, din Craiova: Cu toate că am numai treisprezece ani, mă consider un vechi cititor al revistei dv. Cunoștințele de la orele de curs îmi sînt întregite de articolele din paginile revistei.

GABRIEL CORNELIU PICLER, clasa XII, Liceul industrial nr. 4, din municipiul Gh. Gheorghiu-Dej, jud. Bacău, B-dul Republicii, bl. 66, ap. 15: Doresc să corespondez cu alți elevi iubitori de istorie.

Așteptăm, în continuare, vești de la cititorii și corespondenții noștri din școli.

Reamintim, totodată, că în 1987, cînd revista va împlini 20 de ani de existență, pe lîngă concursul anual obișnuit, Magazin istoric va organiza un concurs special pentru elevi și studenți, în vacanța de vară. Un îndemn pentru a vă asigura din timp toate numerele revistei din 1986 și 1987.

PE SCURT

P. BACIU, din Arad, dorește să cunoască suprafața și populația țării noastre în perioada interbelică. Anuarul statistic al României. 1939-1940, București, 1940, dă următoarele cifre: Suprafață — 295 049 kilometri pătrați; Populație (în 1939) — 19 933 802 locuitori.

MIHAIL ROȘOGA, din Tîrgu Jiu: Atît răspunsul trimis de tatăl dv., Nicolae Roșoga, cît și cel al dv. au fost luate în considerare ca exacte în cadrul concursului Victoria.

Ing. E. TARANGUL, din Sibiu: Mulțumiri pentru fotografia din 1917, reprezentîndu-i pe ofițerii din Marele Stat Major al Armatei I Române.

DOCUMENTARE

Mulțumim următorilor cititori pentru materialele trimise pe care, dat fiind în primul rînd spațiul restrîns al revistei, nu le putem publica, dar pe care le păstrăm ca material documentar.

VALERIA TEODOREANU, din București: două cuvîntări ale folcloristului Gh. Cornea despre trecutul așezării făgărășene Paloș, vechi sat românesc, al căror locuitori au participat la importante evenimente, printre care revoluția lui Horea (nr. 10, 11/1984).

Prof. ANDREI INDRIEȘ, de la Școala generală Curătele, jud. Bihor: o succintă trecere în revistă a trecutului comunei Finiș (aflată la 3 km depărtare de Beiuș), străveche așezare românească atestată documentar din anul 1291.

EMIL LAURENȚIU, din București, judecător pensionar, doctor în drept: însemnări privind istoricul orașului Dumbrăveni, jud. Sibiu (odinioară Ibașfalău).

POSTA MAGAZIN ISTORIC

ÎN SATUL REUSENI...

ION MARȚOLEA, învățător, din satul Știrbăț, com. Udești, jud. Suceava, ne scrie despre trecutul istoric al satului Reuseni, din ținutul Sucevei, una dintre cele mai vechi așezări din zona fostei capitale a Moldovei. Prima atestare documentară a Reusenilor (Răosenilor) datează din sec. XV, deceniul trei, din vremea lui Alexandru cel Bun, cînd satul a trecut din proprietatea lui Răvaș-Succava, în aceea a credinciosului boier al voievodului, Stroici. Atestarea cronicărească însă a Reusenilor se leagă nemijlocit de anul 1451, cînd aici și-a găsit sfîrșitul tragic Bogdan II, tatăl lui Ștefan cel Mare. Scric Ureche „...Vălcatul 6963 [1451], după doi ani a domniei lui Bogdan Vodă, scric letopisețul cel moldovenesc c-au venitu fără de veste Pătru Vodă, cc i-au poreclit Aron și au aflat pre Bogdan vodă în satul Răusenii, din jos de tîrgul Sucevei și i-au lovitu vineri în răvărsatul zorilor, octomvrie 16. Și acolo i-au tăiatu capul lui Bogdan Vodă. Deci au stătut la domnie Aron vodă".

În anul 1468, septembrie 21, Reușenii sînt amintiți într-un document prin care domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, dăruiește pe lîngă alte sate și jumătate din Răoseni și un loc de moară pe Succava, unde a fost stăpîn Petir Tătarul, credinciosului său boier Stefui Cîrnătescu.

Fiind o așezare destul de binecunoscută, Reușenii au făcut parte multă vreme din ocolul domnesc al Sucevei, împreună cu Bosancii, Ipotești, Unguraș și Mireni — dispărute în secolul al XVII-lea, precum și Salcea, astăzi centru de comună.

În anul 1774, luna octombrie, și satul Reușeni care avea o populație destul de mică (63 locuitori) adăpostiți în cele 9 gospodării, este încadrat în teritoriul Moldovei de Sus, ocupat de Austria, aflîndu-se la numai 2 km de granița stabilită. Comisia austriacă de delimitare și inventariere a moșiilor și satelor constată, în 1783 luna ianuarie, că Reușenii se învecinau cu satele Plăvălari, Secureeni, Udești și Rus-Mănăstioara. Din documente rezultă că populației locale băștinașe i s-a adăugat, chiar din ultimele decenii ale sec. XVIII, un număr de familii de bejenari ardeleni, care, cu toată paza frontierei dintre Ardeal și Bucovina, au ajuns și pe aceste meleaguri, ale Reușenilor.

LEGĂTURI

TUDOR STANCIU, din București: În completarea prezentării făcute lui Ioan Bianu în nr 1/1986 al revistei, unde ați reprodus și din însemnările sale inedite din anii 1916-1917 din București aflați sub ocupație străină, vă semnalez că o fișă biobibliografică a lui I. Bianu a apărut în vol. I al lucrării Aniversări culturale 1985. Prezentări bibliografice, București 1985. Lucrarea, în două volume, este întocmită de Evelin Fonea, redactor principal și V. Coman Ghicu, bibliotecar, în cadrul Serviciului Referințe științifice al Bibliotecii centrale de stat a R.S. România, sub a cărei egidă apare. În cele două volume sînt prezentate următoarele personalități culturale: Jacob Grimm, A.P. Cehov, I. Bianu, Al. Manzoni, J.S. Bach, M.I. Caragiale, Bettina von Arnim, W. von Humboldt, C.A. Rosetti, G. Lukács, E.E. Kisch, V. Hugo, Horațiu, E. Bloch, Velasquez, D.H. Lawrence, Chr. Flechtcomacher, Niels Bohr, Fr. Mauriac, Gh. Ionescu-Sișești, M. Sorbul, N. Hortolomei, L. Rebreanu, Mark Twain, N. Labiș, Pierre de Ronsard.

Reproduc, din cele selectate în lucrare, două însemnări ale lui I. Bianu. Prima, o succintă profesiune de credință: „Tot sufletul, toată puterea minții mi le-am dat, fără cruțare, datoriei de a servi scopul vieții mele, hotărît de la început, din copilărie, de a servi dezvoltarea culturii neamului".

Și a doua, despre istorie și limbă: „Istoria și limba sînt factori esențiali ai vieții unui popor; într-unul ei își vede strămoșii săi din generație în generație lucrînd, luptînd și suferind, iar cealaltă este mijlocul prin care în fiecare minut gîndurile și simțirile noastre le comunicăm celor apropiați de noi. Istoria și limba sînt cele mai intime și mai tari legături care unesc pe oameni într-o națiune".

SOCIETATEA DE DARE LA SEMN

„BUCUREȘCI"

DUMINECĂ 6 [illegible]

A XXVIII-a Serbare Aniversară a fondării Societății

PROGRAMA SERBĂRII

PLANUL DE DARE LA SEMN

TRAGERE LA CONCURENȚĂ

DARE LA SEMN 1890

În completarea articolului În slujba unui scop național (nr. 3/1981), LUCIAN SOTA, din București, ne trimite fotografia de mai sus, după un anunț pentru o serbare a Societății de dare la semn „București". Înființată în 1862, societatea sportivă respectivă număra printre membrii ei de onoare, personalități de frunte ale vieții politice și culturale românești, precum M. Kogălniceanu, V.A. Urechiă, C.A. Rosetti, Nicolae Grigorescu.

PENTRU ABONAMENTE

Ce mă sfătuiți să fac? ne întreabă abonatul revistei noastre CĂLIN ZOTEA, din com. Vînătorii Mici, sat Vînătorii Mari, jud. Giurgiu, după ce ne aduce la cunoștință unele dificultăți în primirea abonamentului, care fie că-mi parvine cu întîrziere, fie nu-mi sosește deloc. În această situație, ce să fac? Să renunț la abonament și, implicit, și la Magazin istoric?

Sfatul nostru, adresat atît dv., stimate Călin Zotea, cît și tuturor celorlalți cititori și abonați ai revistei noastre, este de a nu renunța la abonamentul dv., chiar atunci cînd întîmpinați unele dificultăți în primirea lui, datorate defecțiunilor care mai apar în unele locuri în difuzarea revistei. Vă rugăm doar să ne semnalați cu promptitudine orice deficiență în primirea revistei Magazin istoric pentru a o putea transmite organelor competente care, sîntem siguri, vor acționa și în viitor — ca în atîtea alte cazuri pînă acum — pentru eliminarea dificultăților pe drumul revistei către cititorii și abonații ei.

NU LA NOI

I.M. IONESCU, din com. Cepari — Mărăști, jud. Argeș; SUCIU LUP, din com. Brata, jud. Bihor; VASILE DUMITRU, din Medgidia; ANGHELINA PETRESCU, din Iași: După cum am precizat și cu alte prilejuri, nu avem posibilitatea să vă trimitem din lucrările prezentate în cadrul rubricii Cărți sosite la redacție. Pentru procurarea volumelor solicitate, adresați-vă Librăriei „Cartea prin poștă", str. Pitar Moș, nr. 5, București.

CERERI ȘI OFERTE

COSTICĂ IONAȘCU, str. Izvorului, nr. 1, Segarcea, jud. Dolj, solicită colecția completă.

NICOLAE MARC, aleea Polcnițci, nr. 7, bl. A 1, sc. C, ap. 20, Timișoara, solicită: nr. 8-12/1977; 1-3/1975; 1-6/1983.

NICOLAE ARCAN, str. Rahmaninov, nr. 2, sc. A, ap. 5, București, solicită: nr. 11/1983.

PETRU PLESCA, str. Republicii, nr. 5, bl. C 5, sc. C, ap. 13, Iași, solicită: nr. 3-5/1967; 7,9/1969; oferă: nr. 9/1967; 1, 10/1968; 4,9,11, 12/1970; 1-3, 5, 8/1971; 10/1972; 5/1973; 3,4/1974; 12/1980; 11/1981; 6,7,9/1982; 1/1983.

DORINEL SAVA, sat Cîndești, com. Dumbrăvcni, jud. Vrancea, solicită: nr. 1-4/1967; 1-2/1968; 4/1970; 2/1971; 7/1980.

LEONID VLAD, str. Oborului, nr. 1, bl. Ab 3, sc. 3, ap. 60, Brăila, solicită: nr. 1,4,5/1967; 11/1968; oferă: nr. 6,12/1968; 1,3,6,9/1969; 1,2,7/1970; 9/1971; 7,8/1972; 3/1977; 3,6/1978; 7,10/1980; 3,11,12/1981, 11/1982. 6/1983.

MIHAI CRISTEA, com. Șuletea, jud. Vaslui, oferă: nr. 1,3,5,6,9-12/1969; 1-4, 6, 7, 9, 11, 12/1970; 5/1972; 9,10/1973; 2-5,7,9-12/1974; 1-7,9-12/1975; colecția 1976-1983.

ALEXANDRU SOCACI, str. Victoriei, nr. 124, Tîrgu Jiu, oferă colecția 1975-1984.

CONTENTS (Romanian History) C. Popişteanu Historical Consistency ● I. Ceauşescu The Party of the Country's Independence, Dignity and Freedom ● N. Copoiu 8 May 1921 ● I. Ardeleanu 1936. The Political Trial of Braşov ● M. Muşat The Anti-Hitler War — a War of the Entire People ● L. Zaharia The Romanian Armoured Forces in the Battles for the Liberation of Austria ● Şt. Pascu Coezes and Voivodes of Transylvania ● G. Strempel Mediaeval Romanian Libraries and Manuscripts ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895-1961) as a Diplomat (IV) ● V. Smărăndescu Buziaş — a Mediterranean Oasis in the Banat Plain

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Popişteanu Une continuité historique ● I. Ceauşescu Le parti qui assure l'indépendance, la dignité et la liberté de la patrie ● N. Copoiu Le 8 Mai 1921 ● I. Ardeleanu 1936. Le procès politique de Braşov ● M. Muşat La guerre contre Hitler, une guerre du peuple tout entier ● L. Zaharia Les unités blindées roumaines dans les luttes pour la libération de l'Autriche ● Şt. Pascu Knèzes et voïvodes de Transylvanie ● G. Strempel Bibliothèques de manuscrits médiévaux roumains ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895-1961) diplomate (IV) ● V. Smărăndescu Buziaş — une oasis méditéranéenne dans la Plaine du Banat

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Попиштяну Историческая последовательность ● И. Чаушеску Партия независимости, достоинства и свободы Родины ● Н. Копою 8 Мая 1921 г. ● И. Арделяну 1936. Политический процесс в городе Брашове ● М. Мушат Антигитлеровская война — война всенародная ● Л. Захария Румынские танкисты в боях за освобождение Австрии ● Ш. Песку Князи и воеводы Трансильвании ● Г. Штремпель Средневековые румынские библиотеки и рукописи ● К.И. Турку Лучиан Блага (1895-1961) — дипломат (IV) ● В. Смэрэндеску Бузиаш — средиземноморский «оазис» в Банатской равнине

INHALT (Rumänische Geschichte) C. Popişteanu Geschichtliche Konsequenz ● I. Ceauşescu Die Partei der Unabhängigkeit, Würde und Freiheit des Vaterlandes ● N. Copoiu 8. Mai 1921 ● I. Ardeleanu 1936. Der politische Prozess in Braşov ● M. Muşat Der antihitleristische Krieg — der Krieg des ganzen Volkes ● L. Zaharia Die rumänischen Panzerschützen in den Kämpfen für die Befreiung Österreichs ● Şt. Pascu Knease und Wojewodeo Transsilvaniens ● G. Strempel Sammlungeo rumänischer Handschriften aus dem Mittelalter ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895-1961) — der Diplomat (IV) ● V. Smărăndescu Busiasch — eine „Mittelmeeroase" in der Banater Ebene

SUMARIO (Historia rumana) C. Popişteanu Consecuencia histórica ● I. Ceauşescu El partido de la independencia, de la dignidad y la libertad de la patria ● N. Copoiu El 8 de Mayo de 1921 ● I. Ardeleanu 1936. El proceso político de Braşov ● M. Muşat La guerra antibitleriana — guerra de todo el pueblo ● L. Zaharia Los tanquistas rumanos en las luchas por la liberación de Austria ● Şt. Pascu Principes y vaivodas de Transilvania ● G. Strempel Bibliotecas de manuscritos medievales rumanos ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895-1961) — diplomata (IV) ● V. Smărăndescu Buziaş — una „oasis" mediterránea en la Llanura del Banato

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăsei, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factori poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

1

magazin istoric

ANUL XX NR. 5 (230) MAI 1986